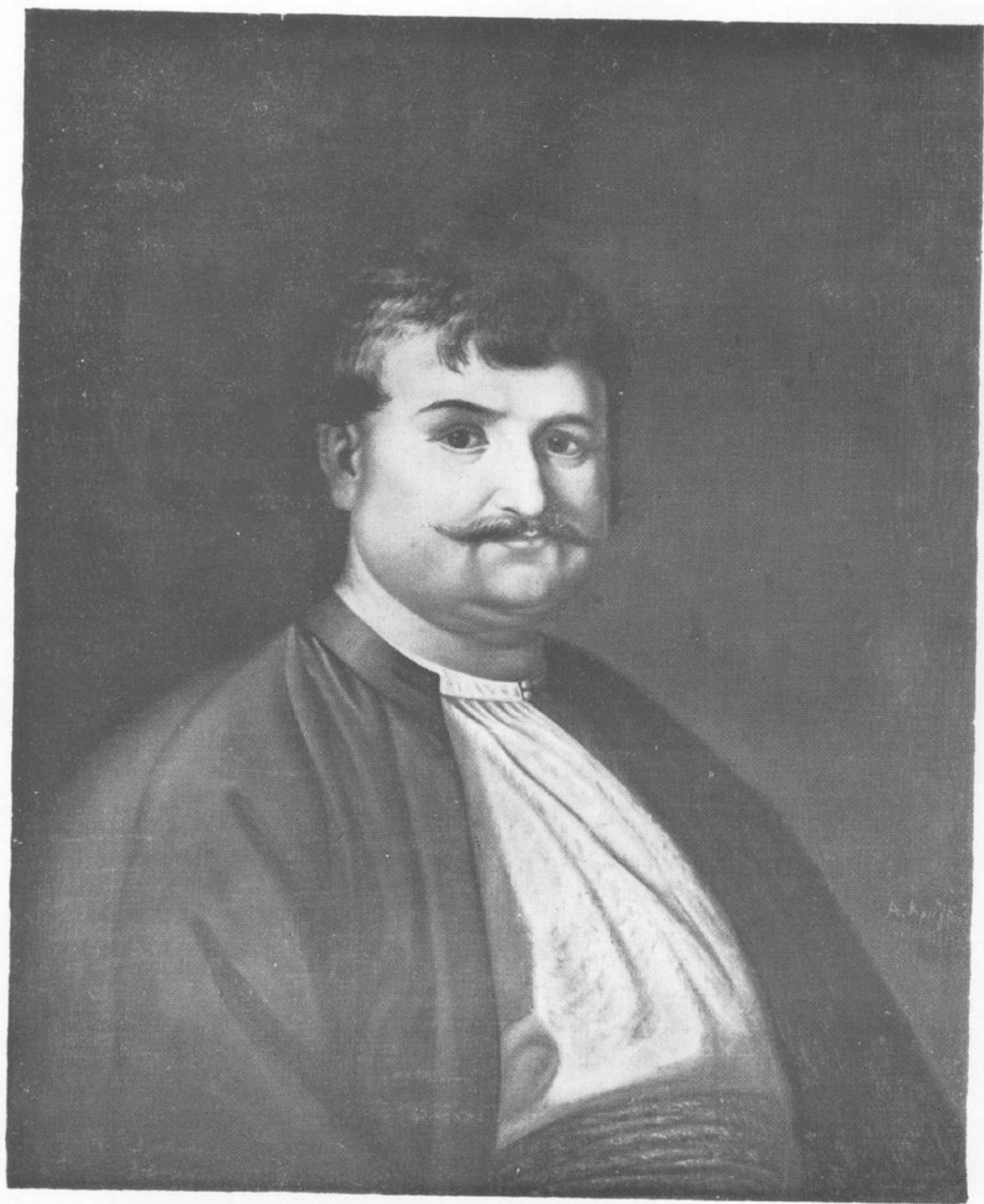

IV.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ

Ρήγας Φεραῖος
Ἐλαιογραφία Α. Κριεζῆ (Μουσεῖο Μπενάκη)

Είμεθα ὅλοι γεννήματα τοῦ Ρήγγι. Παῖδες πολλοὶ ποῦς ὀλίγο ὁμοιάζει τὸν πατέρα του· ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ θὰ ἦτον νὰ τὸν ὁμοιάζωμεν ὅλοι, καὶ ἐντελέστατα. Τὰ ἔργα τοῦ πολέμου, καὶ τῆς εἰρήνης, τὸ φιλόνομον, τὸ φιλελεύθερον τοῦ καιροῦ μας, μαρτυροῦν τὴν εὐποχισμένην κατὰγωγὴν μας. Φαίνεται ὅτι ἡ θεία πρόνοια εἰς τὸ προοίμιον τοῦ αἰῶνος τῆς ἀναγεννήσεως, ἀνέστησαν ἄνδρα, ὃ ὁποῖος νὰ χρησιμεύσει ὡς τύπος τῶν τελειωτήτων, ποὺ ἐχρειάζοντο καὶ χρειάζονται εἰς τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Σοφὲς, φιλοκίνδυνος, ἰδοὺ ποῖος ἐπτάθλη ὁ πρωτότοκος υἱὸς τῆς νέας Ἑλλάδος, κάτοχος τῶν διαλέκτων καὶ γνώσεων τῆς ἐπαχῆς του, ἀνυπόμυνος νὰ σφραγίσαι μὲ τὸ αἷμα τοῦ τὰ ἐξαίσιμα φρονήματά του (μέγα δεῖγμα Ἑλληνικῆς ψυχῆς), ἀγαθὸς σύμβουλος, ἱερὸς ποιητής. Τῇ ἀληθείᾳ ὥστε φερὲς μοῦ ἔτυχε νὰ ἀναγνώσω, ἥ νὰ ἀκούσω τὸ αἶμα τότε παλληκάρια νὰ ζοῦμε εἰς τὰ στενά· θάρρῳ νὰ βλέπω τὸν ἄνδρα καθήμενον νὰ κρύβει τὴν λήραν του, καὶ νὰ ἐκφωνεῖ τὸν ψαλμὸν του, ὅχι εἰς τὰς θερμότητες, οὔτε εἰς τὰ παραπόταμα τοῦ Γρανικοῦ, ἀλλ' εἰς τὰς ποδιὰς τοῦ Γολγοθᾶ, καὶ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ του μαζί μὲ τοὺς θεῖους Ἀποστόλους, οἱ Μαραθῶνιοι ἥρωες καὶ ὁ φιλοσκαροτής, φιλομαθὴς Θεοκυδίδης. Οἱ πνοῆς τοῦ ἔρους Αἰβάνου, ἡ αὔρα τῆς Μεσογείου, ποὺ ἔρχεται βέβαια ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς Σαλαμῖνος, ἀεροκυματίζουσιν τὰ πυκνὰ μαλλιά τοῦ Θεοπνεύστου μελωδοποιοῦ. Τὰ ὅσα ὁ μακαρίτης εἰς τὴν προφητικὴν του ψαλμοὺς ἐδίδασκε σώζονται ὅλα ἀνθρὸν Σχολεῖον τῶν ζώντων· ἐσάλπιζε πόλεμον ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, ἐκήρυττεν ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφότητα μεταξὺ τῶν συγγενικῶν λαῶν τῆς πάλαι Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀφιέρωνεν εἰς τὸν Σταυρὸν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοῦ γένους, ἐπαιάνιζε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ πρέπει νὰ ἔχει ὁ νόμος εἰς καλὴν κοινωνίαν, ἐλεεινολογοῦσε τὰ κακὰ τῆς ἀναρχίας, ὅτι ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιὰν ἐφ' ἧς καὶ τῆς πατρίδος ἕνας νὰ εἶναι ἀρχηγός. Ὁ καιρὸς, ἀκοίμητος πλάστης μεταβολῶν, ἔφερεν ἔκτοτε πολλοὺς νεωτερισμοὺς, ἀλλὰ δὲν ἔλλαξε τὴν οὐσίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ χαριτωμένου ἀνδρός. Οἱ τῶρα ἐλευθερωμένοι Ἕλληνες ἔχουσιν καὶ δεσμὸν πολιτικῆς κοινωνίας μὲ τὸν τότε ἀσπλαγχτὸν ἐχθρὸν τοῦ Χριστιανικοῦ ὀνόματος, (τὰ μετεγενέστερα εἶναι εἰς τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα δὲν ἔχασε τὴν ἀρετὴν του, πλὴν δὲν ἀποβλέπει καθ' αὐτὴν τὴν σήμερον ἄλλον ἐχθρὸν, εἰμὴ τὸν ἑαυτὸν μας, δηλαδὴ τὰ πάθη μας, ἢ τὴν ἀσκεψίαν μας. — Τὸ νὰ κηρύττει τινὰς ὁμόνοιαν τῶρα, θὰ ἔλεγε μάθημα, ποὺ ἐξεσχόλισε πλὴν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ πολλὴν ἰδρώτα, κλαῦμόν καὶ φόνον ἀνθρώπων. Ἄν ἐξαῦθεν ὁ μακαρίτης θὰ ἐκήρυττε μετάνοιαν, καὶ ἀρχὴ μετανόιας ἔγινεν εἰς τὴν πολυένδοξον ἡμέραν τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου. Ἄς συλλογισθεῖ ὅποιος θέλει! Ὁ ἥλιος τῶν τριῶν Σεπτεμβρίου νὰ εἶχε φωτίσει τὰ ἀκροπελάγη τῆς Ναυπλίας εἰς τὴν 25 Ἰανουαρίου τῶν 1833, πόση εὐτυχία ἦθελε χαρίσει εἰς τὴν πατρίδα ἢ Ἀνατολὴ αὕτη! Πόσο ἦθελε χαροῦν τὰ Ἑλληνικὰ αἵματα, χυμένα διὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους! — Μία ἐθνικὴ Σύνοδος ἐσυγκαλέσθη, μετ' ὀλίγον ἡ θύρα τοῦ ναοῦ ἀνοίγεται, εἰς κῆτον τὸν ναὸν μέλλει νὰ ἱεουργήσουν στρατηγοὶ περιβόητοι, ἄνδρες ποὺ διὰ πολυετίες ἀνθολόγησαν εἰς τὴν Εὐρώπην μέλι σοφίας, ἀγαθοὶ ἔμποροι, φιλόσυχοι ἰδιωκτῆτες, Ἕλληνες ποὺ ἐμβῆκαν ἄλλοτε εἰς αἵματα ἐμφυλίων πολέμων, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ καὶ τὰ παλαιὰ φερσίματα θὰ λάβουν εἰς αὐτὴν τὴν Συνέλευσιν τὴν πρέπουσαν ἐκτίμησιν. Ὅλοι αὗτοι οἱ πλάστουργοί τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας πέμπονται εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Δημοσθένους, εἰς τὴν γῆν, ὅπου ὁ θεῖος Παῦλος εὐαγγέλισε τὸν Χριστιανισμόν, πέμπονται ἀπὸ τὰς εὐχὰς τῶν μανάδων, ἀπὸ τὰς εὐλογίας τῶν ἱερέων, ἀπὸ τὸ καρδιοκτύπι τῶν κορασίδων, τῶν τρυφερῶν ἀγοριῶν, ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν, δηλαδὴ τοῦ ἔθνους, ἡ ὁποία θὰ δώσει τοὺς ἀμβροσίους καρπούς τῆς, ἂν ἀνεμοζάλη καὶ ἄγριος κυματισμὸς παθῶν δὲν πνίξουν τὸ ἄνθος πρὶν νὰ δέσει εἰς τὸ δένδρον. — Μέγα οἰκοδομῆμα πρέπει νὰ στήσῃ ἡ Ἐθνικὴ Σύνοδος, θὰ ξεκαθαρίσει τὰ δικαιώματα καὶ τὰ χρεὴ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ βασιλέως, θὰ ρίξῃ αἰώνιον θεμέλιον Ἑλληνικῆς ἀνατροφῆς, θὰ στερεώσῃ τὸ σέβας εἰς τὴν θρησκείαν, θὰ φέρῃ τὴν ἀμειβαίαν καλὴν πίστιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Πόσον εὐτύχημα ἂν αὐτὰ γίνουν! Τὶ θέαμα πλέον εὐχάριστον, πολὺ εἰπεῖν, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου, ὅσον ἔθνος εὐνομούμενον, κράτος ἐλεύθερον, ποὺ ἀλυσοδένει τοὺς κακούργους, κάμνει ἐκστρατείας διὰ τὴν δικαιοσύνην, πλουτίζει μὲ τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἐμπορίου, δοξολογεῖ τὸν Ὑψίστον, τελειο-

* Τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ «Ρήγγι» (συντάκτης καὶ ἐκδότης Γεώργιος Τερτσέτης) κυκλοφόρησε δίφυλλο καὶ δίστηλο, σσ. τυπωμέναις 3 + 1 λευκῇ (28 + 18). Τὰ δύο σπικυλότατα ἀντίτυπα ποὺ κατεῖχαν κατετέθηκαν ἀπὸ μᾶς, τὸ ἓνα στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ τὸ ἄλλο στὴ Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Στὴν κορυφὴ τῆς πρώτης σελίδας: «Ἔτος Α'. Ἐν Ἀθήναις, τῇ 6 Νοεμβρίου 1843. Σάββατον. Ἀριθ. 1.». Στὸ τέλος τῆς σελίδας 3: «Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἀνδρέου Κορομηλά.».

ποιεῖ τὴν ἀνθρωπότητα. — Μὴν εἰπεῖ τινας, ὅτι τὸ Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος πολλά ἀγαθοεργήματα θὰ ἐκπύρρουνεν, ὅταν ἐσώζετο εἰς τὴν ἀκεραιότητά του τὸ δάνειον, ἔργον τῆς ἀδελφικῆς συνδρομῆς τῶν ἐθνο- βασιλέων τῆς Εὐρώπης. — Οἱ ξένοι, ἢ οἱ κακοῦργοι μὴ ξένοι, ποὺ ἔρριζαν εἰς τὸν κρεμνὸν τὸ Κυβερνη- τικὸν σκάφος, δὲν ἐσῆκωσαν αὐτὲ σπυρί ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἔθνους, καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀρετὴ χαρίζουν τὰ πάντα εἰς τὰ ἔθνη.

Ἐνόμισα ὅτι εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν μας τὸ ἐθνολάτρευτον ὄνομα τοῦ Ρήγγ, θεμένον ἐπὶ κεφαλῆς πονήματος, διηγηματικοῦ, ἐξεταστικοῦ τῶν κατὰ τὴν ἐβδομάδα συμβάντων, χρησιμεύει βεβαίως ὡς κανὼν ὀρθῆς κρίσεως, σημαία ἐνώσεως. εὐχὴ νὰ κατευοδώνει τὴν μελέτην, ἥ τὰ ἔργα τῶν ζώντων, ρομφαία τέλος ξεγυμνωμένη ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Νέοι καὶ γέροντες ἀνετράφημεν μὲ τὴν χάριν τῆς ἀναμνήσεως τοῦ ἀνδρός, καὶ πιστεύω ὅτι τὸ ὄνομα του ἀποτελεῖ τελείαν ἐπιστήμην ὠφελιμώτερον ἀπὸ τὸ νὰ φυλλοφυοῦμεν ἄλλοσθενῆ συντάγματα, ἢ νὰ εἴμεθα φιλήκοοι τῆς φωνῆς τῶν ξένων πρέσβεων. «Μὰ τοὺς προκινδυνεύσαντας τῶν προγόνων ἐν Μακρathῶνι» δὲν θὰ ἀπατηλοῦμεν, ἂν ἐνσαρκιωθῶμεν τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἀδίκως φονευμένου εἰς τὸν Ἰστρον ποταμόν. Ὁ μακαρίτης ἀποθνήσκοντας εἶπεν : Ὁ σπόρος ἔμεινεν, ἡ ρίζα ἐπίασεν, ὁ σπόρος ποτισμένος ἀπὸ τὸ αἷμα του. ἀπὸ τὸ αἷμα τόσων ἀγίων, ἡρώων, νεονύμφων γυναικῶν, παιδιῶν, γερόντων, ἐμορφώθη πλὴν κῆπος ὠραῖος. Εἰς τὰς εὐωδίας του, εἰς τὸν ἵσκιον του, ἀναπαύονται ὁ Μάρκος Μπότζαρης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Κανάρης, ὁ Κυριακούλης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηνῶν μὲ τοὺς συστρατιῶταις των, καὶ ἄλλοι εὐεργέται τοῦ ἔθνους. Ὁ αὐθάδης Κολοκοτρώνης στέκει εἰς τὴν θύραν τοῦ περιβολιοῦ καὶ δὲν στέργει νὰ τὴν ἀνοίξῃ εἰς ἕποιον δὲν φέρει τέλεια ἀποδεικτικὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ του. Ὁ Ζαΐμης ποὺ τὸν βλέπει χαμογελαῖ, δὲν ἀγνοεῖ καὶ τὰ δάκρυα τοῦ γέροντος εἰς τὴν θανά του.

Ποῦ νὰ τελειώσω, ἀναφέροντας εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστας μου ἡρωϊκὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἐφύλαξα εἰς τὸν νοῦν μου, ἀκροαζόμενος πάλαι ποτὲ ψάλτην τυρλόν εἰς τὰ σταυροδρόμια τῆς Τριπολιτζᾶς. Ἐδιηγεῖτο λοιπόν, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν αὐτοῦ ἀνοίξε τὸ Ἑλληνικὸν τουφέκι, αἱ τριακόσιοι τῶν Θερμοπυλῶν ἐχύθησαν εἰς τὰς θύρας τοῦ Ἄδου νὰ τὲς ἀνοίξουν, νὰ ἔλθουν εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ στρατοπεδευθοῦν εἰς τὰς γνωστὰς ποδιὰς τοῦ βουνοῦ βαριά βρονταῦσεν οἱ θύρες τοῦ Ἄδου, τιναγμένες ἀπὸ τὰς γιγαντιαῖες παλάμες τῶν θυμωμένων ἀνδρῶν». Ἡ ἔξοχος ἀρετὴ τῶν ἡρώων νομίζω καρδίζει πίστιν εἰς τὰ λεγόμενα. Διὰ τί ἦσαν τέτοιοι ἑνάρετοι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. — Διὰ τί ἦσαν τέτοιοι εἰσηκούσθη ἡ δέησις τοῦ Λεωνίδου, ὁ ὁποῖος ἔστησε θυσίαν εἰς τὰς Μοῦσας τότε εἰς τὸ γλυκοχάραγμα τῆς αὐγῆς, παρακαλώντάς τας νὰ κάμουν περίφημα τὰ ὀνόματα τῶν φιλοκινδύνων συντρόφων του, καὶ ἐγὼ ἤκουσα τὸν στραβὸν τῆς Τριπολιτζᾶς νὰ τοὺς ὑμνολογεῖ, ὡς ὁ σοφὸς Σιμωνίδης.

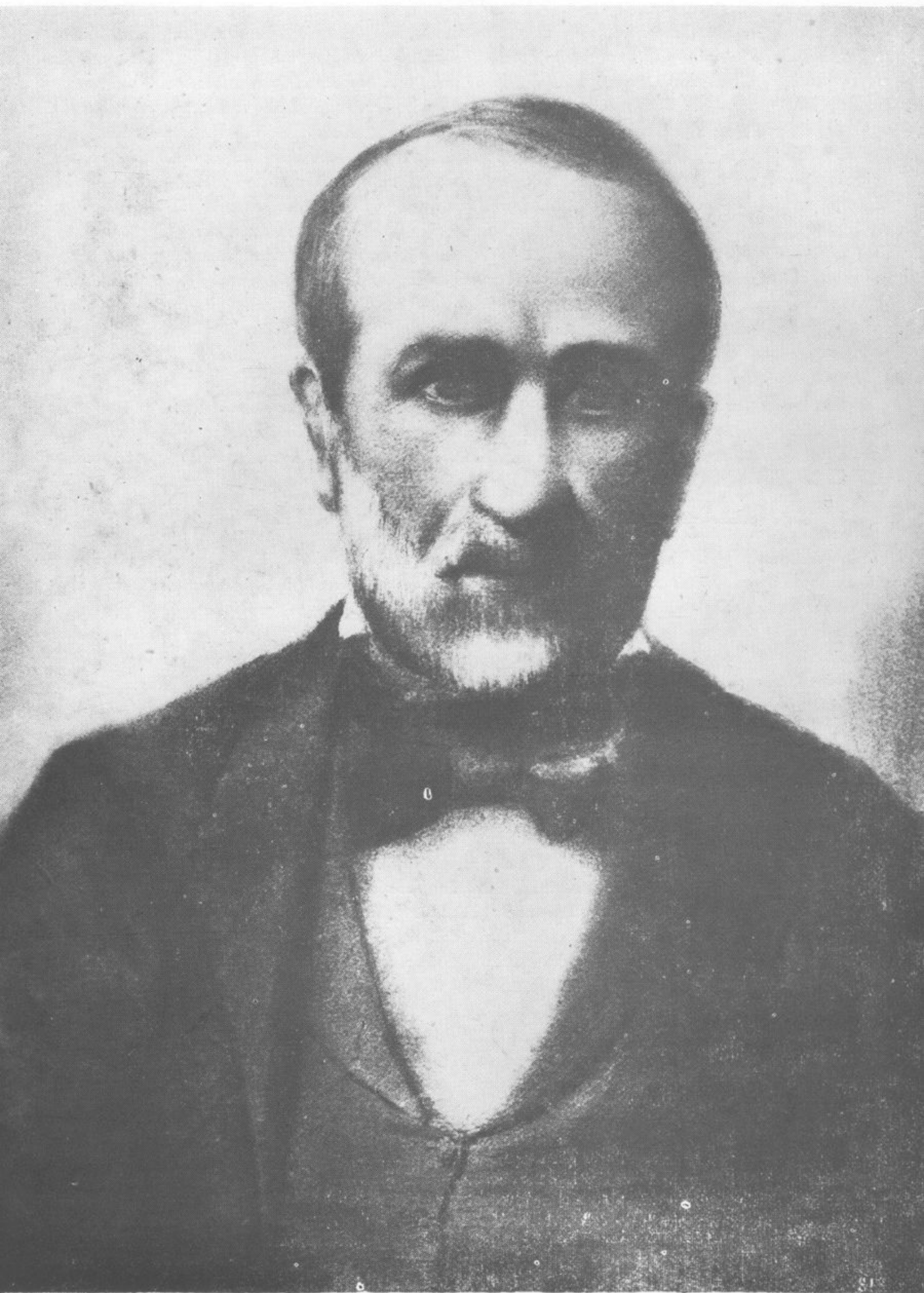
Οἱ θερμοπύλες τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ φθινόπωρον τοῦ 1843 εἶναι ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, καὶ οἱ τρια-
κόνσιοι Σπαρτιάτες εἶναι οἱ Σεβαστοὶ πληρεξούσιοι. Ὁμοιάζουν οἱ καιροὶ κατὰ τὸ κρίσιμον τῆς ὥρας
καὶ κατὰ τὸ μεγαλόφυχον, ποῦ ἀνάγκη νὰ λαμπρύνει τοὺς λαοσωτῆρας ἀπεσταλμένους. Δὲν εἶναι λόγοι
περὶ μαχίμων ὅπλων, ἀλλὰ καίτεται καταμαστῆς τὸ ὀρθοφρονεῖν ὡς ὄθλον νίκης.

Εἴθε εἰς αὐτὴν τὴν Συνέλευσιν νὰ μὴν βασιλεύσει ἡ Ἀριστοκρατία τοῦ Ἀλφραβήτου, ἢ ἡ ἰδιοτέλεια, ἀλλὰ νὰ βασιλεύσει ἡ ἀληθινὴ ἔμπνευσις τοῦ ἀρχαίου καιροῦ, ἡ χριστιανικὴ ἀδελφότης, ἀπλότης, ἀγάπη καὶ ἡ ἀψιὰ μέριμνα διὰ τὴ μεταγενέστερον τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Ἡ ἱστορία γράφει, καὶ ἀφοῦ ἡ μαίρα τοῦ θανάτου μᾶς καλέσῃ, ἔχομεν κριτὴν ἀναπόφευκτον καὶ ἀλάσπαστον τὸν Παντοκράτορα Θεόν.

¹Εν Αθήναις, τὴν 6 Νοεμβρίου 1843.

Γεώργιος Τερτζέτης

Edmund T. [unclear]

Ἐπιθυμία πού ἤθελε ἐπιθυμήσουν οἱ περίφημοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ σοφοὶ καὶ μεγάλψυχοι ἄνδρες ὅλων τῶν αἰώνων καὶ πάσης φυλῆς, καὶ τῆς ὁποίας ἐπιθυμίας ἡ ἐκπλήρωση ἤθελε γεννήσει εἰς τὴν καρδίαν των ἀβυσσώδητον εὐφροσύνην, ἔργον πού θέλει ἀθανατίσει καὶ ἀποθεώσει ὁ ἀκοίμητος ἐπαινος τῶν μετὰγενεστέρων ἐταλέσθη ἐφέτος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους 1844. Εἰς τὴν πατρίδα τοῦ κάλλους, εἰς τὰς ρίζες τῆς Κεκροπίας ἀκροπόλεως, πλησίον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος, ἐντὸς τῆς ἐστίας τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου, ἀπέναντι τῆς Παικίλης Στοᾶς, ὅπου ἐζωγραφίζονταν ὁ Στρατάρχης τοῦ Μακεθῶνος νὰ διαλαλεῖ τὸ σημεῖον τῆς μάχης, ἐψηφίσθη τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ἐξ ἀμνημονεύτου καιροῦ ὑπόληψις τοῦ ἔθνους, τῆς ἀξιότητός του δηλαδὴ εἰς τὰ συμβούλια τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους, ἐπεκυρώθη καὶ εἰς τὴν ἡμέραν μας τὰ ἄκρα τῆς γῆς ἠχολόγησαν ἀπὸ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ φέσι τὸ Ρωμαῖον ἰσοδυναμήσει κατὰ τὴν δόξαν μὲ τὴν περιεφραλαίαν τὴν ἐλληνικὴν. Ἰκοῦσαμεν εἰς τὴν Συνέλευσιν ρήτορας ἀγαθοὺς, εἶδαμεν ὀπλαρχηγοὺς περιβοήτους νὰ προστατεύουν τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ εἰς τὴν πάτριον διάλεκτον, μὲ τόσον πεῖσμα, ὅσον ἄλλοτε συμπλεκόμενοι μὲ τὰς φωτιὰς τοῦ ἐχθροῦ, ἀπὸ τὰς ὁποῖες, ἂν γλύτωσαν, δὲν τοὺς γλύτωσεν ἡ θέλησίς των, ἀλλὰ μοῖρα ἀγαθὴ διὰ νὰ τιμήσουν ἀκόμη στὰ ζῶντα των τὴν γῆν πού τοὺς ἐγέννησε καὶ τοὺς ἀνέθρεψε.

Δύο ἄνδρες (τοὺς ὁποίους χλωροπενθεῖ τὸ ἔθνος), οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες ἔλειπαν ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ὁμήγουριν, ἀλλὰ γλυκὺ ἀκρόαμα ἦτον βέβαια εἰς τὰ πλησιόχωρα τῆς Συνελεύσεως δίδυμα μνήματα, ὅσες φορές ἡ εὐαισθησία τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑλλάδος ἀνέφερε τὰ ἱερὰ ὀνόματα τῶν χρηστῶν πολιτῶν Κολοκοτρώνη καὶ Ζαΐμη.

Τὰ δάκρυα πού ἔχυσεν ἀπὸ χαρὰν ὁ Κορίνθιος Δημάρατος, ἦταν εἶδε τὸν νέον τῆς Μακεδονίας καθήμενον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ξέρξου, τὰ δάκρυα αὐτὰ ἤρμιζαν καὶ καλλίτερα εἰς τὸν φιλοθεάμονα τῆς Συνελεύσεως. Ὁ ἐνθρονισμὸς τῶν Μακεδόνων εἰς τὸ Περσικὸν Βασίλειον μαρτυρεῖ τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν συστρατιωτῶν του, ἡ Ἑλληνικὴ Συνέλευσις ὁμοίως φανερώνει ἡρωϊσμοὺς καὶ νίκην. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, μόλις κλείουν ἔτη 24, πού ἡ ἐλευθερωμένη γῆ ἦτον μεστὴ ἀπὸ τοὺς φιλοπολέμους ἀπογόνους τῶν ὑπερηφάνων κατακτητῶν, πλὴν τῶρα πού εἶναι; Ποῦ εἶναι ἀποκρίνονται οἱ ἀντίπαλοι τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Μὴ γένοιτο νὰ λαλήσωμεν φράσιν ὑβριστικὴν ἐναντίον τῶν φρονεμένων ἀνδρῶν τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ τζακίζει κάθε χρόνον τὰ κόκκαλά τους, σπαρμένα εἰς τὰ χωράφια τῆς πατρίδος. Ἡ Ἑλληνικὴ Συνέλευσις κηρύττει ἀκόμη, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὠργανίσθη, καὶ μόνον οἱ νομοθετικοὶ ὀργανισμοὶ καὶ τὰ ἔθνη ὑπόσχονται τὰ πιστὰ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς μακροβιότητος των ἔθνων· ἀλλὰ ποῖον ὀργανισμόν ἐδέχθησαν οἱ ζῶντες τῶν Ἑλλήνων;

Δὲν εἶναι βέβαια μόνον αἰτία ἐπαίνου, ἔτι εἰς τὰ 1844 ἐψηφίσθη πολίτευμα Ἑλληνικόν, ἀλλὰ λόγος θαυμασμοῦ, πηγὴ θάρρους καὶ μεγαλοφροσύνης τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος πού ἐθεσπίσθη.

Πολιτεύονται ἀπὸ τὴν σήμερον οἱ Ἕλληνες μὲ σύστημα πού χύνει τὴν χριστιανικὴν ἰσότητα εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ἀνθρώπων· ὁ λόγος τοῦ φρονίμου Τερτυλλιανοῦ, ὅτι ἓνας Καῖσαρ δὲν δύναται νὰ εἶναι χριστιανὸς (μὴ δυνάμενος ὡς Καῖσαρ ν' ἀγαπᾷ τὴν ἰσότητα) ἔχασε τὴν ἀλήθειάν του, ἀκυρώθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν τῆς 3ης Σεπτεμβρίου. Ἐχομεν Καῖσαρα, πού εἶναι ἀπλὴ ἀρχὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους, προσκυνητῆς καὶ αὐτὸς τοῦ σκήπτρου τοῦ νόμου, καὶ ὁ νόμος εἶναι πάλιν τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐκκλησίας τῶν πολιτῶν. Ἡ κατήχησις τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐντὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου εἶναι ἡ παρακμὴ τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1844, πλὴν πόσον χάσμα καιροῦ ἔκτοτε, πόση ἀλλοτριότης ἔργων, πόσον κουδούνισμα ἀλύσων εἰς τὸ δουλεῖον σκοτάδι! Ἴσως ἡ πυλυστία, οἱ αἰῶνες, ἀποτελοῦν ἓνα ἀπομεσήμερον, ἓνα ἡμερονύκτιον ἀνθρώπινον εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Θεοῦ! Ἀρμοζεν εἰκοδομημένος νὰ ἦτον ὁ Ναὸς τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ νὰ ψηφισθῇ τὸ ἐλληνικὸν πολίτευμα· τὸ δάκτυλον τοῦ

* Τὸ δεύτερον τεῦχος τοῦ «Ρήγα» κυκλοφόρησε ἀπὸ τὸν Γ. Τερτσέτη, σὲ σχῆμα 16" (14 × 10), σσ. 27 + 1 λευκῇ, μὲ τὸν τίτλον: «Ὁ Ρήγας. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκτάκτως ἐκδιδόμενον ὑπὸ Γ. Τερτσέτου. Αὐγουστος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Μνημοσύνης Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείας, 1844.» (ἐξώφυλλο). Στὸ τέλος: «Πωλεῖται ἐν τῇ βιβλιοπωλείᾳ τοῦ Κ. Ἀ. Πουλῆ παρὰ τῇ Καπνικαρέᾳ.» Τὸ τεῦχος αὐτὸ τοῦ «Ρήγα», ἀπὸ παραδρομῆς, ἀναφέρεται πρὶν ἀναδημοσίευσή του ἀπὸ μᾶς (βλ. «Γεωργίου Τερτσέτη: Λόγοι καὶ Δουκίμια», δ.π., σ. 306 κ.ε.) σὰν τρίτον τῆς σειράς, ἐνῶ εἶναι δεύτερον.

Ἐπίστανται κρατεῖ ἀνοικτές θαρρῶ τὰς θύρας ἄλλου ναοῦ χριστιανικοῦ, διὰ νὰ ὀργανισθῇ τελειωτικῶς ἡ ἐλευθερία τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Τὸ νέον πολίτευμα καὶ πρὸ πολλοῦ ἐκρίθη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ὡς τὸ τελειότερον· δὲν εἶναι μοναρχία ποὺ ἔχει εὐκόλως ἐνδεχόμενον τὸν δεσποτισμὸν, δὲν εἶναι ἀριστοκρατία ποὺ τεκνογονεῖ τὴν ἐθνομίσητον ὀλιγαρχίαν, οὔτε δημοκρατία ποὺ κατεβαίνει εἰς τὴν ἀνήσιον ὀχλοκρατίαν, ἀλλὰ ἔχομεν τὴν ἐνεργητικότητά καὶ τὸ ταχὺ τῆς μοναρχίας μὲ τὸν βασιλέα, τὴν μετρημένην φρόνησιν τῆς ἀριστοκρατίας μὲ τὴν Γερουσίαν, καὶ τὸ πῦρ, τὸ θεῖον πῦρ τῆς δημοκρατίας μὲ τὴν βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων.

Ὁψιμογέννητοι καρπούμεθα τὰ μαθήματα τῶν προγενεστέρων· εἶδα τὸ παράθυρον ἀπ' ὅπου ὁ δῆμιος ἐτίναζε, κρατώντας τὴν ἀπὸ τὰ μαλλιά, τὴν αἵματωμένην κεφαλὴν τοῦ Καρόλου πρώτου. Συχνὰ εἰς τὸ σκοτάδι βαθεῖς νυκτός, διὰ νὰ ἀκροάζομαι εἰς τὴν γαλήνην τὴν διδασκαλίαν τοῦ παρελθόντος καιροῦ, ἐδιάβηκα ἀπὸ τὸ ἔδαφος ὅπου ὑστερήθη τὴν ζωὴν ὁ ἱστ' Αὐδοβίκος, καὶ τὰ τύμπανα τοῦ στρατηγοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς δὲν μοῦ ἔφραζαν τὴν ἀκοὴν νὰ μὴν ἀκούω τὰ λόγια τοῦ ἀτυχοῦς ἡγεμόνος· εἶδα τὸν τόπον ὅπου ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐκαλύφθη μὲ τὴν χλαμύδα του, διὰ νὰ δεχθῇ τὰ μαχαίρια τῶν συνομοιωτῶν, ἀλλὰ εἶδα καὶ τ' Ἀθηναϊκὰ ἀνακτόρια τοῦ πρώτου Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, εἶδα τὸ ὑποκείμενον γήπεδον καὶ ἐμακάρισα τὴν φρόνησιν καὶ τὸ φιλόδοξον τοῦ Ἠγεμόνος καὶ τὴν ἐνεργητικότητά τῶν ζώντων Ἑλλήνων.

Ἡ Μούσα, ἐπιστάτρια τῶν ἱστοριῶν, ἔγραψεν εἰς τὴν νύκτα τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἓνα διήγημα, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνθρωπίνων συμβάντων ἔχει τόσον κάλλος, ὅσον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀραίων ποιημάτων τὰ ἄσματα τοῦ τυφλοῦ τῆς Ἰωνίας ἢ τὸ χρυσόπλαστον ἐλεφάντινον τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἄγαλμα τοῦ Φειδίου· τὸ κάλλος, τὸ εὐτύχημα ἐκείνης τῆς νυκτός εἶναι ὅτι ἠνοίγετο ἡ θύρα εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος — ποῦ νὰ ἔλθῃ; καὶ τί νὰ κάμῃ; . . . νὰ νομοθετῇ τὰ πάτρια. Οἱ ἀθάνατοι ἄνδρες, ποῦ εἰς ἐκείνην τὴν νύκτα ἀριστοῦργησαν καὶ ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα, κατέλυσαν ἀνελεσημόνως (δόξα παντοπινῇ εἰς τὰ ἔργα των!) τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, ἀλλ' ἐφύλαξαν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὸν Μονάρχην.

Γέννημα τῶν κινδύνων τῆς νυκτός ἐκείνης ἐστάθη ἡ Συνέλευσις· ἤρχισε μῆνα Νοέμβριον καὶ ἐτελείωσε Μάρτιον μῆνα μὲ τὸν ὄρκον τοῦ Βασιλέως.

Θέλω τώρα νὰ ἐξετάσω τί ἔκαμεν αὕτῃ ἡ Συνέλευσις καὶ ποῖον πνεῦμα τὴν ἐκυρίευσεν· ἀλλ' ἐν πρώτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ σκάφος τῆς Κυβερνήσεως, ἅμα συνέβη ἡ μεταβολή, εὐρέθη σκάφος χωρὶς ναύκληρον εἰς ἀγρίαν θάλασσαν· καὶ νυκτερινὸ σκοτάδι. Ἐυστήθη τὸ Ὑπουργεῖον μὲ τὸν ἀξιότιμον Πρόεδρόν του, ἦλθεν ἡ Συνέλευσις, ὀργάνισεν, ἐνομοθέτησε.

Δύο λογισμοί, δύο αἰσθήματα ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σύνοδον, μία ὁρμή πρὸς τὸ τέλειον καὶ μέγας πόθος ἠθικῆς. Αὕτῃ ἡ σμίξις μαρτυρεῖ τὸ γνήσιον τῶν ζώντων τῆς Ἑλληνικῆς τῶν καταγωγῆς. Σοφία καὶ ἀρετὴ εἶναι τὸ αἰώνιον προσεῖναι τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀπὸ τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου τὸ Ἑλληνικὸν μὲ τόσῃ προθυμίᾳ πρῶτον ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμόν. -- Ἐῖσθε τέλειοι καθὼς ὁ Πλάστης σας στὴν οὐρανόν. Μόλις ἤχησεν αὕτῃ ἡ διδασκαλία εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ χαρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπλημύρηνσε τὴν ἐλληνικὴν καρδίαν. (Ὁ γέροντας ποῦ εἰς τὰ παραπόταμα τοῦ Ἰλίου, ὁ μαθητὴς τοῦ ποῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν περιβολίων τῆς Ἀκαδημίας ἐδίδασκαν τοὺς νέους, εἶχαν προετοιμάσει τὴν πατρίδα εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίου· τὰ παλληκάρια, οἱ κορασιές ποῦ εἰς τοὺς πρώτους καιροὺς τῆς πίστεως ρίχνονταν βοσκή εἰς τὰ θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς Ρώμης, ἦτον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, γεννήματα γῆς Ἑλληνίδος. Οἱ θεῖαι φυχῆς ἐξόφλιζαν εἰς τὸ αἵματωμένον αἰῶνι χρέος Ἑλληνικόν, σφράγις μὲ αἷμα τῆς ἀρετῆς. Πόθεν τὸ αἰώνιον τῆς φιλοκαλίας, ὁ ἔρωσ τῆς σοφίας, ἡ ἀγνή συνείδησις εἰς τὴν ἐλληνικὴν καρδίαν; Νομίζω, εἴτε ἀφορμῆς τοῦ καθαροῦ οὐρανοῦ, τῆς εὐτυχισμένης γῆς, εἴτε ἐκ θεοῦ προσορισμοῦ τὸ φιλόρετον αὐτογεννιέται εἰς τοὺς κατοίκους ὡς φύσει ἐβλάστησεν ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, ἀχείρωτον, αὐτοπαῖδον (καθὼς στιχουργεῖ ὁ Σοφικλῆς) τὸ δένδρον τῆς ἐλαίας. Πλακώνουν μελίσσια βαρβάρων εἰς τὰ ἱερὰ χώματα, κυριεύει ἁμαρτία, προδοσία, πρόληψις, σιγᾷ ὁ Ἑλικώνας, μαραίνονται οἱ δάφνες, κόσκει τὸ σπαθί. --- Ὁ ἐθνισμὸς μένει! Ὅθεν καὶ εἰς τὸν χειμῶνα τῶν 1844 ἡ Συνέλευσις δὲν ἀπίστησεν εἰς τὰ ἐθνικὰ προσόντα σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἠθικῆς.

Ἡ σοφία τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐδιακρίθη ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς Κυβερνήσεως ποὺ ἐπροτίμησεν, ἐκλεξε κυβέρνησιν, ἡ ὁποία μεστή ἀπὸ τὰ παθήματα καὶ τὰ μαθήματα πολλῶν γενεῶν, αἰώνων, νεωτέρων καὶ ἀρχαίων συγγραφέων, δὲν ἀνήκει πλέον εἰς ἓνα ἢ ἄλλο ἔθνος, ἀλλὰ εἶναι κοινὴν ἀγαθὸν τοῦ κόσμου καὶ ὡς ἀνδριάντας στημένος εἰς τιμὴν τοῦ ἀνθρωπίνου νοός.

Σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ συστήματος εἶναι ἡ ἐλευθερία, δηλ. κανένας νὰ μὴν εἶναι ἀνώτερος τοῦ

νόμου. ἀλλὰ ὁ νόμος νὰ εἶναι βοήθεια, φωτισμός καὶ ζυγὸς πάντων. Μόνον σύστημα ἡμιόδιον διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. ὡς λαὸν ἡρεγόμενον μεγάλα ἀνδραγαθήματα, τὰ ὅποια, ὅπου δὲν εἶναι ἐλευθερία, δὲν γίνονται. Ὁ χωρισμὸς τῆς ἐξουσίας νομοθετικῆς, ἐκτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς, εὐρέως ὅτι ἀσφαλίζει τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἔνωσις τῶν τριῶν ἢ τῶν δύο δυνάμεων εἰς ἓνα πρόσωπον μορφώνει τυραννίαν. Ὁ χωρισμὸς ἑκὼς τῶν τριῶν δυνάμεων εἰς τὸ συνταγματικὸν σύστημα δὲν ὁμοιάζει νησίᾳ χωρισμένα ἀπὸ βαθὺ πέλαγος, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ὡς μεγαλόπολις, σχισμένη ἀπὸ ποταμούς, τὴν ὁποίαν συνδέουν μεγαλοπρεπῆ λαοφόρα γεφύρια. Εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα ὑπακούεται καὶ ὑπάρχει ἡ κυριαρχία τοῦ ἔθνους, ἐπειδὴ τὰ δύο μεγαλείτερα στοιχεῖα τοῦ κράτους, ὁ Βασιλέας καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων, εἶναι δυνάμεις τῆς ἐκλογῆς τοῦ λαοῦ· μόνον μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου Βασιλέως χαρίζεται εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὸ προνόμιον τῆς διαδοχῆς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κλονισμῶν ποὺ ἤθελε συντροφεύουν τὴν ὀρφανίαν τοῦ θρόνου καὶ τὴν ἐκλογὴν ἄλλου σκηπτροῦχου.

Τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μας δὲν ἐχρειάσθη νὰ τὴν κηρύξει κήρυκας εἰς τὰ Ἰσθμια, οὔτε τὴν ἐπλάσε ἡ συνθήκη τῆς τοῦ Ἰουλίου· ἀλλὰ ἂν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ αὐτονομία ἀγοράζονται μὲ αἷμα, φόρος αἵματος ἐγένεν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐσχηματίσθη τὸ πρὸς τῆς ἀγορᾶς. Τὰ προλήματα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος θὰ περηφανεύονται εἰς τὰς ἱστορίας τῶν ἔθνων, καυχώμενα τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, τοὺς περιβοήτους θανάτους τῶν στρατηγῶν, τὰ χιλιάρμενα τοῦ ἐχθροῦ, κυνηγημένα ἀπὸ τὰ σινοκάραβα (ἀλλὰ εἰς τὸ κατὰστροφωμα ἦτον οἱ ψυχῆς τῶν ἡρώων!) καυχώμενα τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν σφαγὴν τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν, χάριν τῆς δόξης τοῦ παλαιοῦ μεγάλου ὀνόματος τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ κυριαρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐνεργεῖται ἀπὸ τὸν Βασιλέα, ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων, ἀπὸ τὴν Γερουσίαν καὶ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν μίαν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ἔχει τὴν μεγαλειτέραν βαρύτητα εἰς τὸ κράτος, μὲ τὸ νὰ εἶναι οἱ Βουλευταὶ ἀπαραβίχονται εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν καθηκόντων των ὡς ὁ Βασιλέας, μὲ τὸ νὰ λαμβάνει κατὰ τριετίαν ζωὴν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς κυριαρχίας, ἀπὸ τὸν λαόν, καὶ διότι ἀποφασίζοντας ἡ Βουλὴ τὸν ἐτήσιον θασμὸν, δύναται ἀρνούμενη τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, νὰ φέρει ὅσῃν ἐπιθυμεῖ μεταβολὴν εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Εἶναι φανερόν, λοιπόν, ὅτι καὶ τὰ μεγαλείτερα καλὰ καὶ τὰ μεγαλύτερα κακὰ ἤμποροῦν νὰ γεννηθῶσιν ἀπὸ τὴν Βουλὴν, ὡς ἀπὸ τὸ πνεῦμα ποὺ τὴν ζωογονεῖ.

Εἶναι τρόπος ἀλάνθαστος, ὥστε ἡ Βουλὴ νὰ μὴ σφάλλει· ἄς ἐξετάσει καὶ ἄς μελετήσῃ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους· ὁ ξενόφρωνας δὲν τὸ γνωρίζει, ὁ ἀγορασμένος τὸ καταπατεῖ, ὁ ἀδύνατος τὸ προδίδει, ἀλλ' ὅποιος τὸ μάθει καὶ τὸ ἀγαπήσῃ σώζει τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος, ἢ τοῦ μένει ἡ τύχη τοῦ Αἰωνίδου, ποὺ νικημένος χαίρει στέφανον νικητοῦ. Τὰ ἐθνικὰ μυστικὰ εἶναι ὁ νοῦς, ὁ ἀγραφὸς νόμος τῆς αὐξήσεως καὶ μεγαλείου ἑνὸς τόπου, ἀπὸ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ πηγάζουν, μὲ τὸν ὅποιον νὰ συμμορφώνονται οἱ γραπτοὶ ὀργανισμοὶ τῆς ἐπικρατείας. Ὡς σπειρὶ γεννήματος σπαρμένον εἰς τὸ χωράφι, παρομοίως μία ἀλήθεια ἐθνικὴ γεννᾷ θησαυροφόρον ἀστάχην ἰδεῶν.

Θαρρεῖ ὁ Βουλευτὴς ὅτι ἡ οἰκονομία εἶναι σωτήριο διὰ τὸ κράτος; Ἄς ἀναλογήσῃ μὲ αὐτὸν τὸν ὅσιον στοχασμὸν ὅλα τὰ νομοθετικὰ του μέτρα. Οἱ καταγέλαστοι Ἕλληνες τῆς Ἀντιβασιλείας ἐσαμαρώνοντο μὲ στολὰς ἀργυρᾶς, ἀεριοπετοῦσαν μὲ τὸ κυμάτισμα τῶν πτερῶν τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ οἱ παράφρονες δὲν ἐννοοῦσαν, ὅτι ἐκεῖνα τὰ ἀσήμια ἦτον πηγμένα μὲ δάκρυα καὶ αἷμα Ἑλληνικόν. Ἐφῆξε τέλος πάντων ἡμέρα εὐτυχισμένη διὰ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, ὁ λαὸς ἐκλέγει τὴν Βουλὴν του, ἡ Βουλὴ ἔχει τὴν παντοδυναμίαν ὡς ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πρχμάτων, μία πολιτικὴ ἑλληνικὴ θέλει σχηματισθεῖ· ὡς ὅλλα δένδρου μαρμαμένα εἰς τὸ φθινόπωρον θὰ πέσουν καὶ θὰ γίνουν κομπορτὸς τῆς γῆς τόσα φρονήματα παράξενα, ἀντεθνικά, ἀνόσια, τῶν προληπτικῶν λογισμάτων, τῶν νέων σοφιστῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἕλληνας Βουλευτὴς καθήμενος εἰς τὴν βουλευτικὴν του ἑδρὰν ἄς ἀγρυπνᾷ τὴν σάλπιγγα ποὺ ἤχησε διὰ νυκτὸς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καρπενησίου, ἄς βλέπει τοὺς περιβοήτους στρατηγοὺς Καραϊσκάκην καὶ Νικηταρᾶν, μὲ γένεια κρυσταλλισμένα, εἰς τὴν Ἀράχουβαν νὰ θάπτουν εἰς τὸ χιόνι καὶ εἰς τὸ αἷμα τὸν βάρβαρον νικητὴν τοῦ Μεσολογγίου, ἄς ἀκούει τὰ τρία πούλακια, ποὺ θρηνηλογοῦν τὸ μαρτύριον τοῦ Διάκου:

Ὀλόοθον τὸν ἐστήσανε

Κι αὐτὸς χαμογελοῦσε.

Τὴν ἀνδρείαν ποῦ ἐκαῖνοι εἶχαν εἰς τοὺς πολέμους, ἃς τὴν δείξουν οἱ Βουλευταὶ εἰς τὰ συμβούλια τῆς εἰρήνης· ἰσχυρίαν ἔχει ἡ μία ἀνδρεία καὶ ἡ ἄλλη, καὶ ἀπὸ τὰς δύο σώζονται τὰ ἔθνη· ἔχει καὶ ἡ εἰρήνη τοὺς πολιτικούς ἥρωας τῆς ! Ἡ ἐπιθυμητὴ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διανομὴ τῆς γῆς ἃς λάβει τέλος καὶ ἀρχήν, ἃς λείψουν οἱ ἄδικοι φόροι, ἃς γίνῃ φτηνὴ Κυβέρνησις, ἃς ὀργανισθῇ ἡ ἐθνοφυλακὴ, ἃς τιμηθῇ μὲ δικαιοσύνην ὁ πολυδάκρυς ἀγώνας. Οἱ βουλευταὶ τῶν 1844 ἃς μελετήσων καλὰ ἔτι αὐτὰ τὰ ἐλεύθερα ἀκροαλάσσια τῆς Ἑλληνικῆς στερεᾶς, ὅτι οἱ μακάριοι πολῖτες τῆς ἐλευθέρου γῆς εἶναι εἰς τὴν ἰδίαν ἱστορικὴν περίουον, ποῦ ἦτον οἱ Ῥωμαῖοι ὅταν ἐδίωξαν τοὺς Ἰακυνθίους, οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν ὁ Σόλων ὀργάνωσε τὴν Ἀστικὴν καὶ ὁ Λυκοῦργος ἐνομοθέτησε τὴν Λακεδαιμόνα.

Ἡ Γερουσία εἶναι ἓνα σῶμα ὑποπτον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ὅθεν, μέγα ἐγκώμιον θὰ ἀποκτήσῃ ἂν δὲν πηδῇ ποτὲ τὰ ὅρια τῆς φρονήσεως. Ἐπαινετὴ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ἀγχίνουα, ἦταν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ Συντάγματος ἐπερίρρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν Γερουσιαστῶν. Ποτὲ δὲν δύναται νὰ σχηματισθῇ μία πλειοψηφία ἐπίβουλη τῆς ἐλευθερίας· αὐτὴ ἡ πλειοψηφία, ἂν ἐμορφώνετο, ἔθελε συντριφθῇ ὡς γυαλὶ ἐνώπιον πανελληνίου μίσους.

Τὸ συνταγματικὸν σύστημα εἶναι πλουτοφόρον ἀσφαλείας, ἀλλὰ τὸ κυβερνητικὸν σκάφος ταξιδεύει αἰωνίως εἰς ἀφρισμένον κύμα, σώζεται ὅμως καὶ νικᾷ τοὺς κινδύνους τῆς ὁδοπορίας, ὅταν ὁ Βασιλεὺς, ἡ Βουλὴ, ἡ Γερουσία, οἱ Ὑπουργοί, πληρώνουν τὰ καθήκοντά των μὲ καθαρότητα ψυχῆς.

Ὁ Βασιλεὺς ἐκλέγει δικαστάς, κάμνει πόλεμον καὶ εἰρήνην, χαρίζει ζωὴν εἰς τοὺς καταδικασμένους, στρατολογεῖ, διαλύει τὴν Βουλὴν, τὴν συγκαλεῖ, ἀλλὰ κανένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἄλλα βασιλικά δικαιώματα δὲν ἐνεργεῖ χωρὶς τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ὑπουργοῦ. Ἡ αἰτία εἶναι τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου του· διὰ νὰ εἶναι ἀπαραβίαστος πρέπει νὰ εἶναι ἀνάττιος, ὅθεν νὰ μὴν πράττει αὐτοπροσώπως· ὁ Ὑπουργὸς παίρνει ὅλην τὴν εὐθύνην. Ὁ νόμος θέτει τὸν Βασιλέα εἰς αἰθέρα καθαρὸν καὶ ἡλιοστάλακτον, πλὴν τὸν διατάττει νὰ μὴν καταβῇ ποτὲ εἰς τὰς βρυγτὰς καὶ εἰς τὴν τρικυμίαν τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς πυραμίδος τὸ Βασιλικὸν ὄμμα πρέπει τῇ ἀληθείᾳ ἄσκνον νὰ σημειώνει τοὺς ἐξόχους ἐθνικούς ἄνδρας καὶ νὰ τοὺς ἐμπιστεύεται τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπικρατείας.

Οἱ Ὑπουργοὶ διοικοῦν καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὑπεύθυνοι πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθεροι εἰς τὰ ἔργα των, κάμνουν τὸ θέλημά των καὶ δὲν στέργουν εἰς τὰ θελήματα τοῦ Βασιλέως· ὁ Βασιλεὺς τοὺς παύει, ἂν τὸ ἐγκρίνει· ἂν αὐτοὶ πάλι κακοποιήσουν, προδώσουν τὸν θρόνον, σπείρουν διχόνοιαν εἰς τοὺς κατοίκους, φυλακίζονται, κρίνονται, καταδικάζονται.

Συνταγματικὸς Βασιλεὺς, ἀκινδύνως καὶ ἀτιμωρητὴ εἶναι βρέφος εἰς τὸ βυζὶ τῆς μητρὸς του, ἀτελής εἰς τὴν σωστὴν του ἡλικίαν, δὲν ἔχει εὐθύνην. Συνταγματικὸς Ὑπουργὸς ἐξ ἐναντίας, ἂν κυβερνήσῃ μὲ πνεῦμα φαρίας, ἂν ξενοφρονεῖ, ἂν ἀδικήσῃ ὅπωςδὴποτε τὴν πατρίδα, μὴν ἐλπίζει νὰ ξεφύγῃ τὴν τιμωρίαν τοῦ νόμου· πρὸ πάντων Ἑλλήνας Ὑπουργὸς τοῦ καιροῦ μας, μὲ τὸ νὰ μέλλει νὰ διοικήσῃ λαὸν αὐτουργὸν τῆς ἐλευθερίας του καὶ τόσα ἔτη ἀδικημένον, ἐνερθέουσιν λοιπὸν εἰς τὸ ἄκρον, καὶ διψασμένον δικαιοσύνης καὶ εὐνομίας.

Τῆς συνταγματικῆς Κυβερνήσεως πρέπει νὰ εἶναι ὡς ὁμολογούμενα τὰ ἀκόλουθα :

Ἡ κυριαρχία εἶναι τοῦ ἔθνους· ὁ Βασιλεὺς ἔχει τὸν θρόνον, τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα εἰς τὴν οὐκονγένειάν του, δίδει τὰ ἐπαγγέλματα τῆς ἐπικρατείας, βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ, οἱ Ὑπουργοὶ διοικοῦν, ἡ πλειοψηφία τῶν ἐκλογέων σχηματίζει τὴν Βουλὴν, ἡ Βουλὴ χαίρει τὴν μεγάλην βαρύντητά εἰς τὸ κράτος, ἡ Γερουσία ἃς εἶναι ἀριστεῖον τῶν ἐξόχων Ἑλλήνων, οἱ δικασταὶ ἃς ἐφαρμόζουν τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, οἱ ἱερεῖς ἃς εὐχονται τὸ νέον πολίτευμα, συλλογιζόμενοι ὅτι εἶναι καθαρὸ προϊόν χριστιανισμοῦ· ἡ ἀδελφότης εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγέννησε τὸ ἰσότιμον τῶν δικαιωμάτων, ἡ ἰσότης τῶν ἀνθρώπων ἄλων ἐνώπιον Θεοῦ ἐγέννησε τὴν ἰσότητά ἐνώπιον τοῦ νόμου, καὶ ἃς πιστεύομεν ὅτι ὑπάρχει θεία βουλὴ νὰ τελειοποιηθῇ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς αὐτὸν τὸν ἀρχαῖον ποταμὸν τῆς ἡθικῆς τοῦ κόσμου, νὰ τελειοποιηθῇ, νὰ χρησιμεύσῃ καθρέπτῃ τῶν ἄλλων ἡ Συνταγματικὴ Κυβέρνησις. Καμμία κοινωνία χριστιανικὴ δὲν ἔτυχεν ἕως τώρα τόσης ἀρμονιότητος δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν· ἡ δουλεία εἶχε πλάσῃ ἰσότητά εἰς τὸ ἔθνος μας καὶ ἔπειτα κινεῖ κίνδυνον, θρίαμβον, θάνατον εἰς ἓνα πόλεμον, τοῦ ὁποῖου σχημαφόροι ἦτον οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ, ἔδεσαν διὰ παντὸς ἀδελφικῶς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἄς μὴ παραλεί-

ψωμεν ὅτι καὶ ἐκ θείας μοίρας εὐρέθη νὰ κρατεῖ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος Βασιλέας φιλόανθρωπος, φωτισμένος, ὅθεν λάτρης τοῦ νόμου καὶ τῆς ἰσότητος.

Δὲν μᾶς λανθάνει λοιπὸν ἐξηγούμενοι ὅτι ἡ σοφία προέδρευε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ὅταν ἐπροτίμησε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Ἀπὸ εὐγλωττον καθηγητὴν, τὸν φιλέλληνα κύριον Ἀμπέρ, ἤκουσα εἰς τὰ 1842, ὅτι ἡ ἀνοιξὶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, συλλογίζομαι τώρα ὅτι ἐπροφήτευσεν τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου.

Ἄς κάμωμεν λόγον καὶ εἰς ποίαν περίστασιν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἀπέκτησεν ἔπαινον προνοίας ἠθικῆς. Ἐπιτόλαιος παρατηρητῆς [Ὁά] παραξενυθεὶ ἴσως ἀκούοντας ὅτι στηρίζω αὐτὸ τὸ καίχημα τῶν πληρεξουσίων εἰς τὸ ψήφισμα περὶ ἐτεροχθόνων. Καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ εἰλικρινῶς, ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν μὴ ἐννοώντας τὴν βαθεῖαν ἐννοίαν τοῦ ψηφίσματος ἐκαταθλιβόμενοι καὶ ἔλεγα, τὸ ἀρχαῖον ἀμάρτημα τοῦ ἔθνους εἶναι ἡ διχόνοια, αὐτὸ τὸ ψήφισμα δὲν τελειοποιεῖ τάχα τὴν Οὐνατερὴν πληγὴν; Ὁ Ἡπειρώτης Ἰωάννης Κωλέττης ὁμίλησε μὲ τρόπον ὥστε νὰ κατεντροπιάσει φρικτὰ τοὺς ἔχοντας τὴν γνώμην ὑπὲρ τοῦ ψηφίσματος. Ὁ περιβόητος ἄνδρας ἀνέστησε τὴν ἀρχαῖαν εὐγλωττίαν, καὶ ἡ πρώτη Δημοσθενική ἡμέρα τῆς Συνελεύσεως εἶναι ὁ λόγος του. Πρατύντως ἐγκωμίασε τὸν ρήτορα ὁ Πελοποννήσιος Πλαπούτας, λέγοντας: εἴθε νὰ τὸν ἀκούαμεν διαπαντός ὁμιλοῦντα, μᾶς ἀρέσουν οἱ ρήτορες, ὅχι οἱ δικηγόροι.

Ἀφοῦ ὅμως καλῶς ἐβάθυνα εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ ψηφίσματος, καὶ ἄφησα κατὰ μέρος τὸ γράμμα, εἶδα πόσον ἡ ἐννοία του ἦτον μεστὴ μεγάλης ἠθικῆς. Καθὼς τὸ τόξον ριγμένον ἀπὸ τὸν στρατιώτην ἔγρχεν εἰς τὸ δεξιὸ ὄμμα τοῦ Φιλίππου, ὁμοίως καὶ τὸ ψήφισμα εἶχε γραμμένην τὴν διεύθυνσιν του: Εἰς τὴν λογιτοκρατίαν. — Ἡ λογιτοκρατία ἐστάθη ἡ ὀχιά ποῦ ἐδάγκασεν τὸ ἔθνος εἰς τὰ νήπια τῆς ἡλικίας του, καὶ τοῦ ἐμάχνε χάριν καὶ νεότητα. Τί ἐστὶ λογιτοκρατία, τί ἔκαμεν ἀπὸ τὰ προσέordia τοῦ ἀγῶνος ἕως τὴν ἡμέραν τοῦ ψηφίσματος, πῶς τὸ ψήφισμα ἦτον ἡ ἄκρα προσπάθεια νὰ λάβει τὸ ἔθνος τὴν ποθυμένην υἱείαν του, θέλει διηγηθῶ ἀπαθῶς καὶ ἀφόβως.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἀκόλουθον φύλλον).

Ἀδικημένοι Ἕλληνες

Θὰ ἔλθῃ καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς πόλεμος θὰ τιμηθεῖ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι δοξολογεῖται τὴν σήμερον· συχνὰ τὸ πρωὶ πᾶχνη σηκώνεται καὶ σκεπάζει τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅταν ὁ ἥλιος ψηλώσῃ, σκορπᾷ ἡ καταχνιά, ξεχωρίζονται, φαίνονται τὰ δένδρα, οἱ κῆποι, τὰ σπίτια. Ὁ καιρὸς καὶ ἡ μελέτη ζετιμοῦν καλλίτερα τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων, διασκορπίζεται ὁ φόβος, φεύγουν τὰ σκοτάδια, λάμπει ἡ ἀλήθεια· προσκυνητάρια τῶν μεταγενεστέρων θὰ γίνουν τὰ τείχη τοῦ Μεσολογίου, τὸ Δερβενάκι, ὁ Καβοντόρος, ἡ Ἀλαμάννα, οἱ αἰῶνες θὰ κηρύττουν εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι ποτὲ πόλεμος πλέον δίκαιος, πλέον ἀμίαντος, πλέον ἱερὸς δὲν ἐτίμησε φυλὴν ἀνθρώπων, ὅσον ὁ ἑλληνικὸς.

Γράφει ὁ γέρον Κολλοκοτρώνης εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ὅτι οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων εἶναι ἐμφύλιοι πόλεμοι, καὶ ἡ γνώμη τοῦ μεγάλου Ἑλλήνος ἔχει μεγάλην ὁρθότητα. Ἐπεριδιάβασα διὰ τέσσαρας ὥρας τὰ πεδία τῆς μάχης τοῦ Βατερλόου, δὲν ἐντρέπομαι νὰ εἰπῶ, ὅτι ἔθαύμασα περισσότερον τὴν Γράναν τῆς Τριπολιτσᾶς.

Δὲν δύναμαι νὰ δικαιολογήσω, οὔτε ν' ἀποσιωπήσω τὴν κακόνειαν, τὴν ἀπονίαν τῶν πολιτικῶν διοικητῶν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ ὅποιοι εἰς τόσα ἔτη εἰρήνης δὲν ἔκαμαν εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸ κατερημωμένον ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος (τῆς γεννήτριας τῶν θαυμαστῶν κατορθωμάτων) δὲν ἔκαμαν ποσῶς πράγμα ἀνάλογον τῆς ἡσύχου ἐποχῆς, ἕνα ὁρόμον δὲν ἔκαμαν, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου δὲν ἐχρειάζοντο εἰμὴ σφυριά καὶ πέτρες, καὶ ὁ ὁποῖος δρόμος ἤθελε χρησιμεύσῃ καὶ ὡς δεῖγμα τῆς καλῆς των προαιρέσεως, ἂν εἶχον, ἐπειδὴ θὰ ἦτον ἀρχὴ καὶ καλὴ ἀρχὴ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ· ὁ καλὸς δρόμος ἤθελε δώσῃ εὐκολίαν εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν συχνὴν ἀντάμωσιν τῶν κατοίκων· οἱ ἄνθρωποι, αὐτὰς οἱ πυροβολόπετρες τοῦ Δευκαλίωνος, δὲν ἀκτινοβολοῦν παρὰ μὲ τὴν σμίξιν, καὶ ὅχι ἀραιὰ καὶ ποῦ νὰ βλέπονται καὶ νὰ συναναστρέφονται.

Δὲν σχολιάζω τώρα αὐτὰ τὰ γενικὰ ἀδικήματα, προθυμοποιῶμαι μόνον ν' ἀναφέρω ζῶντας ἀδικημένους Ἕλληνας, ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ὁποίων ἀκούω τὴν διήγησιν τοῦ βίου των. Ἐκθέτω εἰς τὸ παρὸν φύλλον ἑνὸς ἀπλοῦ στρατιώτου χωροφύλακος τὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα· αὐτὸς

ἀφ' οὗ εὐρέθη σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῶν πολέμων, δὲν ἔλαβεν οὔτε χάλκινον ἀριστεῖον εἰς τόσῃν περίσσειαν μοιρασμοῦ.

Προχθὲς εἶδα εἰς τὸν δρόμον τῶν Ἀθηνῶν μὲ πενιχρά φορέματα, πολὺ πλεον πενιχρά, βυθισμένη εἰς τὴν λύπην ὁμοίχζεν ἡ ὄψις τοῦ προσώπου του, εἶδα τὸν ὀπλαρχηγὸν Δημοτζέλιον, αὐτὸς εἶναι, ἔλεγα, ὁ ἐνδοξος, ὁ φρόνιμος, ὁ πατριώτης στρατιωτικός, τοῦ ἀφ' οὗ ἔπεσε τὸ Μισολόγγι καὶ ἀπελπίσθη ἡ Ρούμελη, ἔστησε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὸ Λεσίνι· οὔτε γράμματα προσκυνημένων, τὰ ὅποια ἐδιάβασα, οὔτε φόβος καὶ δῶρα ἐχθροῦ τὴν ἔπεισαν νὰ προδώσει τὴν σημαίαν, τὴν ὅποιαν μάλιστα ἐζώσθη ὡς σινδόνι θανάτου. Ταλαίπωρη Ἑλλάς! Τὰ ἀληθινὰ σου τέκνα θρέφονται μὲ τὰ δάκρυά των, παραλογοῦν ἢ παραμιλοῦν εἰς τοὺς δρόμους! Εἶθε νὰ μὴν ᾔτον ὁ ὀπλαρχηγὸς Δημοτζέλιος αὐτὸς ὅπου εἶδα, καὶ νὰ μὲ γέλασεν ἡ φυσιογνωμία, ἣν ὅμως ᾔτον αὐτός, ἐλπίζω νὰ τιμήσω τὸ ἀκόλουθον φύλλον μου μὲ τὴν βιογραφίαν του.

Ἐκδουλεύσεις τοῦ Ἀθανασίου Ἀντωνίου Καλατζῆ

Ἐγεννήθη εἰς τὸν Βόλον κατὰ τὰ 1803, ἦτον λοιπὸν 17 ἐτῶν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔθνικοῦ πολέμου, καὶ τώρα εἶναι ἐτῶν 40· εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς ἡλικίας του, ἀπὸ τὰ 17 ἔτη ἕως εἰς τὰ 40 ἐκινδύνευσεν, ἐπαίνασεν, ἐπληρώθη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους του, δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ τὰ πολλὰ παθήματα, ἀλλὰ ζεῖ καὶ ὑπηρετεῖ ἀκόμη ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης τὴν πατρίδα.

Ἰστορία

Εἰς τὰ 1821 εἰς τὴν μάχην τῶν Γρικέριον ἦτον μὲ τὸν ἀρχηγὸν Καρατάσον.

Εἰς τὰ 1822, εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Γριπονησιοῦ, ἦτο μὲ τὸν ἀρχηγὸν Γριζώτην.

Εἰς τὰ 1824, ὅχι πλέον στρατιώτης, ἀλλὰ μπουλουχτζῆς, ἦτο εἰς τὰ Τρίκορφα, καὶ εἶχε διὰ ἀρχηγὸν τοῦ τὸν Γιάννη Κώστα.

Εἰς τὰς μάχας τοῦ Πειραιῶς, μὲ τὸν ἀρχηγὸν Γαρδικιώτην, καὶ ἐπληρώθη εἰς τὸ δεξιὸ πόδι, ἐπληρώθη καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου.

Ἦτο τέλος καὶ μὲ τὸν μακαρίτην στρατάρχην Ὑψηλάντην καὶ παρευρέθη εἰς τὰς μάχας τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Πέτρας.

Ἐγγράφη χωροφύλαξ εἰς τὰ 1833, ἦτον καὶ εἰς τὸν Ἀχινιὸν κατὰ τὸ 1836 ἕνας τῶν 18 χωροφυλάκων.

Ἦχει περὶ τῆς τιμίας του διαγωγῆς τὰ πλέον τίμια ἀποδεικτικὰ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τῆς χωροφυλακῆς.

Ἀπέναντι τῶν κόπων του τί βλέπομεν; Δὲν ἔχει οὔτε χάλκινον ἀριστεῖον, ἐνῶ εἶχε δικαίωμα διὰ ἀργυροῦν, ὡς πρώην ἀξιωματικός· πρὸς ταῦτοις ἀπλοῦς στρατιώτης τῆς χωροφυλακῆς ἤδη ἑνδεκα ἔτη. Ὅποιος γνωρίζει ἐκ τοῦ πλησίον τὸν εἰρημένον Ἀθανάσιον, νιώθει ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν του τὸν φρόνιμον ἄνδρα, τὸν ἀληθῶς στρατιωτικόν, τὸν φιλοπάτριδα.

3. «Ο ΡΗΓΑΣ» Γ' (1845)*

Εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, τὸ ἔθνος του, ὅσον εἶναι φυσικὸν ν' ἀγαπᾷ πατέρα καὶ μητέρα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγεννήθη καὶ εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Δὲν φοβοῦμαι νὰ κατηγορηθῶ λοιπὸν καὶ ἐγὼ λέγοντας ὅτι τὸ καύχημα τῶν προγόνων, ἔταν ἐμακαρί-

* Τὸ τρίτο φύλλον τοῦ «Ρήγας» πρωτοδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Τερτσέτη, σὲ τεῦχος διαστάσεων 14 x 10 σπ. 44 + 2 σημειώματα, μὲ τὸν τίτλον στὸ ἐξώφυλλο: «Ὁ Ρήγας. Σηγγραμμὰ περιοδικὸν ἐκτάκτως ἐκδιδόμενον ὑπὸ Γ'. Τερτσέτου. Ἰανουάριος. Ἐν Ἀθῆναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Μνημοσύνης Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείας, 1845.» Στὸ τέλος: «Πωλεῖται ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ τοῦ Κ. Α. Παυλῆ παρὰ τῇ Καπνικαρέᾳ.» Τὸ τεῦχος αὐτό, ἀπὸ παραδρομῆς, ἀναφέρεται στὴν ἀναδημοσίευσή του ἀπὸ μᾶς (βλ. «Γεωργίου Τερτσέτη: Λόγοι καὶ Δοκίμια», ὁ.π., σ. 283 κ.ε.), σὰν δεύτερο, ἐνῶ εἶναι τρίτον τῆς σειρᾶς τοῦ «Ρήγας». Βλ. καὶ τὴν ἀνακρίνωσή μας «Ἐργαγραφικὰ Γ'. Τερτσέτη» «Ἑλληνιστικά Φύλλα», τόμ. Β', ἀριθ. φύλλ. 1, Ζάκυνθος 1952, σ. 12.

ζοντο ὡς γεννημένοι Ἕλληνες καὶ ἔχει ἄλλης φυλῆς, σῶζεται εἰς ὅλην του τὴν χλωρασιά, ἔχει πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ εἰς τὴν ἡμέραν μας. Δὲν ἀναφέρω μεγαλεῖα Ἑλληνικὰ τοῦ ἀρχαίου ἢ νέου καιροῦ, ἔχει τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμὸν, ὅπου μονοήμερα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐδιπλοστεφανώθηκαν ἀπὸ νίκης θαλασπινῆ καὶ στεριανῆ, καὶ ἔσπερξε ὁ βασιλέας τῆς Περσίας τὰ καράβια του νὰ μὴν πλέουν πλέον εἰς θάλασσαν Ἑλληνικὴν καὶ τὰ στρατεύματά του νὰ συρθοῦν τριῶν ἡμερῶν δρόμον μακρὸν ἀπὸ τὰ περιγιάλια τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν ἀναφέρω, ὅτι Σπαρτιάτης πολέμιος εἰς τὴν Ἀφρικὴν καπιτανεύοντας τοὺς Καρχηδονίους αἰχμαλώτισε τὸν ἀτρόμητον στρατηγὸν τῆς Ρώμης, τὸν Ἀττίλιον Ρέγυλον. Δὲν ἐνθυμίζω, ὅτι σῶζεται μετὰξὺ μας ἓνας Ἕλληνας, ὁ ὁποῖος, μὲ συντρόφους μετρητοὺς εἰς τὰ δάκτυλα, ἔστειλεν ὀκτὼ χιλιάδες ψυχές εἰς τὸν Ἀδην, καὶ ἐπρολόγισε ἐνδοξότατα ὁ ἀθάνατος τὴν μέλλουσαν θαλασσοκρατίαν τοῦ ἔθνους του. Ἰδῶ, ὅα λέγουν οἱ μεταγενέστεροι, οἱ ρήτορες τοῦ Κανάρη ἐκινήγησαν τὸν ὑπερήφανον στόλον ἄλλοῦ, δείχνοντας τὸ λιμάνι τῆς Νέου, ναύαρχος καὶ ναυαρχίδα ἐκάηκαν εἰς τὴν γαλήνην τοῦ αἰθέρος, καράβια Ἑλληνικὰ, πυκνὰ σὰν τὰ δάση τῆς στεριᾶς, διαβαίνοντας ἀπὸ τὰ περιβόητα πέλαγα, ὅα πυροβολοῦν πῦρ χρῆς καὶ εὐγνωμοσύνης εἰς τιμὴν τοῦ νικηφόρου παλαιῦ ἀνδρός.

Δὲν ἀναφέρω αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον ὅα εἰπῶ περὶ χαρίσματος, ποῦ ἔχει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, λέγω τὸ χάρισμα τῶν δακρύων. Κανένα ἔθνος δὲν κλαίει τόσον, ὅσον τὸ Ἑλληνικόν· κλαίουσι οἱ ἥρωες τῆς Ἰλιάδος· μὲ δάκρυα πληγιάζει ὁ Ἀχιλλεύς ὅταν τοῦ ἐσκουτώθῃ ὁ πιστὸς σύντροφος· εἰς τὰ δάκρυα τὸν πλανάει τὸ γλυκὸ χάραγμα τῆς αὐγῆς, ἐνθυμούμενος τὰς χαρὰς ποῦ ἔχρη μαζί του, τοὺς πολέμους ποῦ ἔκαμε, τὰ λημεριάσματα εἰς τὰς πλευράς τῶν βουνῶν. Ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ ἐθνηκότερος τῶν ἀρχαίων, ἀπαρηγόρητα κλαίει εἰς τὸ νησί τῆς Ὀδυσσίας θεᾶς, δὲν τοῦ ἡμερώνουν τὸ κλάϊμα οὔτε τὸ κάλλος τῆς ἡλιοστάλακτις νέας, οὔτε ἡ ὑπόσχεσις τῆς ἀθανασίας, ἀλλὰ περπατεῖ εἰς τὸ παραθαλάσσιον, σμίγει τὸ δάκρυ του μὲ τὸ κύμα, ἐπιθυμώντας νὰ ξανοίξῃ καπνὸ ἀπὸ τοὺς πύργους τῆς πολυθῆς του Ἰθάκης.

Ἦκουσα ἀπὸ ἑνὸς ὀπλαρχηγόν, καὶ ἄγριον ὀπλαρχηγόν, ὅτι εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀπὸ τὰ τεῖχη ἕως εἰς τὰ σαράκια, τὸ ἄτι του δὲν ἐπάτησε γῆν, μόνον κορμιὰ ἀνθρώπων, καὶ ἔτρεχαν βρόσιν οἱ ὀφθαλμοί του, ὡς νὰ μὴν ἦτον οἱ σκοτωμένοι τέκνα καὶ θυγατέρες ἄλλοφύλων, καὶ μόνον ἐσταμάτησαν τὰ δάκρυά του, ξεθύμωεν ὁ πόνος τῆς ψυχῆς του, ὅταν ἐφθασε καὶ εἶδε τὸν πλάτανον ὅπου τόσοι ἀθῶοι, τόσοι συγγενεῖς του, τόσοι ἱεροὶς, εἶχαν ὑστερηθεῖ τὴν ζωὴν των, καὶ τὰ κούφρια των συνεδέρνονταν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους μὲ τὰ κλωνάρια τοῦ δένδρου, τόσοι (εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ καιροῦ) ὅσα ἦτον τὰ φύλλα του. Τὸ λυπητερὸν ἐλεγεῖον, οἱ θρῆνοι τῆς τραγωδίας γνωρίζουν τὰ γενέθλιά των εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἔργον τῆς μοιρολογίστρας εἶναι ἔθιμο καθαρὸ Ἑλληνικόν, καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐπαίρουν εἰς τὴν πατρίδα τους μοιρολογίστρας Ἑλληνίδες, ὡς νὰ μὴν εἶχαν ἀρκετὰ δάκρυα, τόσην εὐαισθησίαν νὰ κλάψουν τοὺς ἀποθαμένους των. Βάρβαρος ἢ πολιτισμένος ξενισμὸς δὲν ἐξάλειψεν ποτὲ τὸ ἔθιμο τοῦτο ἀπὸ τὰ χόματα τὰ Ἑλληνικά, καὶ ὅα περάσει εἰς τὰ τέκνα τῶν τέκνων, ἕως εἰς τὸν ὑστερινὸν κάτοικον τοῦ τόπου, ἐπειδὴ ἡ εὐαισθησία εἶναι τὸ αἰώνιον προσὸν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Διατὶ αὐτὸ τὸ προσίμιον; Πόθεν τὸ ἐγκώμιον τῶν δακρύων; Ὅα φανεῖ μετέπειτα καὶ διὰ νὰ μὴν ἐντραπεῖ νέος εὐαίσθητος, κόρη, γέροντας, ἂν τυχὸν ἀναγκάσει τὰ γραφόμενά μου νὰ ξεθυμάνει τὴν λύπην τῆς καρδίας μὲ δάκρυα, καθὼς καὶ ἐγὼ τώρα ποῦ γράφω.

Ἦμουν εἰς τραπέζιν φιλικόν, τραγωδίσται καὶ τραγωδίστριαι εἰς τὰ τέλη τοῦ συμποσίου εὐφραίναν τὴν συνοδείαν. Ἐνὰς τῶν φίλων ἄρχισε τὸ λυπηρὸν τραγούδι τοῦ ἱατροῦ τῶν Ἰωαννίνων: «Ἡουλὰκι ξένο ξενιτεμένο, πουλὶ χαμένο»· καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος — ἀποριμμένο σὲ ἄγρια ἀγκάθια, πικρά μου πάθια καὶ ξενιτιές, ἠρηνώνοντας μένω καὶ ἐκαὶ διαβαίνω κακὰς νυκτιές» μοῦ ἐφάνη πῶς εἶδα ὀφθαλμοφανῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὰς ἡμέρας τοῦ Φίλοποίμενος ἕως τότε ποῦ εἰς τὰ Ἰωάννινα οἱ μυχνάδες εἰς τὸ στενὸ γύρο τῆς ποδιᾶς τοὺς ἔφερναν τῶν μεγαλόκαρδων τέκνων τοὺς τὰ κοψίδια, σφάγια τοῦ αἰμοβόρου Ἀλῆ, νὰ τὰ θάψουν εἰς ἔρημον χῶμα. Ἀγιο φῶς, ἀκούμητο νυκτόφρεγγε εἰς τὰ μνήματα τῶν θυσιασμένων, σημεῖον τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ θάρρους τῶν ζώντων.

Νομίζω ὅτι ὁ ἴδιος θεὸς οἶστρος ποῦ ἐμπνευσε τοὺς προφῆτας εἰς τὰ πικρὰ Ἱεροσόλυμα νὰ φαλμοδοποιοῦν τὰς πικρὰς ἀλήθειαις, νὰ ἐμπνευσε καὶ τὸν Ἰωαννίτην ἄνδρα εἰς τὴν λυπητερὴν στιχομυθίαν του. — «Εἶμαι μονάχος καὶ εἶναι νύκτα, βασιλεύει ὁ ἥλιος, παίρνει τὸ σκοτάδι, ζυγὰ — ζυγὰ νυκτερεύουν τὰ ἄλλα πουλάκια, εἰς τὰ δένδρα γλυκοφιλοῦνται, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἔχω ταίρι, εἰς κλαδί

ἂν καθήσω τὰ ἄλλα μὲ διώχνουν, κακονυχτισμένο, θαρμένο ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, κλαίει τὰ πόσθη μου καὶ τὴν ἀπελπισίαν μου».

Εἰς τὰ παράπονα τοῦ λυπητεροῦ ἀηδονιοῦ ποιῶς δὲν ἀκούει ἱστορημένην τὴν τύχην, τὸ μοιρολόγι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὰς ἡμέρας ποῦ ἀνέφερα ;

Νύκτα κακὴ, τὸ σκοτάδι τῆς δουλείας πλακώνει τὸ γένος μας, ἀφοῦ οἱ διχόνοιες ἐξόρισαν τὴν ἐλευθερίαν· τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξενιτεύθη ἂν καὶ εἰς τὰ χόματά του, ἀδικήθη, αἰχμαλωτίσθη, ὑβρίσθη, ἐδάρθη, ἐμαχαιρώθη. Σὺν ποίαν λύπην ἐδοκίμασε ὁ ὑπερήφανος Ἀχιλλέας, ὁ φιλοδίκαιος Ἀριστείδης ἂν ἐμαθῶν εἰς τὸν κάτω κόσμον ποτὲ τὴν ἐμιλίαν ἐνὸς Ρωμαίου εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας. «Χιλίων Ἀχαιῶν θέλω τὴν κεφαλὴν, εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ρώμης καὶ φίλοι τῶν Μακεδόνων, κάματε τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐγὼ βάζω τὰ ἐνόματα¹». Ποίαν ὁ ἀγγελικὸς Σωκράτης ἀκούοντας ὅτι χαρίζεται ἐλευθερία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν μαιφόνον Νέρωνα· ποίαν ἐντροπὴν πάλιν ἔταν μετέπειτα ὁ Οὐσπεσιανὸς ἀκύρωσε τὸ θέσπισμα τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ λόγῳ ὅτι αὐτὸ «Ἑλληνικὸ ἐξέμαθεν νὰ εἶναι ἐλεύθερον»².

Ἦλθαν στὰ τέλη οἱ βάρβαροι τῆς Ἀσίας. Λέν ἀκούετε τὰς μητέρες ποῦ θρηνοῦνται : Τὰ κοράσιά τους γεμίζουν τὰ χιρῆματα τοῦ μισητοῦ νικητοῦ· τὰ ἀρσενικά, τὰ πλέον θεωρητικὰ εἰς δύναμιν καὶ εἰς κάλλος, ἀναθρέφονται εἰς τὴν πίστιν τῶν ἀλλοφύλων. Φεῦ ! Οἱ ἀνδρειωμένοι, ποῦ ἐκατάπραξαν τὴν Ἑλλάδα ἦτον τέκνα τῆς μητρὸς ποῦ ἐφόνευαν. Ποῖο ἄλλο γένος ἀνθρώπων ἔλαβε τύχην παρόμοιαν ! Τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος, τὸ σχολεῖον τῆς σοφίας, ὁ ναὸς τῆς ἀνδρείας, ὁ θρόνος τῆς ἁρμονίας, ἀπεκλείσθη ἀπὸ τὸν ἀνήμερον κατακτητὴν, ὡς δουλικὸ ἀπεκλείσθη ἀπὸ τὰ ἔργα ποῦ λαμπρύνουν τὴν ἀνθρωπότητα, τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου.

Ἡ αἰχμαλωσία εἶναι στείρα, ἡ τυραννία καταστρεπτική· οἱ πολῖτες τῆς Ἑλλάδος ἐχυρτάρισαν, τὰ λιμάνια τῆς ἐρημώθησαν, τὰ θηρία τῆς γῆς κυλυπλάσιχσαν, τὰ ποτάμια ἐξηράνθησαν, ἡ γῆ τὰ ἤπια, ἡ ἐπιστήμη ἔφυγεν, τὰ ἄγρια δένδρα ἐκληρονόμησαν τὰ ἡμέρα, τὰ ἀγκάθια καὶ ὁ κισσὸς ἐπνίξαν τοὺς καρποὺς καὶ τὰ εὐωδικὰ λιλιούδια· οἱ ἄνεμοι δέρνουν τὰ Ξαμίλια, ἔρημα ἀπὸ ἀγωνοθέτην δικαστήν, τὰ ἀγάλματα τῶν στεφανοφόρων τῆς Ὀλυμπίας ἐπωριάσθησαν σωρὸς λιθάρια εἰς τὸ στάδιον· εἰς τὰ σπήλαια τῆς γῆς καταφεύγει ὁ κλαυθμηρὸς ψαλμὸς τῶν χριστιανῶν, καὶ εἰς τὰ ἀμέρημα χωριά συχνὰ ἡ μάχαιρα αἰγνιδίου ἐχθροῦ ἐσχίσε τὰ στήθη τῶν ἀθώων εἰς τὴν ὥραν τῆς τελευτῆς τῶν μυστηρίων· ὁ ἄνθρωπος ἔλειψε· σπάνια ἔγινε ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ εἰς τὰ πατρικὰ χόματ' ἡ εὐμορφία τῶν γυναικῶν ἔχασε τὸν πρῶτον φημιστὸν τύπον τοῦ κάλλους.

Εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν Ἑλληνικῶν συμφορῶν, τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης πλούσια ἀπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ ἐμπορίου, ἀπὸ δόξαν πολεμικὴν, ἀπὸ τὰς εὐτυχίας τῆς ἐλευθερίας, ἐτόξευαν τὴν Ἑλλάδα μὲ ὕβρεις ἀναλησμονήτους. Ἐσυμμάχευαν μὲ τὸν δυνάστην τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐννοοῦσαν ὡς ἄχθος ἀρούρης τὸν ἄλυσσοδεμένον Ἕλληνα, ἀκύρωναν τὸ ἱερὸ δικαίωμα τῆς γεννήσεως, τὰ θρέπτρια τῆς μητρικῆς γῆς, τὸ κοινωνικὸν προνόμιον τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἐπαρέδιδον τὴν Πάργαν. Οἱ βασιλεῖς, οἱ μεγιστάνοι ἐστόλιζαν τὰ παλάτια τους, τὰ Μουσεῖα τους, μὲ τὰ ἀγάλματα τῶν Ἑλλήνων ἀγαλματοποιῶν, ἐθαύμαζαν τὰς φλέβας τῶν μαρμάρων τῆς Πάρου καὶ τοῦ Πεντελικοῦ, πλὴν ἡ εὐαισθησίς τους ἦτον νεκρὴ ἂν ἔπερτε λόγος διὰ τὰ ὄρφανὰ γεννημένα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους φωστῆρας τοῦ κόσμου. Μὲ τὸ αἶμα ὑπὸ χιλιάδων θαλασσινῶν ἀνδρῶν τοῦ Αἰγίου, τοῦ Ἰονίου πελάγους, τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ἐνίκησεν ὁ Δούξ Ἰωάννης τῆς Αὐστρίας τὴν ναυμαχίαν τοῦ κόρφου, καὶ βεβαίως τὰ ἀνείμακτα ἀγάλματα τοῦ Φειδίου δὲν ἤθελε βοηθίσουν ποτὲ τὰ ἄρμενα τοῦ ἐχθροῦ.

Ὅταν τὰ ἀπομεινάρια τῆς τετρακοσαστοῦς σφαγῆς ἐπιασάν τ' ἄρματα, καὶ ὁ ἐνδοξὸς Πετρόμπεης, πρόεδρος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, εἰδοποίησε τοὺς βασιλεῖς ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους τοῦ ἀπὸ τὰς Καλτεζιῆς, οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἀγρίευσαν. Ὡς νὰ ἤθελε παρὰστῇ ἐμπρὸς τους ἡ κεφαλὴ τῆς Μεθούσης μὲ τὰ οἶδια τῆς ἀνθρωπίνης ρηγῆς νοῦς καὶ κακὸψυχοὶ δὲν ἐξεχώρησαν τὸ θαῦμα τοῦ καιροῦ τους, οἱ Ἕλληνες ἐκηρύχθησαν ἀποστάται ἀπ' ὑποῦ ἤλπιζαν συνδρομὴν καὶ σωτηρίαν, τὸ κοῦπί ποῦ θὰ ἔλαμνεν ἐτζακίσθη ἀνελπίστως εἰς τὴν παλάμην τους· βασιλικά πολεμικὰ πλοῖα τῆς Εὐρώπης προπορεύονταν τοὺς στόλους τοῦ ἐχθροῦ· νέον ἔγκλημα ἐσχάτης πονηρῆς ἐφείρηκαν τότε σοφοὶ νομοθέται, νὰ δημεύονται τὰ ἀγαθὰ τῶν χριστιανῶν ποῦ βοηθήσουν τοὺς χριστιανούς τῆς

1. Πανσανίας, Ἀχαικά, Κεφ. Γ'.

2. Πανσανίας, αὐτόθι Κ. 12'.

Πελοποννήσου καὶ τῆς Ρώμης, καὶ ὁ δημοπράτης ἐπώλησε εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ ἀγαθὰ τῶν φιλοκινδύνων ἀνδρῶν, ποὺ ἐκαταφρόνησαν τὸν ἄτιμον νόμον. Ἐὰ ἔθνη ὀργίσθησαν εἰς τὸ φέρεσιμον τῶν κυβερνήσεων, ἐ, ὠναῶσαν τὴν ἀδικίαν καὶ τὸν ἀπολίτευτον τρόπον· ἔπαυσε ὁ διπλωματικὸς θυμὸς καὶ ἡ κακία, εἶδε ἡμέρες γλυκύτερες τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος, καὶ ἡδρε προπτασίαν ἀπὸ τὰ βασιλεία. Πρέπει καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ εὐγνωμονοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰ συμβάντα τοῦ γένους μας ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ γνωρισθῇ τελειότερα τὸ ἀντελεύθερο, ἀντικοινωνικὸ φρόνημα τῆς παλαιωμένης διπλωματίας· ἐπῆραν μέτρα οἱ λαοὶ φωτιζόμενοι ἀπὸ τὰ πάθη μας καὶ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐπροχώρησαν εἰς ἀπόλαυσιν μεγαλυτέρων ἐλευθεριῶν, χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ ἄτυχη Ἑλλὰς ἡμῶς καὶ χθὲς ἀκόμη κακόπαθε τὰ μέγιστα. Ὁ ἄνθρωπος, πολίτης ἐνάρετος, ἄριστος θαλασσοδηγὸς ἐτιμόνευε τὸ σκάφος τῆς πατρίδος, ἀλλὰ ξένη φθονερὴ πρόνοια τοῦ μέλλοντος, ἀκαταστασία νοῦς, καὶ προδόται λαοπλάνοι ἐκεραυνοβόλησαν τὸ σκάφος καὶ τὸν Κυβερνήτην. Ἡ Ἑλληνικὴ γῆ στενάζει καὶ ἐπιθυμεῖ τὸν ἀμεμπτον ἄνδρα, τώρα ποὺ ὁ καιρὸς, εὐρετὴς ἀνεπίληπτος τῆς ἀληθείας, ἔφερε εἰς φῶς τὴν ὑποκρισίαν τῶν προδοτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα διηγεῖται τῆς ἡμέρας τὴν ἄχαρην ἀναξιοτήτητα τῶν διαλόγων του.

Τὸ γλυκύφωνο ἀηδόνι καὶ τὰ πάθη του εἶναι παράδοσις ἀτελής, καὶ μᾶλλον εὐχαρις παρὰ ἀληθινὴ εἰκόνα τῶν Ἑλληνικῶν παθημάτων· ἡ θρηνωδία τῶν κκραβοτακισμένων εἰς τὰ κύματα τοῦ Ὠκεανοῦ, κλάψα μαυιάδων εἰς τὴν θανά· τῶν τέκνων, ἄνεμοι καὶ χάλαζα, ποὺ ξεριζώνουν τοὺς κόπους τοῦ γεωργοῦ, εἰκονίζουσιν κάλλιον τοὺς πόνους τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. — Εἰς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ταιριάζει ὁ λόγος, ὅτι εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῶν ἐθνῶν· ὡς τὸν Ἰησοῦν τὸ γένος τοῦτο ἐσταυρώθη, ἐλογχεύθη κατὰκαρδὰ, ἐποτίσθη ζίδι δριμύ. Τοῦδ' αὖ Ἰσκαριώτης δὲν ἔλειψε.

Ἀποκρίνομαι τώρα εἰς ἓνα Φαναριώτην, (ὁ Ἰσκαριώτης μοῦ τὸν ἐνθύμησε) ὁ ὁποῖος μὲ ἐλεγξε ὅτι τὸ περασμένο φύλλον τοῦ «Ρήγα» γέμει φρασσεολογίας ποιητικῆς, ὅθεν τὸ ἀποδοκιμάζει. Ἐπιθυμοῦσα τὰ φύλλα τοῦ «Ρήγα» νὰ περιέχουν τόσην ποίησιν, ὅσην οἱ ραψωδῖες τοῦ Ὀμήρου, ἢ ὁ ψαλμὸς τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης· ἡ ποίησις ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ κόσμου, ἡ δίκη μεταξὺ βαρβαρότητος καὶ πολιτισμοῦ ἐδικάσθη εἰς τὸν κάμπον τοῦ Μαραθῶνος. Ἄν ὁ Πέρσης ἐνικοῦσε, ἤθελε βαρβαρώσει ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ποῖοι ἦτον οἱ Μαραθῶνιοι ἥρωες, ποῖας πατρίδος, ποῖας ἀνατροφῆς; «Εἰς τὴν σοφὴν Ἀθῆνα οἱ νέοι ἐμάθαναν ἐκ στήθους παιδιόθεν τὰ παιήματα τοῦ Ὀμήρου, ἐμεγαλοφρονοῦσαν ὡς τὸν ποιητὴν, τὸ ὕψος τῆς ιδέας μετέδωσαν εἰς τὰ ἔργα, καὶ ἀνδραγάθησαν τόσον εἰς τοὺς πολέμους κατὰ βαρβάρων». Ὁ Ξενοφώντας τὸ λέγει, ὅχι ἐγώ. Οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν Ἰλιάδα εἰς τὸ χέρι ἐχαιρέτησαν τὸν Ὀδυσσεῦ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεμιστοκλῆ, τὸν Ἀχιλλεῦ εἰς τὸν Μιλτιάδην, καὶ εἰς τὸν Λαρεῖον καὶ Ξέρξην εἶδαν τοὺς νικημένους βασιλεῖς τῆς Γρωάδος.

Κάμνω μίαν παρατήρησιν εἰς τὴν λέξιν Φαναριώτης. Ἡ λέξις δὲν εἶναι ὑβριστικὴ παρὰ διὰ τὸν κακόν, ὁ καλὸς εἶναι καὶ ὅς λέγεται Κωνσταντινοπολίτης, ὑπερέχει πάλε ἢ εὐτυχία του τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ἐπειδὴ γνωρίζει γῆν μητρικὴν του μίαν πόλιν, ὅπου μᾶς καλοῦν χρησιμοὶ ἐθνικοί, ὅπου εἰς τὰ χεῖλη τῶν ἀπάφων ἱερέων καὶ διακόνων πνέει ἀκόμη ὁ λόγος τῆς ἱερᾶς ἀρχαίας λειτουργίας, πόλιν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὑποίας κάθε Ἕλληνας νομίζεται ὅσιος καὶ ἁγίου ἂν τὴν σφραγίσαι μὲ τὸ αἷμα του.

Τί εἶναι τὸ μυστήριον; Ποῖοι οἱ λόγοι ὅπου μὲ τόσα δεινὰ ἀδιήγητα τῆς αἰχμαλωσίας, μολοντοῦτο τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος ἐσώθη ὡς ἔθνος, καὶ μάλιστα ἔπειτα ἀπὸ δεκαπέντε κίδωνας, εἰς τὰ πληγωμένα χόματα, εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιότητος φαίνεται ἓνας λαὸς, ποὺ ὁμοιάζει ὡς μίαν νεκρανάστασιν τῶν θαλασσιῶν ἀνδρῶν ποὺ ἐναυμάχησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἢ τῶν Σπαρτιατῶν ποὺ ἐψάλλαν τὸν παιᾶνα τοῦ πολέμου εἰς τὰς κοδιὰς τῶν Θερμοπυλῶν.

Τὰ αἶτια, τὸ μυστήριον εἶναι τὰ κόπια τῶν προγόνων, ἡ ἐκκλησία, καὶ οἱ κλεφταρματολοὶ ἀφοῦ περὶ αὐτῶν ἐξηγηθῶ, ἔρχομαι εἰς τὴν λογιστατοκρατίαν καὶ εἰς τὸ ψήφισμα.

Ἡ δόξα τῶν προγονικῶν ἀνδραγαθημάτων ἐβροήθησαν παλὺ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πτώσεως, καὶ εἰς τὰ ξημερώματα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ πολιορκητὴς τῶν Ἀθηναίων, ὁ Ρωμαῖος στρατάρχης Κορνῆλιος Σύλλας ἔλεγε εἰς τοὺς Ἀθηναίους: «Σὺς χαρίζω τὴν ζωὴν χάριν τῶν ἀποθάνοντων προγόνων σας». Καὶ ἐπιστρέφοντας εἰς τὴν πατρίδα του ἔφερε μαζί του τὸ ἐνδοξότερον λάφυρον, ποὺ νὰ ἐπλούτισε ποτὲ τροπαιοφόρον στρατάρχην, τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους. Οἱ Ρωμαῖοι, συγγενικὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος, μεγαλόψυχοι καὶ ὅπου ἤθελαν νὰ σταλίσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ ὅσα ἀγαθὰ πολέμου καὶ εἰρήνης εἶχαν τὰ ἄλλα ἔθνη, ἐσέβοντο καὶ ἀγαποῦσαν τὴν Ἑλλάδα, ὡς τὴν πηγὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μητρόπολις τοῦ κόσμου ὁμοιάζε ὡς ἓνα γυμνάσιον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης

καὶ ἐπιστήμης. Ὁ Κικέρων, ἕως τὰ δεκαοκτὼ ἔτη τῆς ἡλικίας του, κατεγίνετο μόνον καὶ μόνον μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν νὰ ἐξηγεῖ τὸ πρῶτον τῆς εὐγλωττίας του. Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ἑλληνιστὶ ἐξιστόρησε τὴν πραότητα τῆς ψυχῆς του, καὶ ὁ πλέον μεγαλόφρωνος πολίτης τῆς Ρώμης ἐκρατοῦσε μὲ τὸ ἓνα χερὶ τὸ φρονικὸν φάσγανον, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἔσβησε ἀτίμως τὰς ἡμέρας της, ἐπειδὴ πλούσια ἀπὸ πολυαριθμοὺς πολιτείας, εὐκαρπὸς μὲν ἀκόμη μαχησάτων τέκνων, ἀφορμῆς τῶν διχονοιῶν καὶ τῆς πατριαστικῆς των ψυχῆς ὑπερήθησαν (οἱ μὴ ἄξιοι ἐλεύσεως) τὴν πολυτιμὴν ἐλευθερίαν. — Μὲ τὸν Θησαυρὸν τῆς προγονικῆς δόξης ἀνθίζε τὸ ἔθνος, ἀλλὰ ἔμελλε νὰ ἀληθεύσει ὁ λόγος τοῦ προφητικοῦ Σωκράτους, ὅτι δὲν εἶναι πράγμα πλέον ἄσχημον, ἐπιβλαβὲς καὶ ἀτιμότερον, ἢσον νὰ ζεῖ τινὰς εἰς τὸ καλὸ ὄνομα τῶν προπατόρων ἀπορία ἰδίων τε κτημάτων καὶ εὐδοξιῶν¹. Ἦλθον καιροὶ ποὺ δὲν ζετιμούνταν ποσῶς ἡ ἀρετὴ τῶν προγόνων. Ποῖαν χάριν νὰ εἶρει εἰς τοὺς δεισιδαίμονας τοῦ μέσου αἰῶνος τὸ κάλλος τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ποῖαν εἰς τοὺς σιδηροκόρους ἄνδρας τοῦ βορρέως, ἢ εἰς τοὺς ἀγριοβοσκοὺς τῆς Ἀσίας; Χρειάζεται ἐντέλεια, ἀρετὴ ψυχῆς, διὰ νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἀγκιπῇ τινὰς τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν, σπάνιον μεῖγμα, τρισμακάριο, φύσεως καὶ τέχνης. Ποῦν θέλγητρον ἠδύνατο νὰ ἔχει διὰ τοὺς ὀλιγάρχας τῆς Βενετίας, ἡ τερπνὴ γῆ, ὁ ἄμβωνας τῆς ἐλευθερίας;

Οἱ σταυροφόροι, ποὺ ἀπ' ἐδῶ ἀπέρασαν, εἴτε καὶ ἐβασίλευσαν εἰς Ἑλληνικὰ γῶματα, ἦτον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἢ ἐνδέχεται νὰ εἶναι κείμενον ἐπαίνου, πλὴν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς δι' αὐτὰ τὰ νήπια τοῦ νοῦς ἦτον ὡς μία ὠραία ζωγραφικὴ εἰς τὰ σκοτάδια ἐνὸς σπηλαίου.

Ὁ βάρβαρος, ποὺ πίνει ἀφρόνι, ποὺ δοκιμάζει τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔπλου του πληγώνοντας στήθη ἀθῶα, ἂν καὶ κείμενον εἰς τὰ παραπτώματα τοῦ Ἰλισοῦ, ἢ εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ἑλικῶνος, πῶς τάχα νὰ ἰδεῖ (μέσα ἀπὸ τὸ βαρὺ φιλήδονον τῶν ὀπτασιῶν του), πῶς νὰ ξεχωρίσῃ τὰς εἰκόνας τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀπλάστου ὠραιότητος, ποὺ ἄλλοτε λημέριαζαν εἰς τὸν εὐτυχισμένον αἰθέρα, καὶ ἐφεγγοβολοῦσαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους; Ἐδάκρυσεν τάχα ποτὲ ἡ ἄγρια ψυχὴ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐδάκρυσεν ποτὲ εἰς τὰ παράπονα τοῦ Φιλοκτήτου, εἰς τὰ μοιρολόγια τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἐνθυμήθη ποτὲ πῶς ἡ Θεσσαλία εἶναι τὰ γονικά τῆς Ἀλκίπτης, εὐμορφονίᾳς γυναικὸς τοῦ Ἀδμήτου, ποὺ παραδίδεται εἰς τὸν Χάρον διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὸν ἄδην τὸν νεοθάνατον σύζυγον, ὡς τὴν ὑμνολογεῖ ὁ σοφὸς Εὐριπίδης; Πόση καλλονὴ νοῦς χρειάζεται διὰ νὰ τιμήσῃς πρεπόντως ἓναν ἥρωα Ἕλληνα, καὶ νὰ ἀγαπήσῃς τὸ γῶμα ποὺ στὰ ζῶντα του ἐκεῖνος ἐπάτησε! Ἀς ἀναφέρω ἓναν, τῇ ἀληθείᾳ τὸν μεγαλοπρεπέστερον, τὸν Μακεδῶνα Ἀλέξανδρον· φεύγει μόλις εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητός του ἀπὸ τὸ βασιλεῖόν του, ὁ στοχασμὸς νὰ φέρῃ πόλεμον εἰς τὴν Ἀσίαν ἦτον φρόνημα ἐθνικόν· στοχασμὸς ὅλος Ἑλληνικὸς, τὸν εἶχε ὁ Κίμων, τὸν εἶχε ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Ἀγησίλαος, ἐκαίοντο οἱ ψυχὰς τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν νὰ ἐκδικήσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὴν ὕβριν τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, ὁ Ξέρξης καὶ τὴν θάλασσαν ἠθέλησε ν' ἀλυσοδέσῃ, τὸν Βόσπορον ἀρέοντα ῥόνον Θεοῦ» (Αἰσχύλου Πέρσαι). Ὁ Μακεδονίτης πιάνει σταριά εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως, σέρνει χορὸν μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς του, ὅπου ἦτον τὸ παλαιὸν στημένα τὰ πζαντήρια τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ὀδυσσεῦς, φιλεῖ τὰ πολυτιμότερα ἀγαθὰ του εἰς τοὺς φίλους του τῆς Εὐρώπης, φυλάττει μόνον τὴν ἐλπίδα, στερεὸν πράγμα ὅταν θρέφεται εἰς καρδίαν ὡς τοῦ Ἀλεξάνδρου, γύνεται ὡς ἀστραπὴ εἰς τὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη, φθάνει εἰς τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, στένει εἰς τὴν παραποταμὴ βωμοὺς εἰς τοὺς θεοὺς τῆς πατρίδος του, πέμπει εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἄγνωστα θηρία διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, εὐφραίνεται μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Πινδάρου, πλαγιάζει μὲ τὸν Ὅμηρον εἰς τὸ προσκεφαλᾷ του, θέλει ποὺ ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλιῶται Ἕλληνες νὰ μετέχουν ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου καὶ τοὺς φιλοδιωρεῖ μὲ χαρίσματα. ζητεῖ βιβλία ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας, γίνεται θεμελιωτὴς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἱερεὺς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡμερώνει τὰ ἔθνη τῶν βαρβάρων, σπέρνει τὴν Ἑλληνικὴν μάθησιν εἰς ὅλην τὴν Ἀσίαν, καὶ ὅταν ἡ ὥρα τοῦ θεοῦ χριστιανισμοῦ ἔφραξεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ χρησιμεύει κήρυκας τῆς σωτηρίας. Ἡ φιλοσοφία ἡ Ἑλληνικὴ συνδιάζεται μὲ τὰ δόγματα τῆς πίστεως, καὶ οἱ ἄγιοι πατέρες ἦτον σοφοὶ Ἕλληνες πρὶν γίνουν ὅσοι χριστιανοί. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος μελετᾷ τὰ ἐπιστροφία του εἰς τὴν Εὐρώπην σχίζοντας τοὺς Ὀκεανούς, ἀφ' ὧντας δεξιὰ του τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, καὶ πλέοντας εἰς τὸ Μεσόγειον ἀπὸ τὰς στῆλας τοῦ Ἡρακλέους ἀπο-

1. Μενέξενος Πλάτωνος.

Ονήσκει καί, ἐγχειρίζοντας τὸ δακτυλίδι τοῦ εἰς ἓνα τῶν στρατηγῶν τοῦ, διαθέτει τὸ βασιλεῖον νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἀξιότερον. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ βίου τοῦ ἀνδρός τὸ ἐκτιμᾷ τάχα νοῦς ἀγευστος παιδείας ; Δύνατο νὰ τὸν ἐκτιμήσουν ἢ νὰ σεβασθῶν τὴν πατρίδα τῶν ἡρώων ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἅμα ἐγεννοῦντο καὶ ἀπόθνησκαν ; Δὲν εἶναι ζωὴ ἀληθινὴ παρὰ τὰ χρήσιμα ἔργα, οἱ μελέτες τοῦ νοῦς, τὰ ἀνδραγαθήματα ποὺ σώζονται ἀνεξάλειπτα ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν τῶν αἰώνων¹.

Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰ φέγγη τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἦτον ἀρμόδιοι νὰ συνδράμουν τὰ σεβαστὰ λείψανα τῶν Ἑλλήνων, χάριν τῆς μνήμης τῶν προγόνων. Ὅποια ἡ λύρα τοῦ Ἀμφίωνος παίζοντας ἔστισσε τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν καὶ ἐμορφώθη πολιτοκοινωνία, ὁμοίως καὶ ἡ σοφία τῶν ἀρχαίων ἀνάστησε καὶ θέρρει πολλοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἄν ὁ πολιτισμὸς τῆς ἡμέρας μας χύνει τόσο φτερό εἰς τὰ μυστήρια τῶν γνώσεων, χρεωστεῖται πολὺ εἰς τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ὑποῖον ἐπῆρς τὴν θαυμαστὴν του κίνησιν. Κράτη τῆς Εὐρώπης ἀναλογοῦν καὶ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνίας μετὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἡ ἀναλογία γεννᾷ τὴν συμπάθειαν - τὰ κοινοβούλια τῆς Ἀγγλίας εἶδον ζῶντα τὸν Ἀημιόθεον εἰς τὸν εὐγλωττον πατριωτισμὸν τοῦ Φώξ καὶ τοῦ Πίπ. Ἡ δημοκρατικὴ Ἑλβετία ἐδόξασθη μετὰ Θερμυλίου ἥρωας. Οἱ περίφημοι ἄνδρες τῶν νεωτέρων αἰώνων ἐξηγοῦν καὶ παραδίδουν καλότερα τὴν ἀρετὴν τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν. Ὁ Ναπολέων ἐξηγεῖ τὸν μεγάλον Ἀλέξανδρον, ὁ φυσιολόγος Κουβιέ τὸν Ἀριστοτέλην, ὁ Νέλσον τὸν Ἀεωνίδα· ἀδ' ὅπως σας περιμένει ἀπὸ τὸν καθένα σας νὰ κάμει τὸ χρέος του», ἔλεγεν ὁ Νέλσον εἰς τοὺς ναῦτας τοῦ ἀνήμερα τῆς ναυμαχίας ὅπου ἐφανεύθη, καὶ εἶναι ἀπαράλλακτα ὁ λόγος τοῦ Ἀεωνίδα : «Δειπνήσατε καὶ αὔριο γεύομεθα εἰς τὸν Ἀδην». Θάνατος διὰ τὴν πατρίδα ἦτον ἡ ἡμερεύσις διαταγῇ καὶ τῶν δύο.

Δὲν ἦτο τάχα τελεία Σωκρατικὴ καὶ Ἰσραηλτικὴ ἡ ψυχὴ τοῦ γέροντος Ἀγγλοῦ Βιλιπαφόρς, ποὺ διὰ εἰκοσαετίαν νικημένος νικητὴς μάχεται νὰ πύσει τὸ ἄτιμον ἐμπόριον τῶν μολαψῶν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἀποθνήσκει στεφανοφόρος ἀθλητὴς τῆς φιανθρωπίας ;

Ἐποχὴ γόνιμη μεγαλοψυχίας κρίνει πλέον ἐν γνώσει τὰ ἀγαθὰ ἔργα τῶν προγενεστέρων· ἔθεν εἰς τὸν αἰῶνα μας ἐμεγαλύνθη σφόδρα τὸ σέβας διὰ τὴν γῆν τῶν Ἑλλήνων· βάρβαρος εἶναι ἂν ἀγνωμονεῖ κανένας εἰς τὰ εὐεργετήματα τῶν ἐθνῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος. Τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης ἠκολόγησαν ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τῶν νεοελλήνων· ὁ Μισούλης ἰσοψηφίσθη μετὰ τὸν Σαλαμίνιον ναύαρχον, βοηθήματα, χρήματα, ἄρματα, τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν των ἔστειλεν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.

Δὲν εἶναι ἄτιμο, μάλιστα εὐχάριστο καὶ ἐνδοξο νὰ ὁμολογεῖ τινὰς τὰ εὐεργετήματα τοῦ τότε καιροῦ· ἡ εὐεργεσία ἐκεῖνη τιμοῦσε ἐξίσου τὸν εὐεργέτην καὶ τὸν εὐεργετούμενον.

Οἱ εὐεργετούμενοι ἦτον οἱ ἄνδρες ποῦ, ἀπὸ τὰ 1821 ἕως τὴν καλοθύμητην ἡμέραν τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, ἀνέστησαν, εἰς ὕλην τοῦ τὴν λαμπρότητα, τὸ παλαιὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος. Σώζονται ἀκόμη εἰς τοὺς βράχους τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μορέως τὰ κουφάρια τῶν κορασιῶν, ποὺ γκρημνίζονταν ἀπὸ τὰ στεφάνια τῶν βουνῶν διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰ χέρια τῶν ἀλλοφύλων. Κεῖτονται εἰς τὰ ἄγρια λιθάρια τὰ βρέφη, πλαγίως εἰς τὸ βυζὶ τῶν μαννάδων, θεάρεστα βρέφη, ποὺ εἰς ἄκρον κίνδυνον ἤσαν τελείαν ἐλευθερίαν ! Καίρῳ δόξης, ποὺ ἐχρησίμευσε θέαμα καὶ ἀκρόαμα περίφημο εἰς τὴν οἰκουμένην ! Εἰς τὸ σκοτάδι τῆς νυκτός, ὤκμποφέγγοντας ἡ σελήνη, ἀκέραια πόλις, ἥρωες τοῦ πολέμου μετὰ τὰς σημαῖες ἀνοιχτές, νεοστέφανα ἀνδρόγυνα, γέροντες ἀτρόμητοι, περνοῦν γεφύρια καὶ τὰ γεφύρια τζακίζονταν, σπρίζουν πολυάριθμοι εἰσισιμαὶ σπράττουμα ἐχθροῦ· ἄλλοι σώζονται, ἄλλοι φονεύονται, ἄλλοι αἰχμαλωτίζονται, πλὴν μετὰ τὴν ὕβριν εἰς τὰ χεῖλη κατὰ τοῦ πολιορκητοῦ· ψιλή βροχὴ ἐράντιζε τὴν γῆν εἰς τὴν ἐξοδὸν τοῦ λαοῦ, καὶ πολλοὶ ἐφώναζαν αὐτὰς κλαίει ὁ Μεγαλοδύναμος ἀπόψεν.

Ἄς μὴν τοὺς θρηνηλογοῦμεν ὅσο πρέπει νὰ τοὺς χαιρόμεθα. Ἀπέδειξαν μετὰ τὴν πράγμα ὅτι σώζεται Ἑλληνικὴ φυλὴ· τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τῶν ἡρώων τὸ ἀπέδειξε. Πολλὰ εἰς γῆν καὶ εἰς θάλασσαν

1. Τριακόσια τόσα ἔτη πρὶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Μακεδονίτης προκισθάνεται, προνοεῖ τὸ ἀριστὲριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος. Ὁ Βάσκος Δὲ Γάμας, ναύαρχος τῆς Πορτογαλλίας, τὸ εἶδε καὶ τὸ πέρασε εἰς τὰ 1497, καὶ εἰς τὰ 1769 τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου δὲν πίστευαν, δὲν πείθονταν ὅτι τὰ πλοῖα τῆς Ἀυτοκρατορίας τῶν Ρωσιῶν δύνανται νὰ πλεύσουν εἰς τὸ Αἰγαῖον, χωρὶς νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ. Ὁ ἀναγνώστης ἂς κάμει τὰς σκέψεις του. Ὁ ἀγνωστος κόσμος τελειοποιοῦνταν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ γνωστὸς μένει ἀτελής, σκοτεινὸς εἰς πνεῦμα ἀνθρώπου, ἄμοιρος τῆς χάριτος τῶν θυγατέρων τῆς Ἀημιόθνης.

έστησε πρόπαια πασίγνωστα τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ, τὴν 3 Σεπτεμβρίου, ὥς ἀνέσπερο ἔλαμψε τὸ κάλλος καὶ ὅλη ἡ χριστιανικὴ χάρις τῆς εὐαισθησίας καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ ἀδικημένου λαοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ αἷμα τῶν ἀγωνιστῶν εἶχε χυθεῖ ἀπὸ τὰ στρατοδικεῖα, οἱ λυτρωταὶ τῆς πατρίδος εἶχαν βρέξει μὲ τὰ δάκρυά τους εἰς τὰς φυλακὰς τὴν γῆν ποὺ ἐλευθέρωσαν, μαθημένοι νὰ χύνουν ἄλλα δάκρυα, ὅταν ἐνικοῦσαν τὸν ἐχθρόν, καὶ ἐπρόλεγαν μὲ τὸν νοῦν τους πῶς θὰ χροῦν αὐτονομίαν καὶ δικαιοσύνη εἰς τὰ πατρικὰ τους χώματα. Τὸ δάνειο τῶν ἐξήντα μιλιούνιον, προορισμένο ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἑργαίου καὶ ἀπὸ τὸν Κυβερνήτην διὰ τὸ τέλος τῆς δικαιοσύνης τῆς γῆς, ἐχάθη ὡς χάρισμα φίλων τῆς πόρνῃς στὰ χέρια. Οἱ ἰσόθεοι πολιτικοὶ Ἕλληνες ἐτερόχθονες, ἢ αὐτόχθονες, δὲν ἀρνοῦνταν τὴν ὑπογραφὴν τους εἰς τὰ λαοφθόρα θεσπίσματα. Οἱ βάρβαροι λογιότατοι, οἱ δακτυλοδείκτοί μενοι φρονεῖς καὶ τὰ ἐνδοῦα ὀνόματα τῆς πατρίδος ἄλλαξαν τὰ Καλάβρυτα, ὅπου πρωτοῦ γήσεν τὸ ἅγιον μολύβι τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ ὀνόμασαν Κυναίθη, τὰς Σπέτσας Τυπάρηνον, τὸ Αἰοντάρι Φαλαισία, ἄλλοι ἄλλα ὀνόματα ἔδωσαν, ὅσα οἱ δαίμονες τοῦ Ἄδου ἐνέπνευσαν εἰς τὸν ἐπιστήθιον τους Κωνσταντῖνον Σχινᾶν καὶ εἰς τὸν Μάουρερ¹.

Ἡ 3η Σεπτεμβρίου ἐστάθη μίᾳ πανστρατιά ἐθνικῇ, ἓνα ξεχείλισμα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς· τὰ κόκκαλα τῶν ἀποθαιμένων ἀναστήθηκα ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ εὐλόγησαν τοὺς ζωντανούς. Οἱ ἄνδρες οἱ φημιζόμενοι ἀρχηγοὶ τοῦ ἔργου ὅς μὴν καυχῶνται παρὰ τὸ καύχημα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀντίκρυσσε νὰ πρωτοῦδουν καὶ νὰ χαιρετήσουν τὸ νιὸ φεγγάρι. Ἄγιο εἰς αἰῶνας αἰῶνων νὰ εἶναι τὴ γῶμα τῶν δικαίων, ποὺ εἶδαν πρῶτοι τὸ καινούργιον φῶς εἰς τὸ σκοτάδι.

Δὲν ἀτιμάζεται ἡ Τρίτη Σεπτεμβρίου ἀπὸ χεῖλη φθονερὰ ἢ φιλοτύραννα, δὲν κινδυνεύει ἡ δόξα τῆς ἂν καὶ οἱ καρποὶ τῆς ὀψιμίζονταν τὴν προστατεύουν τὰ χυμένα αἵματα εἰς τοὺς πολέμους, οἱ τάφοι τῶν προγόνων, οἱ Θερμοπύλες, ἡ σοφία τῶν αἰώνων, τὰ δάκρυα τῶν ἀδικημένων, οἱ ἐλπίδες τῶν χριστιανῶν, διότι τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἡμέρας εἶναι ἡ πρέπουσα καὶ μοναχὴ μισθοδοσία καὶ ὁ στέφανος τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ ἄλλη αἰτία τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶναι ἡ Ἐκκλησία· χάριν αὐτῆς τὸ ἔθνος δὲν ἐχάθη εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, δὲν ἐχώνευσεν εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ νικητοῦ. Τὸ αἰχμάλωτο γένος ἤυρεν καταφύγιον εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια τῆς πίστεως, ἐτελεῖτο καὶ τὸ μυστήριον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, μυστήριον τοῦ ἁποίου ἡμεῖς οἱ ζῶντες θαμποβλέπομεν τὴν ἐξήγησιν, καὶ μόνον οἱ ὄψιμοι τῶν ἀπογόνων θὰ εὐτυ-

1. Ὁ ἀγαθὸς καὶ τίμιος κύριος Πραϊδῆς ἀπέδωκεν εἰς τὰς ἀδικημένας Καταξίας τὸ ὄνομά τους, τὸ ἔκαμεν ἐν γνώσει, καὶ μὲ τὸ εἶπε, διὰ νὰ μείναι ἀθύναιος ὁ τύπος ὅπου ἐσωστήθη ἡ Πελοποννησιακὴ λαοσωτήριος Γερουσία, στὰ ἀμενηνὰ ἀρχὴν εἶχαν φωτίσει (α) τὰς Καταξίας μὲ ἄλλο ὄνομα, ὅχι βέβαια μὲ τὸ πρωτόπλαστον. Ἐγὼ σοῦ ἐμιλῶ τώρα καὶ ἐσὺ μὲ ἀποκρίνεσαι ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος· ἰδοὺ, ἐν συνόψει, ἡ ἱστορία τῶν Κολοκυθουλίδων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' εἴθε νὰ ἤθελε μόνον Κολοκυθουλίδες, ἀλλ' αὐτοὶ ἔσφαζαν, συκοφαντοῦσαν, ἐσκότωναν, ἔκκιαν. Σὰς κακοφαίνεται σήμερον, λογιότατοι, πῶς ὁ Γριζιώτης ἐπῆρε τὸ γιέμι, τὸν ὁποῖον ἐχώσατε μαυρομάλλην εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐβγήκε ἀσπρμαῖλλη, ἀπορία καὶ εἰς τὸν ἴδιον! Τὸ σκοτάδι τῆς φυλακῆς τοῦ ἦεν καρσὶ μὲ ἐκεῖνο τοῦ καλοῦ πρωτοσυγγέλου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμβροσίου, καὶ κρυφομιλοῦσαν τὰ πάθη τους οἱ δύο φυλακισμένοι. Σὰς κακοφαίνεται λοιπὸν σήμερον, Κολοκυθουλίδες, καὶ ἐπιθυμοῦτε ὅς ὅλης ψυχῆς τὴν ξένην ἐπέμβαين· ἀλλ' ἡ ξένη ἐπέμβασις, καλὸτύχαι, πρὸ καιροῦ ἔγινε μὲ ἐσῆς, ὅθεν ὀνειρεῖται τόσον καὶ δυσκολεῖται τώρα ὁ καρπὸς τῆς γυναικῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς. Σαῖς ἐμαρῶνατε τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τοῦ δένδρου· ἡ φυσικὴ γλώσσα ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἡ εὐωδία, τὰ ἄνθη ὁ καρπός, (καὶ ἡ τροφή πάλε) τῆς ζωῆς του, τῆς ψυχῆς του. Οἱ Κολοκυθουλίδες δὲν σπέργετε νὰ ὑμολογήσετε τὸ κάλλος τῆς νεοελληνικῆς χαριτωμένης φωνῆς, καὶ προτιμᾶτε καὶ θέλετε τὴν βρυκολακίστικην τὴν ἐδικήν σας, τὸ ρουχάδι τοῦ θανάτου. Ὡς ἀληθινὰ βρυκολάκες (καὶ δὲν γνωρίζω ξενότερην ἐπέμβαين εἰς ἓνα ἔθνος ὡς τοῦ βρυκολάκου) ἀληθινὰ βρυκολάκες ἤπιατε τὸ αἷμα καὶ τὸν ζῶντα, ὀρφανεύσατε μαννάδες, ἐγκρεμίσατε ἐκκλησίες, πλέον ἐγκληματικοὶ τῶν ἀγρίων Ἀφρικανῶν τῆς Βαρβαρίας ἐπωλήσατε, ὡς λάφυρα πειρατείας, τὰ δυσκοπότηρά, τὰς ἁγίας εἰκόνες, ποὺ εἶχαν ἀκούσει τόσες φορές καὶ εἰσήκουσαν τέλος τὴν προσευχὴν, τὰς ἐλπίδες τῶν χριστιανῶν διὰ τὴν πολλήν ἐλευθερίαν τοῦ γένους. Νέαι τῆς πατρίδος, καλὰ παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος, προσέχετε, συχνάζοντες τὸ Πανεπιστήμιον μὴ βρυκολακιάσετε καὶ σεῖς, καὶ τότε πλιὰ ἡ Ἑλλάδα γίνεται κυνηγετήριον βρυκολάκων εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα. Μὲ δίκαιον, ἀγαπητοί μου νέοι, ἐθνικί, χαρὰ τῆς πατρίδος Σας, δὲν ἀφήσατε νὰ τριτώσει τὸ μάθημά του ὁ δῆμιος, ὁ ὁποῖος εἰς μίαν τινι τῶν παραδόσεων, ἐτελείωσε λέγοντας ὅτι τὸ πλεον σοβαρὸν ζῶον εἶναι ὁ γαϊδάρος. Δὲν ἐμυλοῦσε βέβαια διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει Ἀρειοπαγίτης, ὥστε νὰ ἀποκτήσει σοβαρότητα. Ἀρειοπαγίτης (!!) πρωτοπυργῶντος τοῦ Κωλέττου, καὶ ὁπουροῦ τῆς δικαιοσύνης τοῦ φίλου μου, πλὴν πολλὰ σοβαροῦ Ζαφειρίου ἢ Ζηνοβίου Βάλλρη.

(α) Φωτίσει ἀντὶ βαπτίσει [σημ. Τερτσάτης].

χρήσουν νὰ ἰδοῦν τὴν τελείαν ἀποκάλυψιν. Ἡ χριστιανικὴ εὐσέβεια ἀνέθρεψε τὸν Ἑλληνα, ἀρίστη διδασκαλία ἀσκήσεως πνευματικῆς· λαμποβολοῦσαν εἰς τὸ μάλαμα καὶ εἰς τὸ ἀσήμε οἱ χριστιανομάχοι, τὰ ἔτια τοὺς χλιμιντροῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ χρυσοῦφαντα στολίδια, ἀπὸ τὰ πολύτιμα πετράδια, ἀλλὰ εἰς τὰ μάτια φιλοχρίστων ἀνδρῶν, αὐτὰ τὰ πλούτη ἦτον πίστεις ἀδικίας, μνημεῖον ἀνοσιότητος. Ἄς μὴν κρυγῇ ποτὲ οἱ ἀνδρεῖοι παλαιστὰδες τῆς Ἀσίας νὰ ἐνίκησαν τὴν χριστιανικὴν φυλὴν τῆς Ἑλλάδος· δὲν γίνεται ποτὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἡ ὕλη δὲν νικά τὸ πνεῦμα. Ὅλα τὰ ἐπῆρε μὲ τὴν ρωμαίαν τοῦ ὁ ἐχθρὸς, τὰ οὐκαιοποιήθη, τὰ ἐχάρη· ἰδιοκτησίαν, τιμὴν, πλοῦτον, ζωὴν, κάλλος γυναικῶν. Ἐνα μόνον δὲν ἐκυρίευσεν, - τὴν ψυχὴν.

Οἱ λόγοι μου λείπουν νὰ ἐκθέσω τὸ χριστιανικὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους εἰς τὰς δουλικὰς ἡμέρας· ὡς θαρραλίαν τῆς ἀδυναμίας μου καὶ διὰ νὰ ἱστυρήσω πρεπόντως τὸ ὕψος, τὴν ἀγιότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σημειῶνω τοῦ ρήτορος φιλοσόφου τῆς Ρώμης τοὺς λόγους :

« Ecce spectaculum, ὁμιλεῖ περὶ Κάτωνος, Deo dignum, ad quod respiciat, intentus operi suo Deus ! Ecce par Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus. Non video, inquam, quid habeat in terris, Jupiter pulchrius, si convertere animum vellit, quam ut spectet Catonem, jam partibus non semel fractis, nihilominus inter ruinas publicas erectum ».

Τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος ὁμειάζει μὲ μεγαλόψυχον ἄνδρα, ποὺ μάχεται μὲ τὴν κακὴν τοῦ τύχην, vir fortis cum mala fortuna.

Ὁ γενναῖος δὲν ἀπελπίζεται εἰς τοὺς κινδύνους, δὲν βλασφημεῖ τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἡ ἀρετὴ τοῦ τὸν τελειοποιεῖ· Θεάμα εὐχάριστο εἰς τὸν Πλάστον.

Κι ἄλλη δόξα μεγάλη ἐτίμησε τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν. Τὸ ἄκρον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς, ἐξηγεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὰ βιβλία τῆς Πολιτείας του, εἶναι νὰ εἴσαι δίκαιος καὶ ἄς μὴ φαίνεσαι καὶ νὰ σταυρωθεῖς μάλιστα καὶ νὰ θανατωθεῖς ὡς μὴ δίκαιος, (τινὲς εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶδον προεικονιζόμενον τὸν Σωτῆρα)· αὐτὴ ἡ τελειοποίησις δὲν ἔλειψε ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος, ἐκατηγορήθη, ἐθεατρίσθη ὡς ἄδικον καὶ δὲν ἦτον. Ἡ δικαιοσύνη του φανερώναται καὶ λαμποβολεῖ. ἐπειδὴ τὰ μαρτύρια τῶν ἀλλοφύλων, οἱ σκληροὶ θάνατοι, ἡ πλανήτρα φωνὴ τῶν ἡδονῶν δὲν τὸ ἔσυσαν νὰ ἀρνηθεῖ τὸν χριστιανισμόν του. Ζεῖ καὶ ἐζησε εἰς αὐτὸν τὸν νόμον τῆς χάριτος, ποὺ εἶναι ἡ παντελὴς ἀποκάλυψις καὶ θεῖα σφάγισις τοῦ λόγου, καὶ ἡ ἐκκλησία εἶναι ἡ διάδοσις καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν θεῶν ἐντολῶν. Τάχα ὁ ἅγιος νόμος δὲν ἔχει καὶ ἀπειθεῖς ὑπηκόους ; Τάχα δὲν σώζονται ἀρνησίου ὀρθησκοὶ καὶ προδότες τῆς πατρίδος ; Ναὶ καὶ πολλοί, ἀλλ' ἕνας δίκαιος σώζει καὶ δοξολογεῖ ἁέ- ραιαν πόλιν.

Μόλις ἡ Ρωμαϊκὴ ἐξουσία ἐτελείωσε καὶ ἐπεκυρώθη ἡ πτώσις τῆς μὲ τὸ αἷμα τοῦ ρονευμένου Καίσαρος, μιὰ νέα Κυβέρνησις ἐθνικὴ ἐσυστήθη ἄντικρυ τοῦ φοβεροῦ νικητοῦ κεφαλῇ τῆς νέας κυβερνήσεως ἦτον ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σχεδὸν ὅλα τὰ κυβερνητικὰ προσόντα τὰ ἐχάρετο ἡ νέα ἐξουσία· ὁ ὑπῆκοος λαὸς ἦτον ἡ αἰχμάλωτος φυλὴ, ἡ ὑπαλληλία ἦτον τὸ ἱερκτεῖον, τὰ χρηματικὰ μέσα τὰ ἐπρόσφερναν οἱ χριστιανοί. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐδίκαζε, ἐφυλάκιζε καὶ ἀφόριζε· οἱ λαοὶ συμμορφώνοντο μὲ τὰ θελήμα-τα τῆς Ἐκκλησίας συλλογιζόμενοι ὅτι αὐτὴ ἦτον ἐξουσία ἐθνικὴ, νόμιμη, εὐεργέτρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ δυναμὴ τῆς, ἡ ἐπιρροή τῆς ἀρχίζε καὶ ἐτελείωνε ἀπὸ τὸν Νεῖλον ποταμὸν ἕως εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν, καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας ἕως εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, ἄκρη τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ φανὸς ὁλόλαμπρος χριστιανικῆς εὐσεβείας καὶ τάξεως. Ὁ Σουλτάνος ποῦ, εἰς τὰ 1821, ἐφόνευε τὸν Πατριάρχην ἠθέλησε νὰ λογχεύσει καὶ νὰ θανατώσει ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀρχιεροῦ του· ἄγριοι ἄνεμοι δὲν πνέουν τόσον ὅσον τότε κτυποβρόντησε ἡ καρδία τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων, ἡ θάλασσα ἐκάη καὶ ἄφρισε ἀπὸ τὰ Ἡφαίστεια καὶ πυροβόλα τοῦ Κανάρη, τοῦ Κριεζῆ, τοῦ Λεμπέση, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Νικοδήμου, καὶ τὰ κοράκια καὶ οἱ γύπες ἐχόρτασαν κεφάλια ἀλλοφύλων εἰς τὰ Τρίκορφα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ εἰς τὴν Ρούμελην.

Εἰς τοὺς ἐλευθεριῶς καιροὺς τῆς δυναστευομένης πίστεως, ἡ ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, ὡς καλὴ ἀδελφὴ, ἐπιμελοῦνταν καὶ ἐφιλοδωροῦσε τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος· ὅθεν ἐγεννήθη εἰς τὸν λαὸν ὁ λόγος ὅτι τὸ ξανθὸ γένος τῶν Ρώσων θὰ ἐλευθερώσει τὴν χριστιανικὴν γῆν. Ὁ μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἐξήγησαν καὶ μὲ τὰ ἔργα τὴν προθυμίαν τους, καὶ ἐστερέωσαν τὴν παντογῆν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Θεωρῶ ἀγρίου εἶδους ἀνθρώπους, ὅσοι συμβουλευοὺν ἀχαριστίαν εἰς τὰ εὐεργετήματα τοῦ ξανθοῦ γένους πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν (αὐτὴν τὴν πραγματείαν ἐμπορεύονται πολλοὶ τῶν χρίσ-

χροβίων λογισμάτων τοῦ καιροῦ μου). Λόγος ἀγάπης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ τὸν λαὸν τῆς Ρωσίας εἶναι τὸ ὁμόθησκον, εἶναι ὁ πεισματώδης πόλεμος ποῦ πρὸ αἰώνων κάμνει ἡ Ρωσία εἰς τὸν τύραννον τῆς πατρίδος μας, ἐνῶ ὁ Λούθηρος, ὁ ὀρησκευτικὸς καθηγητὴς τῆς μισθῆς Εὐρώπης, ἔγραψε βιβλία διὰ νὰ ἀποδείξει δογματικῶς τὴν Σουλτάνον νόμιμον κυριάρχην τῆς γῆς, ὅπου ὁ ἅγιος Παῦλος εὐαγγέλισε τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ὅπου ἀντιλάλησαν οἱ ὑπτερες φωνές τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Δημοσθένους. Αἰτία εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν Ρωσίαν εἶναι οἱ ἐντάφιος τιμὰς ποῦ εἰς τὴν Ὀδησσὸν ἔγιναν εἰς τὸν ἀδικοφονευμένον Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ συγχρόνως εἰς τὴν βουλὴν τῶν ὁμοτίμων ἐνδόξου ἔθνους ἑνας πρέσβης, ἐπίσημος ἄνθρωπος τῆς πατρίδος του, ἐκήρυττεν ὅτι εἰς τὴν γῆν τὴν Ἑλληνικὴν ὁ λόγος ἑνὸς ὀθωμανοῦ ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ τὸν ὅρκον τοῦ χριστιανοῦ, καὶ ἡ βουλὴ τῶν ὁμοτίμων δὲν σηκώθη νὰ φράξει τὸ στόμα τοῦ θηριοψύχου ρήτορος. Θαρρῶ πῶς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶχαν γευθεῖ τὸν φόνον τῶν ἱερωμένων γερόντων εἰς τὸ Βυζάντιον.

Πηγὴ τῆς παντοτινῆς ἀγάπης τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ρωσίαν εἶναι, ὅτι Ἕλληνες γεννημένοι εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Ἰππειρον, ἔχουν γένει εἰς τὴν Ρωσικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι, καὶ ἀντιναύαρχοι, καὶ καθηγηταί, καὶ δεσποτάδες, ἐνῶ κυβέρνησις φιλελεύθερη τῆς Εὐρώπης παρέδιδε κατὰ τὰ 1819 τοὺς τάφους τῶν προγόνων, τὰ ἀδύνατα ὀθλυκὰ, τοὺς ἀνδρας, τοὺς γέροντας, τὰ κτίρια πόλεως χριστιανικῆς εἰς τὸ ἀνήμερον θηρίον τῆς Ρούμελης.—Εἶναι αἰῶνες ἀπερασμένοι ποῦ ὁ Γρηγόριος Πατριάρχης τῆς Ρώμης, διαβαίνοντας ἀπὸ τὴν ἀγορὰν τῆς πολιτείας, εἶδε πολυμελῆ οἰκογένειαν (δὲν εἶχε παύσει ἀκόμη ἡ ἀνθρωποπώλησις εἰς τὴν Εὐρώπην). Ἦτον μιὰ οἰκογένεια σκλάβων. Ὡραῖος ἦτον ὁ πατέρας, ἡ μητέρα τῆς οἰκογενείας, ξανθὸς οἱ ἀδελφές, χιονάτες, ροδοκόκκινες, εὐμορφα, ἀνδρόσχημα τὰ ἀγόρια. Πόθεν εἶναι; ἐρώτησεν ὁ σεβάσμιος Πατριάρχης. Ἔμαθε. Κρίμα, λέγει, τέτοιο ὥραῖο γένος νὰ μὴν εἶναι καὶ χριστιανοί. Καὶ ἔστειλε ἱερεῖς καὶ ἐχριστιάνευσαν τὴν Ἀγγλίαν. Αὐτοὶ ἦταν οἱ πρόγονοί Σου, ὦ μεγάλη Βρετανία! δὲν τὸ ἐνθυμίζω διὰ κακὸ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναφέρω πῶς ὁ τροχὸς τῆς τύχης δὲν εἶναι πάντα ὁ ἴδιος, διὰ νὰ εἰπῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ ἀγαθοεργήματα εἶναι τὰ ἀληθινὰ θεμέλια τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς δόξης, καὶ νὰ λογχεύσω, ἂν δύναιμι, ἀπανθρώπους Κυβερνήσεις.

Τὰ ἀγαθοεργήματα τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν μένουσιν αἰωνίως χαραγμένα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, καὶ μισῶ τὴν ἐγκληματικὴν ἐπιτηδειότητα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐξηγοῦν μεγάλα φιλικὰ ἔργα ὡς γεννήματα, ἣ ὑποπτα ἰδιοτελείας. Φύγε! Τὴ Ἑλληνικὸν γένος ἂν σήμερον εὐεργετούμενο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη, εὐεργέτησεν ἄλλοτε τὴν οἰκουμένην· κυματίζει ἀκόμη ὁ Βαρυσθένης, ὅπου ὁ σκηπτοῦχος Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη ἀπὸ Ἑλλήνας ἱερεῖς, καὶ τὰ ἄντρα τοῦ ποταμοῦ ἐδέχθησαν τὰ ἀγάλματα τῶν Θεῶν τῆς βροντῆς καὶ τῆς ἀστραπῆς, λατρεῖα βαρβαρικὴ ἀρχαία τοῦ τόπου. Χάριν ἀντὶ χάριτος. Τὴν ἡμέραν, ἅγιε Αὐτοκράτορα ποῦ, μὲ τὴν ἄκρην τοῦ σπαθιοῦ Σου, ἔγραψες τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐχάρηκαν οἱ ψυχές τῶν προπατόρων σου εἰς τὰ σκηνώματα τῶν δικαίων, καὶ τὸ ὄνομα σου θὰ σώζεται ἔξοχο, ἀθάνατο, εὐλογημένο, ὅσο θὰ σώζεται ἐλευθερία καὶ πέτρα Ἑλληνική.

Εἶναι ὁμολογούμενον, νομίζω, τώρα ἐντελῶς ἀπὸ τὰ προλεγόμενα ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐφύλαξε τὰ πάτρια, τὸ πνεῦμα τῶν προγόνων, καὶ τὴν φλογερὴν ἀντιπάθειαν κατὰ βαρβάρων.

Εἰς τὸ ἀκόλουθον φύλλον θὰ εἰπῶ περὶ τῆς συνδρομῆς τῶν φιλοπολέμων ἀνδρῶν, ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Θὰ εἰπῶ τινὰ καὶ περὶ προεστῶν καὶ περὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τέλος θὰ καταντήσω εἰς τὴν ἀληθεῖ ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τοῦ Β' ψηφίσματος τῆς Συνελεύσεως περὶ ὑπουργημάτων.

Ἐπειδὴ συχνὰ συμβαίνει νὰ ὁμιλῶ περὶ Ἰσλαμισμού καὶ Ὀθωμανῶν εἰς τὰ φυλλάδια, μὴ γένοιτο νὰ κρίνει τινὰς ὅτι ὕβρις ἢ κακία βασιλεύουν εἰς τὰ λεγόμενά μου. Ἦθελε εἶναι ἀσυγχώρητο νὰ τολμήσει τινὰς νὰ ὕβρισει φυλὴν ἀνδρῶν, ἣ ὁποία, εἰς τὸ διάστημα ὀγδόντα ἐτῶν, μὲ ἱστορικὰ ἀνδραγαθήματα, ἐξάπλωσε τὴν βασιλείαν της ἀπὸ τὲς ποταμιές τοῦ Γάγγη ἕως εἰς τὰ Περσῆνια ὅρη τῆς Ἰσπανίας. Τὸ μονοπωλεῖον τῆς ὕβρεως κατὰ ἔθνων ἄς τὸ ἔχει ὁ εἰρημένος πρέσβης εἰς τὸ βουλευτήριόν του. Ἱστορικὴ σοφὴ μελέτη ἀποδίδει εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ τὸ μεγάλο κατόρθωμα, τὴν παντελεῖ δηλαδή καταστροφὴν τοῦ πανθεΐσμου, τῆς δεισιδαίμονος εἰδωλολατρείας, τῆς εἰδωλολατρείας ποῦ ἐπότισσε κώνειον τὸν ἑβδομηκονταετῆ Σωκράτην.

Ὁμιλῶ διὰ τὴν Τουρκίαν, μὲ τὴν ἰδίαν διάθεσιν ψυχῆς, ποῦ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἔγραφεν ὁ Γάλλος Μοντεσκιεὺ «les Turcs et les Espagnols les hommes du monde les plus propres à posséder inutilement un grand Empire» (Grandeur et décadence des Romains, chapitre XXII).

Τὸ ἀνωφελῶς inutilement, σημαίνει τὴν στέρησιν, τὴν ὁρφάνειαν ἠθικοῦ μεγαλείου, τὴν μὴ γέννησιν ἐξόχων ἀνδρῶν, κοσμοπολίτου νοός, καθὼς ἡ Γαλλία εὐτύχησε νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἀνθρώπινο γένος τὸν ἐνδοξὸν Μοντεσκιεὺ τῆς. Εἶναι σχεδὸν πεντηκονταετία ποῦ οἱ Ὀσμανοὶ μάχονται νὰ ἐξαλείψουν τὸν ἔλεγχον τοῦ φιλοσόφου, καὶ ἡ Ὀσμανλίτικὴ φυλὴ τρέμει ἀπὸ τὰς ρίζας τῆς, ἀμφιβάλλει σήμερον ἂν οἱ προπάτορές τῆς ᾖτον ἀμαρτωλοὶ ἢ δίκαιοι.

Ὁ πολυτισμὸς καὶ ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ κήρυξαν πόλεμον κατὰ βαρβαρότητος, καὶ ἀχολογᾷ ἡ μάχη εἰς τὰ δάση τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὰ χιόνια τοῦ πόλου, εἰς τὴν πυροκαημένην Ἀφρικὴν. Ἀπεδείχθη πλὴν ἡ χάρις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἶναι καὶ ἰδέα κοινωνικὴ, μὲ θεῖον νόμος καὶ θεῖον καταγωγὴν· εἶναι ἰσότης ψυχῶν καὶ δικαιωμάτων ἐνώπιον Θεοῦ, κόσμου καὶ νόμου. Τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος τὸν ἐστοίχειωσαν καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες, καὶ οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἀληθινοὶ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης. Σαράντα ἔτη δὲν θὰ συμπληρωθῶν, καὶ ὁ Χριστιανισμὸς θὰ βασιλεύει εἰς τὴν Τουρκίαν. Οἱ ὀσμανλίδες θὰ κυχοῦνται ὡς πρὸς τὰ ἔργα τῶν προγόνων των, καθὼς ἡμεῖς κυχώμεθα εἰς τὰ ἔργα τῶν εἰδωλολατρῶν Ἑλλήνων. (Ὁ καιρὸς διαλέγει τὸν μεστὸν καρπὸν καὶ ρίχνει τὸν παραγενναμένον ἢ ἄγουρον). Ἡ χριστιανικὴ Τουρκία θὰ γίνῃ γῆ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς τιμῆς, γυμνάσιον τῆς πίστεως, καὶ ἀμβωνας, ὡς τὸ παλαιόν, τῆς σοφίας. Λάμπει τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος εἰς τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος καιροῦ ὡς ἀριστοῦχος ἀθλητής. Ὅποια εἶναι καὶ φαίνεται εἰς θεατὴν καθήμενον εἰς ἀκρωκεάνιον παραθαλάσσιον, ὅποια εἶναι καὶ φαίνεται ἡ πλημμύρα τοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὴν ἀνάβασίν τῆς, (ὡς ἅττα χυμένα τὸν κατήφορον, ἀφρίζει καὶ ἔρχεται), ὁμοίως ἀναβαίνει καὶ ἔρχεται τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος. Προσέχετε πόσο σοβαρὰ ἀντιβροντᾷ ἡ βοή του, ἐπειδὴ ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακρὰν· ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, αὐτοῦ τοῦ πρώτου κλεφταρματολοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνομα τοῦ Σκοντερμπεργ¹ μοῦ ἐνθυμίζει τὸ ὄνομα ἐνὸς ἄλλου Γκιόουρα τρομακτικοῦ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν φυλὴν, καὶ μ' ἀρέσει νὰ τελειώσω μὲ τὰ λόγια του :

«Ὁ Θεὸς ἀνήμερα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἰς τὰ 1821 ἔδωκε τὴν ὑπογραφήν του ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ τὴν πάρει ὀπίσω».

Φρενολήπτες διπλωματικοί, ἑτερόχθονες ἢ αὐτόχθονες, ὅσοι ποτισμένοι τὸ ἀφιόνι τῆς κακίας, ἢ γαλατοκναθρεμμένοι εἰς τὸ Τεπελένι, φυλάτε πίστιν εἰς το βυζι ποῦ σᾶς ἔθρεψε, μὴν τὸ ἐλπίζετε· δὲν θὰ φράξετε ποτέ, δὲν θὰ σταματήσετε τὴν Ἑλληνικὴν πλημμύραν ρέουσάν ῥοὸν Θεοῦ.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἀκόλουθον φύλλον).

Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἢ ὁ Στάϊκος

Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐνθυμίζει τὸν Στάϊκον, τὸν πρῶτον τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν ποῦ ἔστησε τὴν σημαίαν τοῦ ἔθνους εἰς τὸ Παλαμήδι. Βόλεια τοῦ ἐχθροῦ, χιόνια τοῦ χειμῶνος, μεσημεριάτικη λάβρα καλοκαιριοῦ δὲν διέκοψαν ποτὲ τὸν μακρὴν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρῶν. Ἐπειτα ἀπὸ δεκαπέντε χρόνους, ποῦ ὁ ἀτυχὴς πολεμιστὴς εἶχεν ἀνέβει μὲ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸ Παλαμήδι, ψυχομαχοῦσα εἰς τὰς νεόκτιστες φυλακὰς τοῦ Ναυπλίου. Οἱ δακρυσμένοι ὀφθαλμοὶ του, θαρρῶς πότε ἐστρέφονταν εἰς τὸ Παλαμήδι, πότε εἰς τὰ κρῦα τείχη τῆς φυλακῆς του καὶ ἐπικαλοῦνταν μάρτυρα τὸν Θεόν. — Σπίτι δὲν ἦτο μέσα εἰς τὸ Ναῦπλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ νικητὴς τοῦ Παλαμηδιοῦ νὰ μὴν εἶχε τίτλον ἰδιοκτησίας, καὶ ἔχι ποτὲ νὰ δώσῃ τὸ πνεῦμα του εἰς τὴν κλίνην τῶν καταδικασμένων. Οἱ λαβωματιές, ποῦ περίσσιες εἶχε λάβει εἰς τὸ μικρὸν τοῦ σώματος πολεμώντας τοὺς ἐχθρούς τῆς πατρίδος του, ἀνέδιναν συχνά, ἄνοιγαν καὶ ἔπρεχεν αἷμα παλαιόν, καὶ τοῦ ἔφερναν μίαν ἑξαΐν εἰς τὸν νοῦν. Ἀλλὰ εἰς ποίαν γῆν, εἰς ποίαν φυλὴν ἀνθρώπων οἱ πληγὰς τοῦ ἥρωος δὲν ἤθελε κινήσων συμπάθειαν καὶ ἀγάπην ; — Ζήτησε, Στάϊκε, λόγον εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ σὲ ἔκαμε νὰ στερηθεῖς τὸ φῶς τῆς ζωῆς Σου εἰς τὰ ἀνήλια σκοτάδια τῆς φυλακῆς.

1. Ὁ Σκοντέρμπεης ἢ Γεώργιος Καστριώτης.

Παρατηρῶ μὲ λύπην καὶ σήμερον ὅτι τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν εὐεργετῶν τῆς πατρίδος δὲν εἶναι χα-
ραγμένο εἰς τὸ κατάστημα τῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Βουλῆς. Τί λοιπὸν ; Τὸ ὄνομα τοῦ Στάϊκου τί-
θεται ἐκτὸς τῶν ἀγωνιστῶν ; Οἱ συνάδελφοί του τῶν ἁρμάτων τοῦ ἀρνοῦνται μίαν δάφνην ζωγραφι-
στέην, καὶ ὀλίγα ψηφιά τοῦ ἀλφάβητου ; Τὸν θεωρεῖτε ὡς πρελλὸν οἱ φρόνιμοι ; Τρελλὸς ἦτο τὴν νύκτα
τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ποῦ ἀνέβη εἰς τὸν βράχον τοῦ Παλαμηδίου ; Τρελλὸς ἦτον, κύριε Κωνσταντίνε
Κολοκοτρώνη, ἦταν, ἀνοίγοντας καλὰ τὰ φέγγη τῆς ἡμέρας, ἐχαιρέτησε μὲ τὰ κανόνια τοῦ κάστρου
τὸν πατέρα σου, ποῦ ἀνέβαινε τὴν πέτρινη σκάλα θακρῶζοντας καὶ δοξολογώντας τὸν Ὑψιστον ; —
Ἀνέφερα τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, διότι ἡ μὴ ἐγγάραξις τοῦ ὀνόματος
τοῦ Στάϊκου εἰς τὸ κατάστημα εἶναι μιὰ ἀμέλεια, χωρὶς σκεπὸς τῇ ἀληθείᾳ, καὶ μ' ἀρέσει νὰ ἐνοχο-
ποιήσω τῆς ἀμελείας αὐτῆς τὸν κύριον Κωνσταντίνον. Διὰ τί ; Τὸ ἴσιον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀξιοτίμου
Γραμματέως τῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Βουλῆς μὲ βιάζει νὰ συγκεντρώσω εἰς αὐτὸν μόνον καὶ μόνον
τὴν πικρίαν τοῦ ἐλέγχου μου. Πληρεξούσιε, Βουλευτὰ τῆς Καρυταίνης, Γραμματεῦ τῆς Συνελεύσεως
καὶ τῆς Βουλῆς, πῶς ἀμέλησες νὰ χαραχθεῖ εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ ἔθνους, τὸ ὄνομα
ἐνὸς ἀξιωμακτοῦ ἀνδρὸς τῆς ἐπαρχίας σου ; Μαντεύω τί δύνασαι νὰ μὲ ἀποκριθεῖς : « - Τὸ ὄνομα
τοῦ Στάϊκου εἶναι τυπωμένο ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Παλαμηδίου ἕως τὸ ἀκροθαλάσσιον μὲ γράμματα
πλέον στερεὰ ἀπὸ τὸ ἐφῆμερον ἀλφάβητο τῶν λογιωτάτων, καὶ δὲν προβλέπομεν πότε θὰ χαθεῖ ὁ βρά-
χος ὥστε νὰ λείψῃ καὶ ἡ φήμη τοῦ ἀνδρός ». — Σὲ παρακαλῶ, κύριε Κωνσταντίνε, μὴ φιλοσοφεῖς πνί-
γοντας τὸ αἶσθημα. Λέγε κάλλιον : — Τάχα ὁ μακκρίτης Στάϊκος δὲν θὰ εἶχε εὐχαρίστησιν νὰ σώζεται
τὸ ὄνομά του πλησίον τοῦ πατρὸς Σου, τοῦ Νικολάου Σταματελοπούλου, καὶ τῶν ἄλλων ; Τέκνον
ἐνδοξοτάτου πατρὸς ! Ἄκουσε, δέομαι, μικρὰν διήγησιν. Εἰς τὴν πρώτην ἔλιωσιν τοῦ Μορέως οἱ
Ἀγαρηναὶ αἰχμαλώτισαν νέον ἀνδρεῖον, — ἐπηδοῦσαν στὰ τρία, εἶπαν τοῦ παλληκαριοῦ, πηδᾶς καὶ
Σὺ νὰ σοῦ βγάλωμε τὰς ἀλύσους ; — Ὁχι, πηδῶ καὶ μὲ τὰς ἀλύσους, καὶ ἂν σᾶς προσπεράσω νὰ μοῦ χα-
ρίζετε τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ ὑποσχέθηκαν· τοὺς προσπέρασε καὶ τὸν ἐλευθέρωσαν. Χαίρομαι ποῦ ἀνέ-
φερα τὸ διήγημα, διότι ὁ ἀλυσοδεμένος νέος παρασταίνει τὴν Ἑλλάδα τοῦ πατρὸς Σου, ἡ ὁποία
ἐλευθερώθη μὲ τὰς ἀλύσους εἰς τὰ ποδάρια. Ἰξεύρεις παῖος ἦτον ὁ ἐλευθερωμένος νέος ; Ἦτον ὁ
πάππος τοῦ προπάππου τοῦ προπάππου σου.

Συλλογίσου λοιπὸν πόσο εἶναι παλαιὰ τὰ γενναῖα αἰσθήματα εἰς τὴν οἰκογένειάν Σου, μὴν φύγῃς
τὴν προγονικὴν σου σειράν, καὶ διὰ νὰ Σὲ κάμω προσεκτικὸν σὲ ἠθέλησα ὑπόλογον καὶ ὑπεύθυνον τῆς
παραδρομῆς, τῆς μὴ γραφῆς δηλαδὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ συνεπαρχιώτου σου Στάϊκου εἰς τὰς στήλας
τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς πατρίδος.

4. «Ο ΡΗΓΑΣ» Δ' (1845)*

Ὅταν ἤμουν παιδί, μὲ ἄλλα συνομήλικα παιδιὰ ἐλέγαμεν διηγήματα ποῦ εἶχαμεν ἀκούσει ἀπὸ
τὰς κυριῶδες μας, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι μίαν φορὰν ἦτον τόσον καλοὶ καὶ ἀθῶοι, ὥστε ὁ οὐρανός,
εὐχαριστούμενος ἀπὸ τὴν καλοήθειαν τοῦ κόσμου, ἐκλινε τόσον εἰς τὰ πράσινα χορτάρια, εἰς τὰ
εὐώδη λουλούδια τῆς γῆς, χαίρονταν νὰ γειτονεύῃ μὲ τοὺς θνητούς, ποῦ τὰ βόδια τὸν ἐγλυφαν μὲ
τὴν γλώσσαν τους, ἀλλὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἀπὸ τὰς κακίας μας, ἐψήλωσε πάλε, ἐψήλωσε μὲ τὰ
ἄστρα τοῦ ἔως ἐκεῖ ποῦ τὸν βλέπομεν.

Τώρα ποῦ ἀπὸ τοὺς συνομήλικούς μου καὶ ἀπὸ ἐμὲ ἔφυγε πλεῖσθ' ἡ πρώτη ἀθῶα ἡλικία, καὶ σχεδὸν
σχεδὸν ἀσπρομάλλιασα, μὲ πλανᾷ ὁ λογισμὸς, ποιὸς τὸ πιστεύει ! — περνᾷ ἀπὸ τὸν νοῦν μου, νὰ
κατεβᾶσω πάλε τὸν οὐρανὸν νὰ τὸν φιλοῦν τὰ βόδια. ·· Βλέπω ἕνα χαμόγελο εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κυρίου
Ἀσωπίου· ἀπαντῶ εἰς τὸ γέλιο τοῦ κυρίου Ἀσωπίου, ἐπειδὴ σέβωμαι τὸν ἄνδρα, τοῦ πέμπω τὰ φυλ-
λάδιά μου, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τὰ ἀνaginώσκει· σοῦ φαίνεται δύσκολο ἢ ἀδύνατο ; ἐμὲ ὅχι.

* Τὸ τέταρτον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Τερτσέτη (σχῆμα 16^ο διαστάσεις 14 x 10, σσ. 52—4 σημειώματα
— 2 παραράμματα) ἔχει τὸν τίτλον : «Ὁ Ρήγας. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκτάκτως ἐκδιδόμενον ὑπὸ Γ. Τερτσέτου.
Μάκτος. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Πανελληνία» Μ.Ν. Πατριάρχου 1845». Στὸ πίσω φύλλον : «Πωλεῖται
παρὰ τοῦ Ι.Ν. Παλάου βιβλιοδέτου, ὁπισθεν τῆς Καπνικαρέας.» Στὸ τέλος τῆς σ. 55 : «Ὁ Μάιος 1845». Βλ. καὶ
ἀνκοινωνή μας «Ἐργογραφικὰ Γ. Τερτσέτη», «Ἑπτανησιακὰ Φύλλα», τόμ. Β', ὑ.π., σ. 12.

Ποῦ εἶναι ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, τῆς κακίας, ἡ ἔδρα τοῦ πάθους; ὡς λέγουν οἱ Ἰατροφιλόσοφοι, καὶ ἂν ἐπιτύχωμεν τὴν διάγνωσιν τοῦ πάθους καὶ ταυρίσσωμεν τὴν Θεραπείαν, δὲν θὰ ἰατρεύσωμεν τὸν ἀσθενῆ, δὲν θὰ ἀναστήσωμεν γ.λ. τὸν νεκρὸν; Κι ἂν πλακώσωμεν τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὸ λημέρι τῆς, ἡμέριμνῃν (ἴσως μὴν ὑποπτεύοντάς μας) καὶ τὴν δέσωμεν, καὶ τὴν φονεύσωμεν, δὲν θὰ βασιλεύσουν πάλαι ἀρετὴ, ἀθωότης, καὶ ἀδελφικὴ σύμπνοια; Καὶ ὅταν ἡ ἁμαρτία θὰ ἀποπνέει τὰ λοιπίδια, δὲν θὰ ψαλμολογῆσωμεν κατὰ τὸν ἦχον τοῦ Θεοῦ τῶν Ἀδελφῶν; — «Πλέον ζῶσα εἰς τὴν ἀνθρωπότηρα τὴν γῆν δὲν θὰ εἶσαι κακὴ βλάβη τῶν ἀνθρώπων, δὲν θὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ σέ τὸν πικρὸν θάνατον οὔτε Μυροκορδάτος, οὔτε Κωλέττης, ἀλλὰ θὰ σέ καταλύσαι ἡ ἱερὰ δύναμις τοῦ ἡλίου καὶ τὰ μαῦρο χῶμα». "Ας προσπαθῇσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ εὐρωῦμε τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ· βέβαια δὲν εἶναι πρᾶγμα εὐκόλο, μάλιστα καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ προσαρμόσωμεν τὴν Θεραπείαν, νὰ ψάλλωμεν καὶ τὰ νικητήρια, πλὴν, σεβαστέ μου διδάσκαλε, σοῦ λέγω, ὄχι μὲ μυαλὸ παιδιοῦ, ἀλλὰ θεμελιωμένος εἰς μαθηματικὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἂν σκάψομε βαθειὰ βαθειὰ τὴν γῆν εὐρίσκομεν τὸν οὐρανὸν καὶ ξανοίγομεν τὰ ἄστρα τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου.

Μὲ ἀγρυπνὴ ἔρευνα λοιπὸν ἄς κυνηγῇσωμεν, καὶ ὅς εὐρωῦμε τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ, καὶ ἀφοῦ τὴν εὐρωῦμεν μὲ ἀναφτὰ θυμάρια καὶ ξερὰ ἀγκάθια ἄς τὴν κάψωμεν ὥς σφηκοφωλιὰν ποὺ κινδυνεύει τὸ γλυκὸ σταφύλι καὶ τὰ ἡμεῖρα μελίτσια.

Ἐμπρώτοις παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ πάντα ὁλόγυρά μας εἶναι εἰς τὴν θέσιν τους. Σπέρνει ὁ γεωργὸς καὶ θερίζει, ἀρμενίζουσιν τὰ καράβια εἰς τὸν γιαλόν, ἀλυκτοῦν οἱ φύλακες σκύλοι τὴν νύκτα, κιλαῖδαί τ' ἀγρόνι εἰς τὰς χλωρὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, παίζει τὴν φλογέραν τοῦ ὁ βοσκός, γάμοι γίνονται καὶ χαρές, τὸ κκλοκαίρι διαδέχεται τὴν ἀνοιξιν, ὁ χειμώνας τὸ φθινόπωρον, ὁ ἥλιος κυβερνᾷ τὸν κόσμον τὴν ἡμέραν, ἡ σελήνη τὴν νύκτα, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν τῆς φύσεως μακαρίζομεν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ φρόνημα, οἱ ὅποιοι ὑμολογοῦσαν τὸν Δία, ὡς μέγιστον νομοθέτην, ἄριστον τεχνίτην, χάριν αὐτῆς τοῦ τῆς ἁρμονίας εἰς τὰ μέλη τοῦ παντός.

Ἐντασοῦτω ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων πῶς ζεῖ; Εἶδα θέαμα ἐλασινὸ εἰς τὴν ἡμέραν μας, χλωρό, χυσεινό. Εἶδα ἕνα ἀνθρώπον ἀπολογοῦμενον ἐπὶ ἄμβωνος, συρροῇ κόσμου τὸν ἀκροάζετο ἐν πλήρει συγῇ, καὶ διὰ δικαιολόγημά του, ὁ ἀπολογούμενος, δακτυλοδείκνυς κι ἄλλον σύντροφον τῆς κακογνομίας του· ἀνάδωκε πυρὴ κοκκινάδα εἰς τὸ χάλκινο πρόσωπο τοῦ δευτέρου· καὶ ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ οἱ δύο ψευδαδελφοί; Ἀδελφοὶ ἀληθινοὶ εἰς τὸ ἀνάθεμα τῶν ζώντων. Ἦσαν δύο ἄνδρες πρωθυπουργοὶ ἐνὸς ἔθνους, τὸ ὅποιον θαλασσοπόνηγαν ὥς φουρῶσε ἡ ἁμαρτωλὴ πνοὴ τῶν παθῶν τους. Ἐγὼ, τῇ ἀληθείᾳ, παρατηρώντας τοὺς ἐνθυμούμενον τῆς ἀρχίας Ρώμης τὴν ποινὴν τῶν πατροκτόνων· δεμένοι εἰς σάκι, πλεκτοὶ μὲ φίδια, ἐβυθίζοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ πελάγους νὰ ναυαγίσουν μὲ τὰς ὁχυνδρες, νὰ τοὺς ξερνᾷ ὁ γιαλὸς στὴν στεριά, καὶ νὰ μὴν ἀναπαύονται, νὰ μὴν ἰδοῦν ποτὲ γαλήνη τάφου, καὶ ὅμοια τιμωρία εἰς ἐκείνους τοὺς ὁμογάστριους ἐταίριαζε.

Ἦσαν εἰς τὰ ξένα, καὶ εἰς τὴν ἀπουσίαν τους ἕνας λαὸς μεγάλῃ ψυχῇ καὶ πολὺπαθὸς, μὲ μίαν καρδιά, μὲ μίαν φωνή, σηκώθη καὶ εἶπε: «ὅσα ἔγιναν χωρὶς ἐμὲ δὲν τὰ ἐπαινῶ ἢ δὲν τὰ ἀναγνωρίζω, θέλω καὶ ἐγὼ νὰ ἔχω γνώμη εἰς τὰ δημόσια, εἰς τὰ ἐθνικά» καὶ ἐβασίλευσε μὲ σύμπνοια, μίαν ἀγάπην, ὅποια ἦτον τότε, ὅταν ὁ ἴδιος αὐτὸς λαὸς πῆρε ἄρματα, καὶ ἐδιώξε πέρα τῶν συνόρων τύραννον, ἄγριον, παλαιωμένον εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ τόπου. Ἦλθαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἕνας ἐπίσημος ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ τοὺς προϋπάντησε καὶ εἶπε: «ἐλᾶτε, πλούσιοι τῶν γνώσεων τῆς ὁδοιπορίας σας νὰ συνεργασθοῦμε μὲ μίαν ψυχὴ διὰ τὸ καλὸ τοῦτου τοῦ ἔθνους». Ὁ ἕνας τῶν δύο ἔσπερξε, ἀλλὰ μὲ τὴν προμελέτην τοῦ φονέως, ποὺ εἰς κρυφὸ μονοπάτι φονεύει τὸν συνταξιδιώτην του, ὁ ἄλλος ἀπεκρίθη εἰς τὸν κοσμογάπητον ἐκεῖνον ἄνδρα, (κάτι τοῦ ἐφάνη νὰ εἰπεῖ) «φθονῶ τὴν δόξαν σου». Ποῖαν δόξαν εἶχαν ἀποκτήσει ὁ πολίτης ἐκεῖνος, ἡ ὅποια νὰ μὴν ἦτον ἐθνικὴ; Τὴν δόξαν του δὲν τὴν εἶχαν ἀποκτήσει τὸ πλῆθος ὅλα, ποὺ ἐξενύκτησε χωρὶς ὕπνον ξημερώνοντας ἡ αὐγὴ τῆς γ' Σεπτεμβρίου; — μὴν φθανεῖτε οἱ φθονεροὶ πολὺ, δὲν ἦτον ὁ σεβάσμιος ἐκεῖνος ἄνδρας ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος, ἦτον ἕνας τῶν πολλῶν, τὸ κίνημα ἦτον μεστὸ εἰς τὰς ψυχὰς πρὶν στρατοπεδευθοῦν ἀκόμη λαὸς καὶ ἄρματα, ἡ καρδιά τοῦ ἔθνους ἀνοιξε ὥς ἡ καρδιά ἐνὸς ἀνθρώπου· τὴν εὐτυχίαν λοιπὸν τῆς πατρίδος φθονοῦσες καὶ ἡ ἀφροσύνη τῆς εὐγλωττίας σιωπῇ ἐπρόδωσαν.

Ἐνα καύχημα μόνον ἔχει ἴσως ξεχωριστὸ ὁ σεβάσμιος ἐκεῖνος πολίτης, καὶ χάριν τοῦ ὁποίου, ὅταν ἡ μοῖρα τοῦ θανάτου καλέσει τὸν ἄνδρα (εἶθε ὅσον γίνεται ὀψιμότερα) ὅταν ἡ μοῖρα τοῦ θανάτου τὸν καλέσει, ποτὲ τάφος πολιτικοῦ ἀνδρὸς δὲν θὰ βραχεῖ μὲ τόσα δάκρυα ἀπὸ τὸν καρδιογνώστην λαόν,

ὅσον ὁ ἐπιτόμβιος τοῦ λίθου· καὶ τὸ καύχημά του εἶναι, ὅτι εἶδε καὶ ἐνόησε ζωηρότητα πῶς ἢ καλὴ προαίρεσις καὶ ἡ ὁμόνοια σώζουν τὸ ἔθνος, καὶ σᾶς τὸ εἶπε, καὶ σᾶς τὸ ἐξήγησε καὶ σᾶς παρηγορήσατο, καὶ ἂν δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν του δὲν εἶναι λάθος του, ὃ αἵματοσταγαῖς Ἑρινύας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς!

Ἡ ἡμέρα δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ἡμέρα καὶ θὰ ἔλθῃ καιρὸς, ποῦ τὰ ἀρακυνμάτιστα κλισμένα μαλλιά δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν χάριν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνός, καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ ἑλλοῦ ἀδελφοῦ θὰ φύγει ἡ πλαστὴ χάρις τοῦ ψευδοῦς γέλωτος· φθάνοντας λοιπὸν εἰς τὰ βρειὰ γηρατειά σας, μὲ τὸ ξενούρισμα τῆς ἡλικίας θὰ μαραθεῖ καὶ ἡ δύναμις τῆς κακίας σας, τότε θὰ σᾶς πλακώσει ὁ πικρὸς ἐλεγχος τῆς συνειδήσεώς σας, ἐπειδὴ ἀναθρεμμένοι εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀριστιανισμοῦ δὲν δύνασθε νὰ ἀποφύγετε τὰ προσόντα τῆς θείας θρησκείας· ἓνα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ μετάνοια τῶν ἀδίκων πράξεων, ἂν ὁ πταίστης δὲν εἶναι παντάπασιν σκληροκαρδίας, καὶ αὐτὴ ἡ μετάνοια θὰ σᾶς διαμάρσκει ἀσπλάγχχνως. Θὰ ἐνθυμεῖσθε τὰ ναυάγια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐρίψατε τὸ ἔθνος κάθε φορὰ ποῦ ἐπιάσατε τὸ πηδάλιον, θὰ ἐνθυμεῖσθε τοὺς φόνους, τὴν πενίαν, τὴν δυστυχίαν, τῶν ὁποίων σεῖς κατὰ πλεῖστον μέρος εἴσθε αἴτιοι, θὰ συλλογίζεσθε πῶς, δοξασμένοι, πλουτισμένοι ἀπὸ τὸν ἥδρωτα τοῦτου τοῦ ἔθνους, σεῖς τὸ καταδικάζετε περίγελον τῶν ἐθνῶν, ἢ λάφυρον τῶν ξένων.

Ἄμα πατήσατε τὸ ποδάρι σας εἰς τὸν Παιραιᾶ καὶ ἐδείξατε μὲ τὰ ἔργα τὴν ἀποστροφὴν σας διὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀγαθοῦ ἐκαίνου συναγωνιστοῦ τῶν πολλῶν, ἐκριθήκατε, ἐστήσατε καὶ ἓνα τηλεσκόπιον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τῶν ζώντων, διὰ νὰ κρίνουν τὴν ἐννοιαν ἑλίου σας τοῦ περασμένου βίου. Τιμίας καρδίαις, νοῆς ὀρθοῦ, ἐφάνητε ὑστερημένοι, ἀφήνοντας νὰ φύγει τὴν εὐτυχισμένην ἐκαίνην ἀκμὴν τοῦ καιροῦ.

Ἄν φύγετε στὰ ζῶντα σας τὴν μάχιρχν, τὴν ὁποίαν εἰς ἄλλους ἐδώσατε, σκοτεινοὶ εἰς ἐρήμους θαλάμους, συνοδευμένοι ἀπὸ τὸ μῖσος τῶν συγγενῶν σας, ἀηδαῖς εἰς τοὺς ξένους, γονατισμένοι ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου, θὰ σᾶς πνίγει τὸ ἐμφύλιον αἷμα ἀδίκως καὶ παραλόγως χυμένο· ὅπως καὶ ἂν πλαγιάσετε, ὅπως καὶ ἂν στραφῆτε θὰ βλέπατε τὸν Γρίτζαλη καὶ τὸν Ἀριστομένη· φλογερὸς θὰ βγαίνει ὁ θάνατός σας, ἀπὸ τὰ στήθη σας, μιχτὸς μὲ τὴν φλόγα τοῦ ἐμπρησμένου στόλου, ὅχι! δὲν θ' ἀναπνέονται οἱ ὀφθαλμοί σας ὥς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἥρωϊκοῦ Κανάρη ἐν ὥρᾳ θανάτου εἰς τὰ κατμένα καράβια τοῦ ἐχθροῦ — ὁ τάφος σας ποῦ θὰ εἶναι; Δὲν ἔχουν τάφον ὅσοι δὲν ἔχουν συγχώριο, τὸ συγχώριο, αἱ εὐλογίαι τουτέστι, ποῦ πέρτουν, σὺν βρογχῇ, εἰς τὸν τάφον τῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος¹.

1. Κρίνει τοὺς κ.κ. Μ. καὶ Κ. χωρὶς μῖσος κανένα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς εὐσπλαγχνίαν, καὶ δὲν τοὺς πρέπει καμμία ἐπειδὴ ἂν νομίζουσιν ὅτι ἐστάθησαν ἀγωνισταὶ πρῶτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐν ὑνέματι τῶν ἀγωνιστῶν Μ. καὶ Κ. ἐγκαλῶ τοὺς πολὺ βλάψαντας τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος Μ. καὶ Κ. Ἐπειτα εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ σειρὰ εἰς τὸ καλὸν ἀποκατασταίνει τὴν ἀληθῶς ἐνέκρετον· ὁ ἀνθρώπος χωρὶς σειρὰν δὲν λογιζέται καλὸς καὶ ἀνεπίληπτος, καὶ τέτοια σειρὰν δὲν εὐρίσκω εἰς αὐτούς.

Εἰς δύο ἐποχὰς αὐτοὶ οἱ δύο ἄνθρωποι πρέπει νὰ θεωρηθῶν ὑπεύθυνα καὶ κατὰδικοι, ὅταν ἔλθουν μετὰ τὴν γ' Σεπτεμβρίου, καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυβερνήτου. Ἡ μὴ εὐκαιρὴ συνδρομὴ τους, ὅταν ἔλθουν, εἶναι ἀσυγχώρητον· ἂν αὐτοὶ μὲ γυναικίαν ψυχὴ ἤθελαν συμπράξει μὲ τὸν κ. Μεταξῆν, πόση ὠφέλεια ἦτοσε πηγάζει;

Ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀγαθὰ ἓνα ἀναφέρω. Πόθεν ἡ βερύτης των εἰς τὴν Ἑλλάδα: Ὅχι βέβαια ἀπὸ ξεχωριστοὺς ἀγῶνας, κινεῖς δὲ τὸ πιστεῖται, ἂν τὸ λέγουν· σχετισμένοι εἶναι μὲ τοὺς ξένους καὶ μὲ πολλοὺς Ἑλληνας σημαντικοὺς τῆς Εὐρώπης· ἂν ἦτοσε ἐργασθοῦν μὲ καρδίαν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ δώσουν βερύτητα εἰς τὴν Κυβέρνησιν, μὲ μεγάλην εὐκολίαν ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς Ἑλληνας πλουσίους ἢ Κυβερνήσεις ἦτοσε ἐπιτύχει δάνειον διακριτικώτατον. Ὅποιος γνωρίζει τὴν φιλογένειαν τῶν ἐμπόρων Ἑλλήνων τῆς Εὐρώπης, καὶ πόσον ὁ πατριωτισμὸς τους εἶναι φωτισμένος, συναμολογεῖ τοὺς λόγους μου. Μὲ τὸ δάνειον ἦτοσε γίνει ἡ διανομὴ τῆς γῆς, μέτρον σωτήριον καὶ τὸ μόνον πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος. Ἄν δὲν κλαίσει αὐτὴ ἡ δοσοληψία μετὰ τῶν ἔθνους ἢ Κυβερνήσεως καὶ ἀγωνιστῶν, αἰωνίως θὰ ταράσσεται ἡ νέα κοινωνία. Ἀλλὰ ὅς γίνει τῶρα ἡ διανομὴ τῆς γῆς. Ποία ὠφέλεια; Μὲ ποῖα κεφάλαια ὁ νέος ἰδιοκτήτης θὰ καλλιεργήσῃ τὴν δυναμειθεῖσαν γῆν; Δὲν εἶναι κίνδυνος μάλιστα ὅτι ἓνας πλούσιος Ἀγγλος, Γάλλος νὰ ἔλθῃ, νὰ ἀγοράσῃ τὴν γῆν καὶ νὰ κάμῃ ὑποχειρίους τοὺς Ἑλληνας δυνάμει τῶν νόμων; Τόσαι δίκαι ἐκκρεμαῖς, ποῦ περιστρέφονται εἰς τουῦτον εἶδους ἀντικείμενον, ἔρχονται εἰς βοήθειαν τῶν λόγων μου. Ὁ Κυβερνήτης ἦτοσε νὰ ἀγοράσῃ ὅλα τῶν Τούρκων τὰ κτήματα τῆς Ἀσιατικῆς, τῆς Φινικτικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς, διὰ νὰ γίνει τιτικῶς ἡ διανομὴ εἰς τὸν λαὸν ὡς ἐθνικὸν κτήματι. Εἶπε ἐπανειλημμένως εἰς τὸν στρατηγὸν Γριζιώτην νὰ μὴ ἀγοράσῃ κτήματα Τούρκικα, διότι θὰ ζημιωθεῖ ὅταν ἐν καιρῷ πραγματοποιηθεῖ τὸ σχέδιον αὐτὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Ὡς πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου παρατηρῶ. Οἱ κατήγοροι τοῦ Σωκράτους δὲν τὸν συκοφαντοῦσαν, τὰ λεγόμενά των εἶχαν ἀλήθεια, ἀλλὰ ἡ κατηγορία των ἔπαιρνε χρώμα, σχῆμα καὶ δύναμιν ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν κατηγόρων καὶ τῶν ἄλλων Ἀθηναίων. Ἡ φυσικὴ χάρις καὶ ὁ ὀρθὸς νοῦς τῶν Ἀθηναίων, τῶν μελ-

λόντων τέκνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοὺς ἔκαμε νὰ ἰδοῦν τὴν ἀδικίαν τοῦ θανάτου μετέπειτα καὶ νὰ μετανοήσουν, ὥστε νὰ ὑψώσουν καὶ ναὶν εἰς τὸν Σωκράτην.

Οἱ κατήγοροι τοῦ Κυβερνήτου ἀληθῶς τὸν συκοφαντοῦσαν. Τὴν ἀπέχθειάν του, διὰ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἔθνους, τὴν μὴ ἔκτασιν ὁρίων, ὅτι ἦτο ὄργανον Ρωσίας, τὴν ἐχθρὰν του κατὰ Ἰδραίων, Κρητῶν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τοὺς τώρα τὰ πιστοῦσι. Κανένας καυτός. Ἰκεῖνοι, ποὺ τὸ ἔλεγαν, οὔτε τότε τὰ πιστευαν, οὔτε τώρα. Ἡ συκοφαντία ἐρχομένη ἀπὸ ἀνθρώπους οὐκυτλήπτους ἐγένετο καὶ πιστευτὴ καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ ἐνῆρτοι πατριῶται ἐπίστρευσαν τὰ λεγόμενα ἐναντίον του, καὶ οὕτως ἐβδόμησε τὸ κακὸν καὶ ἀντιπάθεια κατὰ τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ἀνδρός, εἰς τὰ κυβερνητικὰ μέτρα τοῦ ἡποίου ὁ αὐστηρὸς δημοσιογράφος δὲν θὰ σιωπήσει καὶ πολλὰς ἐλλείψεις. Οἱ ἀρχηγέται συκοφαντοῦνται ἦσαν ἐν γνώσει συκοφάνται, διότι αὐτοὶ εἶχαν ὅλα τὰ μέσα νὰ ἐξακριβώσουν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ὁ Κυβερνήτης ἦτο κανένας ἀπρόσιτος ἀνθρώπος, ὥστε νὰ μὴν τὴν πλησιάζουν καὶ νὰ ἐξηγηθῶν μαζί του. Πόθεν ἐκινήθησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἀντιπαλίκευσιν; Ἀπὸ κακὰ καὶ ἀπὸ καὶ ἀτιμῶν. Εἶμαι πολὺ μακρὰν νὰ θελήσω νὰ προσβάλλω τοὺς πληρεξουσίου τῆς Προνοίας, ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐδειξαν σταθερότητα εἰς τὰς ἀρχὰς των. Καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ Κυβερνήτης εἶναι πλὴν ἀντικείμενο τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ποτὲ ἡ ἱστορία δὲν θὰ προσάψει εἰς αὐτοὺς ἀτιμίαν σκοποῦ καὶ ὑποκρισίαν, (θάνατος ἀληθινὸς καὶ καταδίκη τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν), ἀφοῦ ἐδειξαν οἱ εἰρημένοι τόσῃ συνέπειαν καὶ σταθερότητα εἰς μίαν πολιτικὴν θεωρίαν λαοσκοπήριον.

Ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν κ.κ. Μαυροκορδάτου καὶ Κωλέττου ἐξάγω δύο στοιχεῖα χλευρά καὶ ἀείζωα εἰς τὴν καρδίαν τους, μίαν ἄκραν φιλαρχίαν, καὶ μίαν ἀφροντισίαν ἢ μάλλον ἐχθρὰν διὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου. Ἡ φιλαρχία, ποὺ εἶχεν εἰς ἀνθρώπους μεγάλου νοῦς καὶ γενναίης καρδίας, μυρρώνει τοὺς εὐεργέτας καὶ ἐξόχους πολίτας μιᾶς κοινωνίας· ποιήτου εἶδους ἄνδρα ἔχομεν εἰς τὴν ἱστορίαν, τὸν Θησέα. Γενναῖο τὸ δυστήχημα ἐνὸς τόπου, ἄνθρωπος πλήρης φιλαρχίας, ἀλλὰ χωρὶς μεγαλάνου καὶ μεγαλοφυΐαν. Ὅτι οἱ κ.κ. Μ. καὶ Κ. δὲν ἔβαλαν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ καλὸ τοῦ τόπου κρίνονται ἀπὸ τὰ ἔργα τους ὡς πρωθυπουργοί.

Ὁ κύριος Μαυροκορδάτος ἔβαλε κατὰ νοῦν νὰ κυβερνήσει τὸ ἔθνος μὲ μειοψηφίαν (καὶ μειοψηφίαν ἀντιποινικήν), ἡ μειοψηφία εἰς ἓνα σύστημα συνταγματικὸ χιματώνει τὸν τόπον, δὲν τὸν κυβερνᾷ. Ἀγαπᾷ τις τὸν τόπον, ὅταν ἀνοίγει τὴν θύραν εἰς ἐμφυλίους ταραχάς; Δὲν εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ἓνα κράτος χάνει καὶ τὴν ὑπαρξίν του βασιλευσῆς τῆς διχονοίας;

Παραπλανεῖται ὁ κύριος Μαυροκορδάτος, ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ β' ψηφίσματος ἐπαράλυσε τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν· ἀλήθεια λέγει, ἀλλὰ προσκελημένος ἀπὸ τὸν Βασιλέα νὰ συνθέσῃ ὑπουργεῖον, ἂν ἐκατόρθωνε νὰ συνθέσῃ ὑπουργεῖον ὑγιές, εὐνοούμενον ἀπὸ τὸ ἔθνος, καὶ ἡ θέλησις τοῦ ἔθνους, ὅχι ἡ δύναμις· μὲ τὴν σύνθεσιν τοιοῦτου ὑπουργείου ἰσχυροῦ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην δὲν ἤθελε δυνηθεῖ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὰς θέσεις των τοὺς διαπρέποντας διὰ τὴν νομικὴν των ἀξιότητα δικαστὰς; Ποῖος βουλευτὴς ἤθελε κακοποιῆσαι τοὺς ὑπουργούς; Κανείς. Ἦκουσα τὸν ἀξιότιμον κύριον Κλωνάρην νὰ τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴν ἐφαρμόσουν οἱ ὑπουργοὶ πρὸς ὥρας εἰς πρόσωπα γνωστοτάτης ἱκανότητος τὸ ψήφισμα, καὶ νὰ μὴν φοβοῦνται· ἐκεῖνοι ἐφοβήθησαν, καὶ εἶχαν δίκαιον, τέτοιον ποὺ ἦτον.

Κακὸς πατριώτης καὶ κακὸς ἀνθρώπος εἶναι ὅποιος εἰς τὴν Ἑλλάδα θέλει διὰ τὸ κάλλιον, νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν μέθοδον τοῦ Russinisme.

ὑποπτεύομαι ὅτι πλάγιος σκοπὸς τοῦ διαβήνεντος πνεύματος τὸ ὑπουργεῖον 29 Μαρτίου, ἦτον νὰ ἀμαυρώσουν τὴν ὑπὸληψιν τῆς ἐθνικοσυμειδέσεως εἰς τὸν ἔξω κόσμον, ἀρχίζοντα τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ψηφίσματος ἀπὸ τοὺς εὐνοποληπτοτέρους, διὰ τὰς νομικὰς των γνώσεις, δικαστὰς. Δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἀνταιπεῖ κανένας, ἂν ἀναφέρω π.χ. τὸν κ. Σ.Γ. Αεονδαράκη· νομίζω χρέος μου νὰ τὸν ἀναφέρω, διότι καὶ πρῶτιστος ἀπελήθη τῆς ὑπηρεσίας, τὸν πολὺ μοχθηρὰντα ἐρέτην εἰς τὰς προεδρίας τῶν κακουργιοδικαίων, τὸν γνωστότατον διὰ τὸ φιλοδίκαιον καὶ εὐγενὲς ὄφρος τοῦ χαρακτῆρος του. Αὐτὸ ἦτον τὸ πνεῦμα τῶν νομοθετῶν τοῦ β' ψηφίσματος νὰ γίνῃ ἀρχὴ ἐκ τῶν ἀξιοτέρων; Ποιὸς ἐφαρμόζει νόμον, ἂν δὲν ἐξετάσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου, πρὸ πάντων ὅταν εἶναι σύγχρονον νομοθετικὸ ἔργον, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου δὲν εἶναι ἀμφίβολον; Ἐγὼ διισχυρίζομαι, ὅτι ὅχι μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου δὲν ἦτον νὰ γίνῃ ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς ἀξιοτέρους, ἀλλὰ πολλοὶ νὰ μὴ σαλευθῶν καὶ ἀπὸ τὰς θέσεις των χάριν τῆς ὑπηρεσίας. Ποιὸς τῶν νομοθετῶν τοῦ β' ψηφίσματος εἶχε εὐχαρίστησιν νὰ παύσῃ (ἀναφέρω ἓνα μόνον διὰ νὰ μὴν βλάψω τὴν φιλοτιμίαν κανενὸς σιωπώντας ὀνόματα), νὰ παύσῃ ὁ κ. Μειραϊτίνης, τὸν ἡποίου ὁ Κυβερνήτης ἐπροσκάλεσε ἐπὶ λόγῳ τῆς παιδείας του, τίμιος οἰκογενειάρχης, υἱὸς πνευματικὸς ἀνδρὸς εὐλαβουμένου ἀπὸ ὅλο τὸ ἔθνος;

Ὁ κύριος Κωλέττης πρωθυπουργεῖον παρεγνώρισε μὲ βλάβην του, καὶ βλάβην μεγάλην τοῦ ἔθνους, τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀνάγκης ἡθικότητος εἰς μίαν Κυβέρνησιν. Ἡ κοινὴ γνώμη χάριν τῆς δημοσιότητος (ἐπειδὴ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ζοῦν εἰς τὴν συνταγματικὴν μηχανὴν ὡς εἰς σπῆτι γυάλινον, ὁ διαβάτης φθάνει νὰ κοντοσταθεῖ, βλέπει τί γίνεται μέσα), ἡ κοινὴ γνώμη χαρακτήρισε μὲ μαῦρα χρώματα τὰ συστήματα τῶν δύο Πρωθυπουργῶν.

Συχνὰ κείμενον ἀπολογία των ἔχουν, ὡς λέγουν αὐτοὶ ἢ οἱ φίλοι τους, τὴν κακοφθειὰν τοῦ τόπου· δοκίμια κακῆς ψυχῆς εἶναι νὰ ἀτιμάζῃ τις καὶ νὰ συκοφαντεῖ τὴν γῆν ποὺ τὴν τίμησε· παρατηρῶ ἀκόμη ὅτι ὅποιος θέλει νὰ διαφθείρῃ μίαν κοινωνίαν καὶ οὐρανοκατέβαστη ἂν εἶναι, μέσον ἀσφαλὲς ὑπάρχει νὰ βραβεύονται μὲ τὰς τιμὰς τοῦ Κράτους κακοήθεις καὶ ἀνάξιοι. Εἶμαι τῆς γνώμης τῶν νομοθετῶν, οἱ ὅποιοι καλλιεργοῦν τὸν νομοθετούμενον, ὡς ὁ ἀγαλματυποὺς τὸ ἀγαλμὰ του, ἐξαλείφει τὰς ἀσχημιάδας, τελειοποιεῖ τὰς εὐμορφίας· πόσον λοιπὸν πρέπει νὰ ἀποστρεφόμεθα ἐκείνους τοὺς πολιτικούς, οἱ ὅποιοι ἐξαντλοῦν ὅλας των τὰς δυνάμεις εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ ἀναπτύξουν καὶ νὰ ὀρμηώσουν τὰς κακὰς διαθέσεις τῆς ἀνθρωπότητος.

Σπέρνω διὰ μίαν στιγμὴν εἰς τὸν λόγον τῆς ἀπολογίας των, ἀλλὰ θὰ σᾶς κάμω, κύριοι, μίαν ἀπλὴν ἐρώτησιν· ἂν οἱ αὐτόχθονες εἶναι κακοί, πότε ἔγιναν τέτοιοι; Βέβαια δὲν ἔγιναν ἀπὸ τὰ 1830 καὶ ἐδῶ, ἀλλὰ κακοὶ πρέπει νὰ ἦσαν καὶ ἀπὸ τὰ 1821 ἕως τὰ 1830· ὅταν λοιπὸν εὐτύχησε τὸ ἔθνος, εὐτύχησαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ λάβουν ἓνα ἀνθρώπων εὐλαβούμενον καὶ σεβόμενον ἀπὸ τοὺς αὐτόχθονας, ὁ ὅποιος ὀργάνιζε τὸν τόπον ὡς εἶναι γνωστὸν, διατὶ δὲν τὸν

Ἀγαθέ μου διδάσκαλε, ταμία τῆς γνώσεως τῶν προγόνων, ποῦ τρέχω ; Ἐγὼ ἐζητοῦσα, ἔχοντας, ἂν δὲν λανθάνομαι, ὥς ἐμπνευσιν τὸ ὄνομά σου, ἐζητοῦσα νὰ εὑρω τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ, καὶ ἐχύθησαν εἰς τὸ χαρτί, χωρὶς σχεδὸν νὰ τὸ καταλάβω. κλέφτικα ἤλθαν τὰ ὀνόματα τῶν πρωθυπουργῶν τῆς 29 Μαρτίου καὶ 6 Αὐγούστου. Ἀδικία ! Αὐτοὶ δὲν εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ, ἴσως εἶναι κακοί, ὅχι ἡ πηγὴ —πρὸς ἀπολογίαν τους— πόσοι κακοὶ ἄνθρωποι ἔχουν ζήσει καὶ ἀποθάνει πρὶν αὐτῶν· λογάριασε ἀπὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν ποὺ ἐφῆλωσε ὁ οὐρανὸς -- πόσοι θὰ φανοῦν ἀκόμη μετὰ τὴν ἀποβίωσίν τους, ἄσχετοι παντελῶς μὲ αὐτούς— δὲν πιστεύω ποτὲ εἰς τὴν ἡμέραν τῶν δύο ἀδελφῶν νὰ κατεβεῖ ὁ οὐρανὸς νὰ τὴν φιλοῦν τὰ βόδια, καὶ τὰ ἀηδόνια νὰ κελαῖδουῖν καθήμενα εἰς τὴν ἄκραν τοῦ δίσκου τῆς σελήνης, αὐτὰ δὲν θὰ γίνουν βέβαια εἰς τὴν ἡμέραν τους—ὅθεν εἶναι ἀναίτιοι τῶν προγενεστέρων ἁμαρτημάτων, καὶ ἀναίτιοι πολλῶν τῶν μεταγενεστέρων. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ ἡ πηγὴ— ἂν τάχα καὶ εἶναι κακοὶ μένει νὰ μάθωμεν ποῦ φωλεύει ἡ κακία, γυρεύουμε φωλιά, τὴν ρίζα τοῦ πάθους, πασιδῆλος λοιπὸν ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἔχι εἰς ἓνα ἢ δύο, ἀλλὰ εἰς ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, νὰ εὑροῦμε τὴν σφηκοφωλιά ἢ φιδοφωλιά θαρρῶ πῶς τὴν ἔῤωρα.

Ἐμκακρίσκαμεν τὴν τάξιν τοῦ παντός, θαυμάζομεν τὸ κάλλος τῆς γυναικός, μυριοεπαινοῦμεν τὸ ἀνάστημα ὠραίου παλληκαριοῦ, ἀλλ' ἀντίκρυ πάλαι ληστής ἄνθρωπος φονεῖ ἀθῶον ὁδοιπρόν εἰς τὴν διάβαν του, πειρατὴς πνίγει φιλήσυχον ἔμπορον εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ γυναῖκα ἀπιστεῖ τοῦ ἀνδρός καὶ προδίδει τὴν ὑπόληψιν τῶν παιδιῶν της, δικαστὴς δωροδοκεῖται καὶ μολύνει τὴν δικαιοσύνην εἰς τὸ ἴδιον της ἀγιαστήριον — ἄτιμη θηριομανὴς κορασιά, πορνοκώπος γέροντας, θάφτουν εἰς ὥραν σκοτεινὴ τὸ προῖόν της φιλότητος· ἀθῶα βρέφη ἄγχεα ! αὐτὰ ἦτον τὰ πρῶτα φίλιὰ τῆς μητρός σας, τὸ χάϊδις τῶν γονέων θάνατος ἀλύπητος εἰς τὰ σκοτάδια τῆς μεσονύκτου ! σύρτης γίνεται ἀνομίας, σύμβουλος διαφθορᾶς ὁ προϊστάμενος τῆς τάξεως καὶ τοῦ καθήκοντος, βουλευταὶ ἐθνῶν πουλοῦν τὰ συμφέροντα τῶν λαῶν διὰ δύο χρυσαλοφάδες εἰς τὸν σβέρκον, ἡ διὰ τὴν ζαλόταν τοῦ Ἰσκαριώτου, φιλάργυρος ἄνθρωπος θησαυρίζει καὶ ἀνελεημονεῖ, κινδυνεύει νὰ γράψῃ διαθήκας, νὰ κάμῃ τὸν

--- ---
συνεδράματε ; Διαπὶ ἐπαναστατήσατε ἐναντίον τοῦ γῆν καὶ θάλασσαν δολίως καὶ φανερά ; Κακὰ ἦτον π.χ. τὰ ζητήματά του εἰς τὸν Λεοπόλδον : Δὲν ἀνγνωρίζεν ὁ Κυβερνήτης, εἰς ὅσα ἀπέβλεπαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Λεοπόλδου, τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἔθνους ; Ὁ νῦν σεβαστὸς βασιλεὺς τοῦ Βελγίου παρητήθη, ἐκλέχθη ὁ νῦν Ἐθναγάπητος Μονάρχης Ὁθων. Πόσον κέρδος διὰ τὴν πατρίδα, ἂν ἐρχόμενος εὑρίσκει εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ κυβερνητικὴν τὸ κράτος του ;

«Εἰς τὰ ἀποφασισθησόμενα —ἐγράφεν ὁ Κυβερνήτης— ἀπὸ τῆς δυνάμεις μέτρα, ἂν εἶναι καθὼς ἐλπίζομεν σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ μὲ τὰς εὐχὰς μας, ὅλος ὁ κόσμος θὰ παρακινήθῃ ἀπὸ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ συνεργήσει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, καὶ ἐγὼ πρῶτος. Ἐὰν εἶναι τὸ ἐναντίον, τότε θέλομεν ἐκπληρώσει τὰ χρέη μας, καὶ ἐκπληρώνοντες αὐτὰ μὲ τρόπον νόμιμον καὶ τακτικόν, θὰ ἔχομεν ἥσυχον τὴν συνείδησίν μας, καμμίαν εὐθύνη δὲν θὰ πέσει εἰς ἡμᾶς, θὰ προφυλάξομεν, ὅσον ἀξαρτῆται ἀπὸ ἡμᾶς, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος καὶ ὁ Θεὸς θέλει κάμῃ τὰ λοιπὰ. Διὰ νὰ ἐπιτύχομεν ὅμως τὸν μέγαν τοῦτον σκοπὸν, πρέπει τὸ ἔθνος νὰ μείνῃ ἥσυχον καὶ νὰ ἐνεργεῖ διὰ μέσου τῶν νομίμων ὀργάνων του, τῶν καταστημένων ἀρχῶν του. Ἢ Κυβέρνησις, ἡ Γερουσία καὶ τὸ ἐθνικὸν συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων, ταῦτα εἶναι τὰ ὅργανα τοῦ ἔθνους· ἂν τὸ ἔθνος συντρίβῃ ἕνα ἐξ αὐτῶν ἰδοὺ πάλιν ἀναρχία καὶ ἀνυμμία, καὶ τότε οἱ ραδιοῦργοι εὑρίσκοντες καιρὸν θέλουν κάμῃ, ὥς ἔκαμον καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα θέλουν εἶναι διαφορετικά. Οἱ Γραικοὶ δὲν εἶναι πλέον μόνον καὶ αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐμπαροῦν νὰ διευθετηθοῦν παρὰ μὲ τὴν μεσολάβησιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Δὲν ἀμφιβάλλω περὶ τῆς καλῆς γνώμης τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἀπόδειξαν πάντοτε ἀληθινὸν καὶ εὐλαβὴν πατριωτισμόν, διὰ τοῦτο εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὸ ἔθνος θέλει διέλθῃ ἐντίμως τὴν τελευταίαν ταύτην κρίσιμον ἐποχὴν καὶ ὅτι θέλει ἐπιτύχῃ τελευταῖον τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ὑπέφερε τόσας θυσίας καὶ τόσους ἀγῶνας».

Ἐχθροὶ τοῦ Κυβερνήτου ἐλευθερωθῆκατε ἀπὸ τὸν Κυβερνήτην, ὁ ὁποῖος καὶ σᾶς ἀγαποῖσε καὶ σᾶς ἐτίμα, ὥς πρὸς ὅσα ἦτον ἄξια ἀγάπης, ἀλλ' οἱ καιροὶ τοῦ σᾶς ἔρριψαν ;

Ἐνθυμεῖται καθένας τὴν ἀπάντησιν τοῦ Γρίβα εἰς τὸν Μαυροκορδάτον· ποῦ ἦσαν τότε πρωταγωνιστὰ πανελλήνιε νὰ ἀπαντήσῃς εἰς τὴν ἀπάντησιν ; Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὸν Α. Μεταξᾶν, ὁ ὁποῖος σηκώθη καὶ εἶπε μὲ ἄκραν λύπην εἰς τὸ πρόσωπον : «Κύριε Πρόεδρε καταλαμβάνω ὅτι τὸ βῆμα τοῦτο εἶναι ἐλεύθερον εἰς τὸν καθὲ βουλευτὴν νὰ λέγῃ ὅσα θέλει καὶ ὁρέγεται, ἀλλὰ πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀληθείας, τῆς αἰδοῦς, ἢ τῆς σεμνολογίας· ὅχι, δὲν εἶναι τέτοιος ὁ Μαυροκορδάτος ὁποῖον τὸν ἱστορήσαν ὁ Βουλευτὴς τῆς Ἀχαρνείας, καὶ ἀδικοῦμεν τὸν αὐτὸν μας καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα νὰ λέγονται ἐδῶ μέσα, καὶ ἡμεῖς νὰ τὰ ἀκούομεν».

Ἢ ἱστορία, κύριε Μεταξᾶ, θὰ φυλάξῃ τὰ λόγια σου, καὶ θὰ ἐπαινεθῇ ἐνδοξὸς ἀρχαῖος τοῦ ἔλαβε τὰ γονικά σου ὅπου καὶ Σὺ. Ὅταν οἱ Πελοποννήσιοι στρατηγοὶ ἀφρίζαν ἀπὸ θυμὸν καὶ πῦρον νὰ ἀτιμάσουν τὸ πτώμα τοῦ ἀποχειρισμένου Αἴαντος, ὁ φρόνιμος Ὀδυσσεὺς μόνος ἐναντιώθη. «Γνωρίζετε, εἶπε τὴν ἔχθραν τοῦ ἀνδρός ἐναντίον μου, ἀλλὰ μὴ γένωιτο ἡ ἔχθρα σου νὰ μὲ κάμῃ καὶ ἀδικον, θὰ ἀδικήσωμεν τὸν ἄνδρα ἂν προαιρεῖσθε νὰ τὸν ἀτιμήσωμεν τόσον».

ἐαυτὸν τοῦ κληρονόμου μὴν πάγει εἰς ἄλλους ἢ περιουσίᾳ του, χάριν ἀσελγείας, τρυφῆς, χαρίζει ἄλλος τὸ τελευταῖον τοῦ δηνάριον ξένος καὶ ἔρημος παντὸς ἔργου γενναίου καὶ φιλανθρώπου.

Ποῦ, πῶς καὶ πόθεν ἔλα αὐτά ; Τὸ γκρέμισμα, τὸ ἐρείπιον, ἡ χαλάστρα, εἶναι εἰς τὴν καρδίαν ἢ εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδία καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου ; — Μὴ παρέκει διδάσκαλε, ἤρξαμεν τὸ ποιοῦμενον, ἀρκεῖ, μήπως περιττολογήσωμεν ὥς πολὺῖστοι τέττιγες μεσημεριάτικης ὥρας.

Τὴν ἰατρείαν τώρα ἅς προσχεδιάσωμεν, γνωστὴ τοῦ πάθους ἡ ἔδρα. Μὲ τί λοιπὸν Θεραπεύεται ἡ κακία, τούτέστι ἡ λοιμική, τὸ μίasma τῆς ψυχῆς ; Νοιώθω τὴν ἀτέλειαν, τὴν ἀδυναμίαν μου, διδάσκαλε, . . . ἀεκόλλασαν γὰρ ἀνίαι. Γόνατα καὶ φωνὰν ἔσχεν ἀμηχανία.

Μοῦ τρέμουν τὰ γόνατα καὶ ἡ φωνὴ ἀποθνήσκει στὰ χεῖλη. Θὰ παλίσωμεν ἀνδρῶν φονιάδων τὰ ἔπλα εἰς τὸ χέρι, θὰ κάμωμεν νὰ μετανοήσῃ ὁ παιδοφόνος εἰς τὴν παιδοφονίαν του. θὰ καθαρίσωμεν στρατεύμα ἀκέραιον πλανομένων καὶ λαοπλάνων, (ἀρχιὰ καὶ ποῦ ξεχωρίζει κανένas ἀθῶος), ἔλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἔργα δύσκολα ἢ ἀκατόρθωτα :

Χρειαζόμεθα τέχνης πολλῆς, ἐκ Θεοῦ καλῆς φύσεως, σοφίας ὀησαυρόν ἐμολογούμενο ὅτι ἡ σοφία εἶναι τὸ ἱατήριον τῆς ψυχῆς. Θὰ σιωπήσωμεν τάχα ἀφορμῆς ἀπελπισίας ; Τὸ ἐναντίον, ἡ ἀπελπισία ἅς μᾶς γίνῃ σάλπισμα πολεμιστήριον. Κρίνε μὲ τὴν παλάμην εἰς τὰ στήθη, διδάσκαλε, δὲν εἴμεσθε εἰς τὴν ἴδιαν κατὰστασιν τοῦ ἐκ γενετῆς ἀφόνου υἱοῦ τοῦ Κροίσου ; Λαγχοφόρος στρατιώτης ἔτραχε νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του, τὰ δάκρυα ἐπῆραν τὸν νέον, τί ἄλλην βοήθειαν νὰ κάμῃ βασιλόπαιδο ἀναθρεμμένο μὲ τὰ χεῖδια τῶν αὐλικῶν, φιλάσθενο : 'Αλλ' ὁ κίνδυνος τοῦ πατρὸς ἔκαμε καὶ μιλητὸν τὸν νέον, ὁ πόνος ἐνίκησε τὴν φύσιν. «Μὴν φονεύεις τὸν βασιλέα» ἐφώναξε· ἔμεινεν ὁ στρατιώτης, καὶ ἐσώθη ὁ Κροῖσος, ὡς διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος. "Ἄς ὁμιλήσωμεν καὶ ἡμεῖς, χανόμεθα ἀπὸ ἁμαρτίαν καὶ βαρβαρότητα, ἅς ἐπινοήσωμεν μέτρα θεραπείας, ἅς ἀνάψωμεν φανοὺς σωτηρίας, ἅς ἔλθῃ πάλε χάρις καὶ εὐγένεια, καὶ ἂν δυνηθοῦμεν νὰ κατεβάσωμεν τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν, ἅς ὑψώσωμεν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ οὐράνια», *sublimis virtus evehit ad astra* καὶ ἔργεται τὸ ἴδιον εἰς τὸν λογαριασμὸν μας.

Ἐμελέτησες ποτέ, διδάσκαλε, τὸν λόγον τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως, εἰς τὸν φιλοθεάμονα, φιλομαθέστατον Σόλωνα ; « — Σεῖς οἱ Ἕλληνες, εἴσθε νήπια· ἀσπρομάλλης Ἕλληνας δὲν σώζεται, μάθημα λευκὸ ἀπὸ πολυκαίριον δὲν κατέχετε κανένα». Ὁ ἱεροφάντης ἔλεγε, καὶ ὁ Σόλων ἄκουε. Ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ εἰποῦμεν καὶ εἰς τὸν Αἰγύπτιον καὶ εἰς τὸν Ἀθηναῖον : «Μὴν ξεσυνερίζεσθε ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, καὶ οἱ δύο νήπια εἴσθε» ; Ὅποῖο εἶναι τὸ γκρέμισμα τοῦ Νεῖλου ἀπὸ τὰ ὑψηλότατα ὄρη, ποῦ οἱ λαοὶ ἐκεῖ ὀλόγυρα κουφαίνονται ἀπὸ τὴν βροντὴν τῆς ἀχολογῆς. Ὅμοια κατεβαίνει καὶ ὁ ποταμὸς τοῦ καιροῦ, καὶ εἰς τὴν συρμὴν του κατεβάζει λαούς, ἔθνη, βασιλεία. Ὅταν πολλοὶ αἰῶνες διαβοῦν, καὶ ἡμεῖς θὰ φανοῦμεν νήπια εἰς τοὺς ὄψιμους τῶν ἀπογόνων, ἀλλὰ τὴν σήμερον ὁ Αἰγύπτιος ἱεροφάντης καὶ ὁ Ἀθηναῖος νομιθέτης εἶναι τὰ νήπια καὶ ἡμεῖς οἱ γέροντες, ἡμεῖς ἔχομεν τὰ γένητα ἕως τὸν ὀμφαλόν, καὶ εἰς ἐκείνους μόλις ἀνθίζει εἰς τὸ καθαρὸ μάγουλο τὸ χνούδι τῆς νεότητος, ἄρτι γένειον περκαίνει· μόλις μαυρίζει τὸ γένειον. Εἰς ἡμᾶς γνωστὴ ἡ γνώσις τους, ἐκείνοι ἀγνοοῦν τὴν ἐδικὴν μας. Ἡμεῖς εἶδαμεν τοὺς Πέρσας, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς εἶδαμεν εἰς τὴν ἀνατολήν τους, τοὺς εἶδαμεν εἰς τὴν δύσιν τους. Εἶδαμεν τὰ ἀνδρειωμένα νιάτα τῶν Ρωμαίων, εἶδαμεν καὶ τὰ ἄχαρὰ γηρατιά τους, τοὺς συνοδεύσαμεν καὶ εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Εἶδαμεν ἄγγελον ἐπουράνιον νὰ σημειώνει τοῦ πρώτου Αὐτοκράτορος Χριστιανοῦ τὰ θεμέλια τῆς περιήμου πόλεώς του, καὶ εἶδαμεν πάλιν τὰ μάρμαρα τῆς Ἀγίας Σοφίας νὰ κολυμβοῦν εἰς τὸ αἶμα, καὶ ἀκούσαμεν τὸ ἀνήμερον κλάμα τῶν Ἑλληνίδων παρθένων· εἶδαμεν τὰ βρέφη νὰ βυζαίνουν αἶμα καὶ γάλα εἰς τὸν κόρπον τῶν μανιάδων εἰς τὰ σκαλοπάτια τοῦ ναοῦ. Μελίσσι ἄγρια, ἀκρίδα ἀμέτρητη, εἶδαμεν τοὺς βαρβάρους τοῦ Ἠορέως νὰ χυθοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπαρασταθήκαμεν εἰς τὰ συμπόσια τῶν στρατηγῶν, ποῦ ἐκερνοῦντο τὰ κρασιὰ τοῦ Ρήνου μὲ τὰ κρανία τῶν νικημένων. Ἀνεβήκαμεν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ἰταλοῖσπανοῦ ναυάρχου, ἐσχίσσαμεν τὴν Ἀτλαντικὴν θάλασσαν καὶ ἐπατήσαμεν τὴν μεγάλην στεριά, τὴν ὁποίαν ὁ Αἰγύπτιος διηγεῖτο εἰς τὸν Σόλωνα θαμμένην εἰς τὰ βάραθρα τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐδιαβάσαμεν, διδάσκαλε, τὴν δόλωσιν, τὴν προκλήρυξιν τῶν δικαιωμάτων, νόμισμα, παράσημο τυπωμένον εἰς τιμὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τὴν φιλοπόλεμον, πολιτισμένην Γαλλίαν. Ἐπεράσαμεν εἰς τὴν ἀντίπερα γειτονίαν της, εἰς τὰς γαλάζιες ἀκρογιαλιές, καὶ ἀκροάσθημεν τὸ ἐθνικὸ ἄσμα τῶν ὑπερηφάνων Βρετανῶν «Ὅταν ἡ Ἀγγλία ἐφάνῃ εἰς τὰ κύματα οἱ ἄγγελοι φύλακες τοῦ ἱεροῦ τόπου, ἐψαλμοποιάνισαν· ποτὲ δίκτυ δουλείας δὲν θ' ἀλυσοδέσει τὴν νῆσον τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἡ τρίαινα τοῦ Ποσειδῶνος

θὰ εἶναι τὸ σιγήπτερον τῆς. Ψηλότερα εἰς τὴν ποτὲ νομάδα Σκυθίαν, βλέπομεν νὰ στερεώνεται καὶ ν' ἀνθίξει Κράτος μέγα, κρυφὸ καὶ ἀμάντευτο, σὰν τὰ μυστήρια τῆς μοίρας, ἀκαταμάχητο σὰν τὴν θεὰ τὴν Ἀνάγκην.

"Ὅλα αὐτὰ τὰ θεάματα, τὰ ἀκροάματα, δὲν εἶναι σχολαῖον μας, δὲν εἶναι θησαυρὸς σοφίας ; Τὰ ἔξευραν οἱ Αἰγύπτιοι ; Τὰ ἔξευραν οἱ Ἀθηναῖοι ; Δὲν εἶμεθα ἡμεῖς οἱ ὑπέργηροι ;

Δὲν ἔχομεν λοιπὸν χάριν τῆς πολυμαθείας μας, τῆς πολυζωίας μας, μύρια παραδείγματα, τύπους βίου ἰδιωτικοῦ, βίου δημοσίου ; Δὲν ἔχομεν περίσσια ἀντιφάρμακα τῆς κακίας ; Ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸ, ποῦ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ μᾶς χαρίζει τὰ πρωτεῖα τῆς γνώσεως ὡς πρὸς τοὺς προγενεστέρους, καὶ μᾶς ἀποκατασταίνει κυλοελπιστὰς σωτηρίας καὶ ὑγείας μὲ ὄψιν τριανταφυλλένιαν, εἶναι ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐλάβαμεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας, καὶ οἱ πρόγονοί μας ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Δὲν τὴν εἶχαν οἱ ἄρχαῖοι, καὶ τὴν προτίμησαν ἀπὸ τὴν ἐδικήν τους, καὶ μᾶς τὴν παρέδωκαν, ἀρχὴ μεγάλη ἀνθρωπογενεωτερισμοῦ ! Αὐτηρὸ, διδάσκαλε ! Ἐχομεν εἰς χέρι ἤπια φάρμακα, θείαν θεραπείαν, τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, καὶ ἡμεῖς τὴν ἀρμελοῦμεν, τὴν λησμονοῦμεν. Κεῖτεται ἡ χάρις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφορμὴς τῶν κακοφρονιῶν μας, κεφάλαιον γέρσο καὶ ἀκαρπὸν ὁμοιάζει. Ἡλιος βασιλευμένος, δὲν φωτίζει πλέον τὸν κόσμον, καὶ ἡ κρυὰ δα τῆς νυκτὸς μᾶς πλανώνει. Τί τάχα ; Χρειάζεται νὰ ἀποκαλύψῃς νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃς τὴν ἀποκάλυψιν ; Καθὼς ἔχομεν μίαν πατρίδα τόπου, εἰς τὴν γῆν δηλαδή, ἔχομεν καὶ μίαν πατρίδα εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ καιροῦ, εἰς τὴν ἐποχὴν, καὶ αὐτὴ ἡ πατρὶς συμπληρώνει φέτος χρονολογίαν χιλίων ἑκατακισίων σαράντα πέντε ἐτῶν ! σταυρωμένοι εἴμεσθε, ὦ ἀνέκφραστος εὐτυχία ! ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὰ ἔθλα τοῦ Γολγοθᾶ !

Τὸ σύνταγμα τῆς χριστιανικῆς πατρίδος εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἀγάπα τὸν πλάστην τοῦ κόσμου, τὸν νομοθέτην τῆς ἀρετῆς, τὸν Κύριον ζωῆς καὶ θανάτου, καὶ ἀγάπα τὸν πλησίον σου, ὡς τὸν ἑαυτὸν σου· χαριτωμένος συνδυασμὸς ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ὑψίστου ! Ἐπειδὴ ἡ φιλανθρωπία ἀνοίγει ὅλες τὰς εὐλογίας τῆς κοινωνίας, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὴν γνώσιν τοῦ καθήκοντος. Ἀλλὰ τῆς ἀμέμπτου νομοθεσίας εἶναι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, καθένας εἶναι αὐτοφύγος τῆς τύχης του, ὑπόλογος καλοῦ καὶ κακοῦ· παντοτινὴ εὐφροσύνη περιμένει τὸν ἀγαθόν, ἡ λύπη τοῦ ἄδου τὸν προδότην καὶ φονέα. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία περιέχει παραδείγματα ἀναρίθμητα βίου ὁσίου· οἱ ἄνδρες ἔχουν τύπον τὸν Ἰησοῦν, αἱ γυναῖκες, τὰ παρθενικὰ κοράσια, τὴν ἄρωμον μητέρα του· ὁ γεωργός, ὁ πλούσιος, ὁ πτωχός, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, πᾶσα τάξις ἀνθρώπων εὐρίσκουν τύπον ζωῆς εἰς τὰ θεία Χρονικά. Ποῖοι εἶναι οἱ κακόβουλοι, ποῦ μολύνουν νεοσύστατην πολιτισμένην Χριστιανικὴν κοινωνίαν, μοιράζοντας τὰς τιμὰς τῆς πατρίδος εἰς ἀθεμίτους ἄνδρας ; . . . Πρωθυπουργὸς τῆς 29 Μαρτίου, πῶς τόλμησες νὰ ἐνθρονίσῃς δικαϊκὴν τῆς ἱερουπόλεως τοῦ Μισολογγίου, τὸν σύρτην τῶν ἄλλοφύλων, τὸν συντάκτην τῆς ἀναφυρᾶς ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς δουλοσύνης· καὶ ἐσὺ αὐθάδῃ γέροντα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀναλυόμενον εἶναι μία βλασφημία, μὲ ποῖαν καρδίαν ἐπάτησες τὴν ἱερὰν ἐκείνην κόριν μὲ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ πρόσωπον ; Τάχα δὲν ἤκουσες ἡ γῆ νὰ σοῦ λέγῃ λόγους τέτοιους, ὁποίους ἤκουσε γεωργός, ποῦ ἠθέλησε νὰ κάμῃ ζευγάρι, νὰ σπείρῃ γέννημα εἰς παλαιὸ κοιμητήριον ; « Ἀνθρώπε, πῶς θέλεις νὰ θερίσις ἀκλαυστο ἀστάχυ ἀπὸ κλαῖμένο χῶμα » ; Τοῦ εἶπαν τὰ κρανία κτυπημένα ἀπὸ τὸ ὄνι τοῦ ἀλετριοῦ. Πρωθυπουργέ, ἡ αὐτὸς δὲν ἐστάθη ποτὲ σύμμαχος τῶν ἄλλοφύλων, ἡ ἐσὺ δὲν ἐστάθης ποτὲ ἀγωνιστής, καὶ μὴν καυχᾶσαι εἰς αὐτὸν τὸν ἐνδοξὸν τίτλον, δὲν σοῦ πρέπει ὅσο ὁ κόσμος εἶναι κόσμος !

1. "Ας στοχασθεῖ καθένας τί μᾶς λέγει, τί μᾶς ἐνθυμίζει αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐπανελημμένο εἰς μίαν ἡμέραν· ἕνα ἔθνος ὅπου κάμνει τὸν σταυρὸν τοῦ αὐγῆ, βράδυ, εἰς τὴν ὥραν τοῦ δείπνου, τοῦ γεύματος, δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἔθνος ἡθικό. Αὐτὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ σταυροῦ θέτει μίαν μεγάλην διαφορὰν μεταξύ τῶν πολιτισμένων ἀρχαίων Ρωμαίων, καὶ Ἑλλήνων, καὶ τῶν χριστιανῶν.

2. Λυποῦμαι ὅτι προσβάλλω τὸν κύριον Νικοθέον, ἀλλὰ, ἡ σημαία τοῦ ἔθνους εἰς τὰ χεῖρά μου εἶναι σημαία ποῦ δὲν τὴν κατεβάξω χίλια κομμάτια νὰ γίνῃ, καὶ δὲν εἶναι ἐλπίδα νὰ τσακίσῃ κανεὶς τὸ χεῖρ ποῦ τὴν κρατεῖ, διὰτὶ τὸ χεῖρ ποῦ τὴν κρατεῖ εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ ἔθνους, καὶ ἐπειδὴ ἡ συνείδησις τοῦ ἔθνους προσβάλλει τὸν κύριον Νικοθέον, καὶ ὅχι ἐγώ, ὡς ἐγὼ δὲν ἔχω καμμίαν δυσκολίαν νὰ τοῦ ζητήσω συγγνώμην. Ὁ κύριος Νικοθέης θὰ μὲ παρηγοροῦσε, ἂν ἔβλεπε τὴν λύπην τῆς ψυχῆς μου, ὅτι εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ τὸν προσβάλλω. Τί νὰ κάμω κύρ Νικο ; Βλέπω μιὰ θεμονικὰ σκοτωμένων ὁμπρὸς μου, ψηλὴ σὰν τὸ βουνὸ τοῦ Ὀμπλώ, καὶ εἶναι οἱ σκοτωμένοι τοῦ Μισολογγίου, καὶ θὰ πᾶσω εἰς τὸ μίσος τους ἂν ἐγὼ δὲν εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν· δὲν ἔχω ἄλλην δουλειάν ἐδῶ.

Ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ προσβάλλων, ὁ προαδικητής ἀλλὰ ὑπερασπίζομαι τοὺς ἀδικημένους· εἶμαι εἰς θέσιν ἀμύνης. Δὲν εἶναι προσβολή, δὲν εἶναι ἀδικία νὰ προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς οἱ παλαιοὶ ἐχθροὶ τῶν ἀγωνιστῶν ; Χάριτι

Οείχ δὲν ἐνίκησε ἡ ἡμισέληνος· ἦτον τάχα ἑλλειψίς· ἀγωνιστῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ ἐκλεχθοῦν Διοικηταὶ ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῆς 29ης Μαρτίου· Διὰτὶ δὲν προτιμοῦνταν π.χ. ὁ Ἀναγνωστόπουλος ποὺ ζεῖ, καὶ τὸν χαίρειται ἡ πατρίς, καὶ εἶναι ἓνας τῶν προποικίων τῆς εὐτυχίας καὶ δόξης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ προσκυνημένου· Ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἦτον παλαιὸς Κυβερνητικὸς! Διὰτὶ ἦτον παλαιὸς Κυβερνητικὸς παραβλέπεται ἀπόντακτος καὶ ὁ γηραιὸς Σπηλιόδης! Φρόνιμοι ὑπουργοὶ τῆς 29 Μαρτίου μὲ αὐτὴν τὴν σοφίαν ἐπορεύσθω. Ἀξιοκατάκριτοι, ἀδικαιολόγητοι αἰωνίως ποὺ δὲν ἐβάλατε εἰς κυκλοφορίαν τὸ νόμισμα ποὺ ἔκοψε ἡ 3 Σεπτεμβρίου, τὴν ἀγάπην ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἄγνωσθ' ἄλλοτε εἶπεν περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς τοῦ κυρίου Νικολάου, τὸ σύστημα τῆς 29 Μαρτίου, δὲν τὴν ἐμπόδιζε εἶπε τὸ σύνταγμα, ἀπαντῶ μὲ τὴν φράσιν τοῦ κυρίου Μεταξᾶ εἰς συνάδελφόν του πληρεξούσιον κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς ἄλλου εἶδους ἀντικείμενο· πολλὰ πράγματα ἐμπόδιζεν ἢ χαράττει ὁ ἄγραφος νόμος. Ὁ ἄγραφος νόμος εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἡ πηγὴ, νομίζω, πολλῶν ἐνδόξων ἀριστουργημάτων τοῦ νοῦς τῶν Ἑλλήνων· ἀναφέρει τὸν ἄγραφον νόμον ὁ ἐνδοξότερος ρήτορας τῶν ἀρχαίων, ὁ Περικλῆς. «Γὰ θεμύσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τὼν τε ἀεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσιν καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα, αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ἀρεαίῃς τῶν ἀδικημένων κεῖνται, καὶ ὅσοι ἄγραφοι ὄντες, αἰσχύνῃν ὁμολογούμεν ἡμῶν φέρουσιν. (Θουκυδίδης Β. β'). Τὸν ἀναφέρει ὁ πλεόν ἁμεμπτος τῶν φιλοσόφων, ὁ Σωκράτης· «Ἀγράφους δὲ τινὰς νόμους, ἔφη, ὡς Ἰππία νόμους» κτλ. (Ξενοφώντας Ἀπομνημ. 4 παρ. 19). Ἀναφέρει τὴν δύναμιν τοῦ ἀγράφου νόμου ὁ Σωφοκλῆς, ὅταν λέγει ἡ Ἀντιγόνη πρὸς τὸν Κρέοντα, στιχ. 460:

Οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὥμην τὰ σά
κηρύγματα, ὥστ' ἄγραπτα κάσφαλ' ἑοῦν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.

Καὶ ὁ Ὀριγένης λέγει, ὁ ἄγραφος νόμος εἶναι τὰ γράμματα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ κύριος Μεταξᾶς δὲν ἔμαθε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγράφου νόμου ἀπὸ τὴν κλασσικὴν του παιδείαν, καὶ δὲν λέγω αὐτὸ διὰ κατηγορίαν του, ἀλλὰ μάλιστα διὰ ἔπαιμόν του, διότι τουτουτρόπως ἀποδεικνύεται, καὶ βεβαιῶται τὸ γνήσιον καὶ τὸ αὐτόπλαστον τῆς Ἑλληνικῆς του ψυχῆς. Ἐποβάλλω αὐτὴν τὴν παρατήρησιν εἰς τὸν φίλον μου συντάκτην μῆς ἐφημερίδος τῆς πρωτευούσης, μὲ τὸν ὅποιον ἡ διαφορὰ γνώμης ἐλπίζω νὰ μὴ μὲ ὑστερήσει τῆς φιλίας του, τὴν ὁποίαν ἐγὼ διὰ κανόνα λόγου δὲν ἀρνούμαι.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἔνστικτὰ φρονήματα τοῦ κυρίου Μεταξᾶ, ἀλλὰ αἱ Ἀθῆναι ἀνθήσαν πρὶν τοῦ πολέου τῆς ποτὲ βασιλευούσης τῆς Μεσογείου.

Ἐχθροὶ καὶ φίλοι τοῦ κυρίου Μεταξᾶ προσάπτουν εἰς τὸν ἴδιον πῦλός ἀπειρίας· ἤξεύρω ὅτι δύο τρόποι εἶναι νὰ κρίνει τις ἓνα πολιτικὸν ἄνδρα, δύναται ὁ κρίνων νὰ σχηματίσῃ εἰς τὸν νοῦν του ἓνα τύπον ἁμεμπτον, ἰδανικοῦ ἐθνικοῦ ἀνδρός, καὶ νὰ ἀντιπαραθέσῃ εἰς ἐκείνον τὸν τύπον τὸ κρινόμενον πρόσωπον· δεύτερος τρόπος, γνωμοδοτεῖ τις περὶ ἑνὸς ἀνδρός σχετικῶς μὲ ἄλλα πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ καιροῦ του, ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι ἀληθέστερος. Βλέπω λοιπὸν εἰς τὸν κύριον Μεταξᾶ τρία χαρακτηριστικὰ ἐξαισία τοῦ πολιτικοῦ του βίου. Πρῶτον, συμβάδισε πάντοτε βῆμα βῆμα μὲ τὴν Κολοκοτρώνην, τὸν μένον ἄνθρωπον τοῦ καιροῦ μας, ὁ ὁποῖος ἐπλησίασε περισσότερο εἰς τὸν ἐντελῆ τύπον ἐθνικοῦ ἀνδρός· ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἱστορία θέλει τὸ μεγαλοφρονήσαν καλλίτερον· δεύτερον, ὁ Μεταξᾶς ἐπαινεῖται ὡς ἄριστος συνεργὸς τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, τῆς ἐλευθεροδότριας ἡμέρας τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἡμέραν ἔδειξε πάντοτε ἀποστροφή κατὰ τῆς διαφθοράς καὶ τῶν διαφθορέων, ὅσον συγχωρεῖται εἰς ἄνδρα ἐν ἐνεργείᾳ πολιτικῇ, ὅχι δημοσιογράφον.

Πρωθυπουργοῦντος τοῦ Μεταξᾶ ἐγίνε ἡ συγκάλεσις τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως καὶ ἡ συζήτησις τοῦ Συντάγματος, ἐπαυτήθη μὲ τὴν πτώσιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος τῆς δεκαετίας τῆς Γερουσίας. Ἡ δόξα καὶ ἡ αὐξήσις τῆς Βασιλείας κορυφώζεται μὲ τὸν ἄνδρα, καὶ μὲ τοὺς ἁμύλους του. Οἱ θεατρίνοι δὲν ἐπιτυχαίνουν παρὰ εἰς τὰ θέατρα, ἔλεγε ὁ Περικλῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. «Νὰ κατατρεθῇτε ἐμπράκτως τὴν δύναμιν τῆς πολιτείας, καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾶτε μὲ καρδίαν, καὶ ὅταν σῆς φανεῖ μεγάλη νὰ θυμῶσθε πῶς τὰ ἀπόκτειναν ἄντρες ἀπόνητοι, καὶ ὅπου ἐγνώριζαν τὰ πρεπούμενα, καὶ εἶχαν ὑποπῆ στὰ καμώματά τους.»

Ἄς προσθέσω καὶ τὰ ἀκόλουθα μετ' ὀλίγας σελίδας, μὴ ἀρέσουν πολὺ, εἶναι μετάφρασις τοῦ Βηλαρᾶ. «Δίνοντας κοινὰ τοῦ λόγου τὴν ἐξάβαν τὸν ἀγῆρχον ἔπαινον, καὶ λαμπρότατον τάφον, ὅχι σ' ἐκείνον ποὺ κεῖνται, μόνον σ' ἐκείνον, ὅπου ἡ δόξα τὴν μνήσκαι ἀνεξάλειπτον ἀπὸ τὴν θύμῃ σὲ κάθε καιρὸ, καὶ λόγῳ καὶ πράξει. Γιατὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν πᾶσι γὰρ τάφος εἶναι, καὶ δὲν μαρτυρεῖ μοναχὰ τὴν ἀρετὴν τὴν ἐπιγραφὴν στοῦς τοίχους τῆς πατρίδας μόνον καὶ σὲ ξένον τόπον ἀκόμα ἡ ἄγραφη θύμῃσιν βρίσκεται πλεονέκτα τυπωμένη στὴ νοῦ τοῦ καθενὸς παρὰ στὰ κτίρια».

Ποτὲ δὲν εἶδα ὀρθθαλμοφανῶς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν τὴν τελευταίαν (καὶ βεβαίως οἱ λόγοι τῶν ἀρχαίων εἶναι χρησιμοί) δὲν εἶδα λέγω πλεόν ὀρθθαλμοφανῶς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ὅσον εἰς τὰ 1843. Ἦμουν εἰς Λονδίνον, καὶ ἀκούσθη ὁ θάνατος τοῦ Γέροντος Κολοκοτρώνη· οἱ ἐφημερίδες τὸ ἔγραψαν, ἐτύπωσαν καὶ τὴν ἱχνογραφίαν τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος, ὡς ἦτον κατὰ τὴν ἔωσαν τοῦ θανάτου.

Ἐνας ἔχει εἰπεῖ, ὅτι ἡ τοῦ θανάτου ἱχνογραφία τοῦ Ναπολέοντος παραινέει une destinée inachevée, τὸ πρόσωπον θανάτου τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη ἦτον πλήρης ἀναπαύσεως, αὐτὸς ξεπλήρωσε εἰς τὰ ζῶντα του τὸ χρέος του, μὲ τὰ ὅπλα ἐπολέμησε ξένους ἐχθρούς, τοὺς ἀλλοφύλους, μὲ τὴν φωνὴν τοὺς ἐντοπίους ἐχθρούς, τοὺς θεατρίνους, τοὺς στρατάρχας τῶν ἐμφυλίων πολέμων, τέτοιος ἄνθρωπος ὡς ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ νικήσῃ εἰς ἐμφυλίους πολέμους, ἔπρεπε πάντοτε νὰ εἶναι νικημένος, ἐπειδὴ ἡ πατρίς τότε ὁπωσδήποτε νικάται. Λέγω λοιπὸν ὅτι ἦμουν εἰς τὸ Λονδίνον, εἰς τὴν εἶδῃν τοῦ θανάτου του, καὶ ἀπερίγραπτο πρᾶγμα ἦτον ἡ συγκίνησις τῶν πολιτῶν τῆς Μεγαλοπύλης ἐκείνης εἰς τὴν εἶδῃν αὐτὴν. — Καμμία πάλιν τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτον τῇ ἀλήθειᾳ ἀρμυδιώτερος

Πρωθυπουργέ περιβόητε τῆς 6 Αὐγούστου, εἰς ἐσὲ τώρα στρέφω τὸν λόγον. Δὲν ἀκούς τοῦ Στρατηγοῦ τῆς Καρυταίνης τὰ παράπονα : Δὲν ἀκούς νὰ συνομολογοῦν τὴν λύπην τοῦ ὁ Ζαΐμης καὶ οἱ ἄλλοι τάφοι : Ἡὼς : Τὸν δημιόφρονα καταδιώκτην τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλλάδος ἐτίμησας δίδοντάς του τὴν ζυγαριὰ τῆς Θέμιδος ; Ὅχι ὅτι οἱ ἐνδοξοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες φιλαργυρεύονται νὰ ζήσῃ ἀπὸ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ λαοῦ ἕνα, ὅπως καὶ ἂν εἶναι, ποὺ λέγει ὅτι ἐστάθη φιλέλληνας. ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν διαρισμὸν βλέπουν τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς σου καὶ ὅτι εἶσαι ὁποῖος ἦσουν. Δὲν ἐπέτυχες νὰ ἀτιμήσεις τὸν γέροντα εἰς τὰ ζῶντα του, ὑρέχθηκας, ὡς φαίνεται, νὰ τὸ κατορθώσεις μετὰ θάνατον τὴν πονηρίαν τοῦ σκοποῦ σου μόνον ἀναιῆς. Ἡ σημαία τῆς πατρίδος ἐκυμάτισε ὑπερήφανη εἰς τὴν θανάτην τοῦ φιλοχρίστου στρατιώτου, μία φωνὴ ἣ ὁποία ἠκούσθη ἄλλοτε καὶ εὐφραυνε Ἑλληνικὰς ψυχὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βαρυθένου, ἀθανάτισε τὸν ἥρωα ἱσοτίμους σωτήρα τῆς φυλῆς τῶν ἀπέδειξεν ὁ εὐλογημένος πανηγυριστῆς τὸν προφήτην Μωυσῆν καὶ τὴν "Ἑλληνὰ στρατηγόν. Ἀλλ' ἀκούω ἄλλα παράπονα φρικωδέστατα. Πρωθυπουργέ, ἐναντίον σου, καὶ ἔρχονται ἀπὸ τὰς κοιλίας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ἀπὸ ἑνα σωρὸν κρίματων τὸ πανελλήνιον γνωρίζει τὰ αἵτια τοῦ θυμοῦ τοῦ ἀχνίζοντος αἵματος.

Ψευδαδελφοί ! Αὐτὴ σας ἡ συμπάθεια διὰ τοὺς προδότας καὶ διὰ τοὺς φονεῖς, σᾶς προδίδει ἐχθροὺς τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐχθροὺς τῆς γῆς ποὺ πατοῦμε, τῶν ἐντοπίων, τῶν ξένων, τοῦ ἀέρος ποὺ πίνομεν, τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ τακτικοῦ στρατεύματος, τοῦ ἀτάκτου, τῆς φύσεως ὅλης.

Λέγετε ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν Ἑλλάδα, τὸ σκαλπίζετε εἰς τὰ κοτυλῖ τῶν ξένων, τὸ κηρύττετε ἐπὶ ἁμβωνος· βεβαιωθήτε ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἀγαπήσατε ὅσον αὐτὴ σᾶς ἀγάπησε. Σᾶς ἐδειξε τὴν ἀγάπην τῆς ὅταν σᾶς προτίμαε εἰς τὰς πρωτοκαθεδρίας· σᾶς ἐδειξε τὴν ἀγάπην τῆς ὅταν σᾶς ἐδίδε πενήντα καὶ ἐξήντα χιλιάδας δραχμὰς τὸ ἔτος καὶ ἐντυφλούσατε εἰς τὴν ὑδρόπην· σᾶς ἐδειξε τὴν ἀγάπην τῆς ὅταν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς τελείας ἐλευθερίας γινόμενοι πρωθυπουργοὶ κανεῖς τῶν Ἑλλήνων δὲν σᾶς φθόνησε. Ἐνόμιζαν ὅτι ἡ πολυχρόνιος διατριβὴ σας εἰς σοφὰ ἔθνη, ἡ ἡλικία σας, ἡ νέκ ἐκτακτος θαυμαστὴ περίστασις τῆς πατρίδος, νὰ ἐρώτισαν μὲ νέον ῥῶς τὴν ψυχὴν σας. Ἔσεῖς ἀντὶ τῆς ἀγάπης τῆς Ἑλλάδος τὴν ποτίσατε πάντοτε μὲ φαρμάκι, τὴν ποτίσατε φαρμάκι ὅταν φέρατε Ἑλληνας νὰ σφαγοῦν μὲ τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἀδυνάτησε μὲ τὴν διχόνοιαν ἢ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς πατρίδος καὶ ἀνοιῆσατε τὴν θύραν εἰς τὸν Ἱμπραιμ Πασά καὶ ἀίχμαλώτισεν ἄνδρες τοῦ πολέμου, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ποὺ ἀκόμη πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, μακρὰ ἀπὸ τὴν γῆν ποὺ τοὺς γέννησε, βρέχουν μὲ τὰ δάκρυά τους τὰς ἀρμουδιὰς τῆς Ἀφρικῆς. Ἰσταθήκατε καὶ σεῖς ἀγωνισταί, ποῦς τὸ ἀρνεῖται, τρωόντι, ἀλλ' ὅταν ἐσεῖς ἀγωνίζεσθε οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἐκοιμῶντο ; Παρατηρήσατε ἀκόμη, ἐφάνητε ἄξιοι ὅταν τὸ ἔθνος ὅλον ἦτον ἄξιον, ἡ συμῆ σᾶς ἐπαιρνε, ἀλλ' ὅταν ἐμεῖνατε μονάχοι, κύριοι τῶν πράξεών σας, αἰώνια ἐφυσήσατε τὴν διχόνοιαν· ἐποτίσατε τὴν Ἑλλάδα φαρμάκι ὅταν εὐτυχώντας τὸ ἴένος νὰ λάβει διὰ Κυβερνήτην τοῦ ἑνὸς ἐπιστήμονα ἄνδρα, ἑνὸς ἁμισθον ἐργάτην, σεῖς ἐκτίσατε ἕνα μέγα οἰκοδόμημα συκοφαντίας ἐναντίον του, καὶ χρειάζεται, ὁ καιρὸς πέτρα πέτρα νὰ ρίχνει ἀπὸ τὸ ἀνόσιον κτίριον, νὰ φαίνεται ἡ ἀθωότης του καὶ ἡ δική σας ἐγκληματικότης· ἐποτίσατε τὴν Ἑλλάδα φαρμάκι, ὅταν ἐλάβετε μέρος εἰς ὅλους τοὺς ὀργανισμοὺς τῆς Ἀντιβασιλείας, ποὺ ἐβλάστησαν τὸ κακὸν χόρτον τῆς δεκαετίας καὶ σώζονται ἰδιοχείρως αἱ ὑπογραφαὶ σας, δὲν τὰς ἔβαλε ὁ τύπος· ἐποτίσατε τὴν Ἑλλάδα φαρμάκι, ὅταν ἐσύρατε εἰς τὸ μακελειὸ καὶ ἐκινδυνεύσατε ἔλους τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Ἑλλάδος. Τί πταίει ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἀβελ ; Ξένοι ἄνθρωποι ἦτον ἀνίδεοι τοῦ τόπου· ἔπειτα πῶς νὰ ξεφύγουν οἱ ἀπλοῖ ἄνδρες ἀπὸ τὰς πλεικτάνες τῶν ψευδολογιῶν σας ; Σὲν τί θὰ ἔλεγεν ὁ Μάουρερ, Πρωθυπουργέ τῆς 6 Αὐγούστου, ὅταν σ' ἔμαθε μὲ πλατὺ στύμα, μ' αἰσθημα ἐγκαρδίου φιλίας καὶ σεβασμοῦ, νὰ προσκαλεῖς τὸν γέρο-Κολοκοτρώνην εἰς τὴν Συνέλευσιν, τὸν ὁποῖον σὺ τοῦ εἶχες ζωγραφίσαι μὲ χρώματα τόσον γλυκὰ ! Τί θὰ λέγει ὁ ἴδιος ὁ γέρο-Κολοκοτρώνης (ἢ μάλλον ἡξεύρεις τί λέγει), ὁ ὁποῖος ἀκούοντας τὴν λακτάραν τῆς φωνῆς σου τότε, ὡς καλὸς ἄνθρωπος ποὺ ἦτον, ἴσως καὶ ἦλθεν ἀκροατῆς τοῦ λόγου σου. Τί τὸν θέλεις ; . . . Νὰ τοῦ δείξεις καθήμενον ἐπὶ Ἀρειο-

δικαστῆς τοῦ βίου τοῦ Γέρου Κολοκοτρώνη, ὡς ἡ Μητρόπουλις ἐνὸς ἔθνους, τὸ ὁποῖον χεῖρει τόσον τὰ πρωτεῖα τοῦ πατριωτισμοῦ, καὶ ἔθνισμῳ του. Πατριωτισμὸς καὶ ἔθνισμός ἦτον αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του : «Ὡς ὁ ἀετὶς ποὺ ἀρπάζει πάντοτε τὴν φηλιάν του, ὅσο καὶ ἂν πάγῃ ψηλά, καὶ χάνεται στὸν οὐρανόν, ὅμως καὶ ἐγὼ ἐκοίταξα πάντοτε τὴν Ἑλληνικὴν γῆν. » (Ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια παινεσιᾶς, μὲν ἡ σοσιτὴ ἀλήθεια, τὸ μαρτυροῦν οἱ ἀληθινοὶ Ἑλληνες, οἱ τάφοι τῶν συγγενῶν του εἰς ὅλα τὰ διάσελα τῆς Πελοποννήσου, ὁ νικημένος Δράμαλης, ἡ ἔχθρα τῶν θεατρίνων, καὶ ἡ λύπη τῶν Λονδινέζων.

πάγους τὸν δῆμιόν σου : — Τὶ προσκαλεῖς τὸν Ζαῖμην, τὸν Βρουσθένει, τὸν Κρεβατᾶ νὰ τοὺς δείξεις πῶς ἐφαρμόξεις τὸ Σύνταγμα εἰς τὴν πατρίδα τους, μὲ φρενήρην ἰδιοτέλειαν, μὲ ἀντενέργειες, μὲ δόλους ; Ἀγαπᾶτε, λέγετε, τὴν Ἑλλάδα ; Δὲν τὴν γνωρίζετε οὔτε, δὲν ἠξεύρετε τὴν ἀξίαν Ἑλληνας ἀνδρῆς, πόσον βαρύνει ἡ ποιότης αὐτῇ τοῦ ἀνδρὸς Ἑλληνας εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς ἀνθρωπότητος. Ἑλληνας ἦτον ὁ Ἀριστοτέλης, Ἑλληνας ὁ Σωκράτης, Ἑλληνας ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, Ἑλληνας ὁ Δημοσθένης, Ἑλληνας ὁ Ναπολέοντας¹ (ἀλλὰ ἡ Εὐρώπη τὸν νόθευσε). Ἄν ἤθελε μελετήσετε αὐτὴν τὴν ποιότητα τοῦ Ἑλληνοῦ ἀνδρὸς, ἤθελε προθυμοποιηθῆτε ἐξ ἀρχαίων ἡμερῶν σας νὰ συνεργήσετε εἰς αὐξήσιν τοῦ πολυτίμου τούτου ἐθνικοῦ τῆς οἰκουμένης· ἡ καλλιέργεια του γίνεται μὲ τὴν δικαιοσύνην, μὲ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἐλευθερίας.

Ἀλλὰ ὁ ἐλεγχος τῆς πατρίδος ἔλκει, μοῦ φαίνεται, σᾶς δίδαξε σήμερον ὅτι τὴν ἐπιστήμην τῆς ἐλευθερίας δὲν τὴν μανθάνει τίνας εἰς τὸ Κονβέντιον, οὔτε εἰς τὰ ἀσελγῆ μάτια μαυρομάτας γυναικὸς (οἱ ἀσχολίαι σας τῆς Εὐρώπης)· ἀλλὰ ὁ φιλομαθής, ὁ ἐραστὴς τῆς ἐπιστήμης ταύτης, πρέπει μὲ δάκρυα νὰ νοτίσει συχνὰ τὸ προσκεφάλι τοῦ ὕπνου του.

Ἐνας ἐχθρὸς τοῦ Κυβερνήτου μὲ εἶπεν, ὅτι ἂν ὁ Κυβερνήτης ἐξοῦσε καὶ νὰ λάβει τὰ ἐξήντα μιλιάκια, ἡ Ἑλλάς ὅλη θὰ ἦτον τώρα ἓνα περιβόλι καὶ ὁ τόπος πολυανθρωπότατος. Εἰς τὴν ἔλλειψίν του διατὶ δὲν τὸν ἀναπληρώσατε ; Διατὶ δὲν εἴχατε στήθος ν' ἀντιπαρταχθῆτε εἰς τὰ ἀναρμόδια διὰ τὴν Ἑλληνικὴν εὐδαιμονίαν σχέδια τῆς ξενοκρατίας ; Ἐκινδυνεύατε, θὰ εἰπῆτε, ἀλλὰ ὁ Μάρκος Μπότσαρης εἰς τὸ Καρπενήσι, ὁ Ἀντώνιος Κριεζής εἰς τὸ πέραμα τῆς Ποίντας, μέρα μεσημέρι (τὸν εἶδα), δὲν ἐκινδύνευσαν μοῦ φαίνεται τὸν ἴσκιον τους, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν τους. Ἄνδρες πολεμικοὶ ἔκαμαν τὸ χρέος τους καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ ἀθάνατοι. Ἀλλὰ ἐσεῖς οἱ πολιτικοὶ τί ἐκάματε ; Ἡ εἰρήνη ἦτον το πεδῖον τῆς μάχης σας. Πῶς ἀριστεύσατε ; Ἴδού, περιπατεῖτε μὲ πολλοὺς δίσκους ψευμάτων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σας, σπέρνετε παντοσινὰ τὴν διχόνοιαν, φεύγουν τὰ κεφάλαια ἀπὸ τὸν τόπον, ὀλιγοστεύει ὁ ἄνθρωπος ὁ Ἑλληνας, διατὶ δὲν αὐξάνει παρὰ μὲ τὴν δικαιοσύνην, σεμνότητα ἡθῶν καὶ ἐλευθερίαν· ὀλιγοστεύει ὁ ἄνθρωπος ὁ Ἑλληνας, αὐτὸ τὸ ἀριστοῦργημα τῆς φύσεως, εὐμορφὸ σὰν τὰ κέρνα ἀγάλματα τῆς τέχνης.

Ψεύδεσθε καὶ οἱ δύο ὅταν λέγετε, ὁ ἓνας ὅτι ἔχει φίλον τὸν Πήλ, ὁ ἄλλος τὸν Γκυζώ, μὴ γένοιτο ! Ἐκείνοι οἱ ἐνάρετοι καὶ περίφημοι ἄνδρες τῆς πατρίδος των καὶ τῆς Εὐρώπης ἡ δὲν εἶναι φίλοι σας, ἡ δὲν σᾶς γνωρίζουν, καὶ ἂν σᾶς γνώριζαν θὰ γνωμοδοτούσαν νὰ ριφθῆτε πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπότητος.

Παύω τὸν λόγον μου, ἐκόπη ἡ κλωστή τῆς μελέτης μου, τοῦ στοχασμοῦ μου καὶ δὲν σμίγει πλέον· μανθάνω ὅτι ἄνθρωπος μισητὸς εἰς τὴν εὐγενῆ Θεοσεβῆ πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐρχεται καὶ τὸν περιμένει γλαμὺς ὑπαλλήλων· ἴσως τὸ δεύτερον δὲν εἶναι ἀληθινόν, πλὴν εἶναι ὁμοιαληθές, δικαιολογεῖται ἡ εἰδησις, ἀπὸ τὴν γνωστὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Ἀφοῦ τέτοιας λογῆς στρέφεται ὁ τροχὸς τῆς πατρίδος, δὲν ἀποτεινόμεαι πλέον εἰς τὸν σοφὸν Ἀσώπιον, ἀλλὰ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ ἀγκαλὰ ἐλάχιστος τῶν κατοίκων ἢ τελευταῖος τῶν τελευταίων ἀγωνιστῶν τῆς ἱερᾶς Ἑλληνικῆς Γῆς, ὅχι ἔχω καὶ ὀλιγότερον δικαίωμα νὰ ὁμιλήσω καὶ νὰ λάβω ἀκρόασιν ἂν εἰπῶ χρήσιμα λόγια καὶ θέλω ν' ἀποδείξω, ὅτι ἂν ὁ Θεὸς ἤνοιξεν ὅλας τὰς εὐλογίας εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν, ἕδικον μέγα ἢ ἀχαριστία τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰ εὐεργετήματα τῆς θείας Προνοίας.

Ὡ μακάριοι Ἑλληνας τοῦ 1840, ὧ ἐλεύθεροι ἄνδρες, ποῦ ὑπόκεισθε εἰς τὸν σκῆπτρον τοῦ Ὀθωμανοῦ, στραφῆτε ὀπίσω μὲ τὸν νοῦν σας, στοχασθῆτε ποῖα ἦτον ἡ κατάστασις τῶν προπατόρων σας ἡ τῶν ἐπιζώντων Γερόντων εἰς τὴν νεότητά τους· παραλείπω τοὺς Βυζαντινοὺς κυριοῦς ὅτε οἱ Βασιλεῖς ἐγίνοντο Θεολόγοι καὶ οἱ καλόγηροι Αὐτοκράτορες ! Τῇ ἀληθείᾳ, οἱ ἄνθρωποι ἐκείνης τῆς κοινωνίας εἶχαν πολλὰ χαρίσματα ψυχικῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἡ γῆϊνη πατρις, ἡ ὁποία χρησιμεύει καὶ ὡς ἀγαθὴ βαθμὶς τῆς ἄλλης πατρίδος, τῆς Οὐρανίου, ἦτον ἀφανής· ἐνθυμηθῆτε, ὅτι εἰς τὴν ὥραν τοῦ 250.000 ἀνδρειωμένοι Ὀθωμανοὶ ἐζώναν μὲ στεφάνι θανάτου τὴν Μεγαλοπούλιν τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ τελευταῖος ἀτυχὲς Αὐτοκράτορας καπιτάνευε στράτευμα 4 χιλιάδων 973 στρατιωτῶν· ἀκούσατέ τον ἀνήμερα τῆς 25 Μαΐου, ἐρημον συντρόφων, νὰ παραπονεῖται, νὰ φωνάζει εἰς τοὺς φυγάδας : « Δὲν σώζεται πλέον χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρει τὸ κεφάλι νὰ μὴ πέσει εἰς τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν ». Φωνή

1. Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν Καλημέρηδων τῆς Κόρσικας πολλὰ λέγονται.

πού ἀνανεώθη ἔπειτα συχνά ἀπὸ τοὺς Λεοντόκαρδους παλληκαράδες τῆς Ἑλλάδος εἰς βουνὰ καὶ εἰς κάμπους αἱματοσπαρμένους.

Τὰ Βυζαντινὰ εἶναι πλὴν πολὺ ἀρχαῖα, ἀλλ' ὅταν οἱ πόλεμοι τοῦ Ναπολέοντος, οἱ νίκες τῶν Συρμαίων Βασιλέων, ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἐθνῶν ἐμόρφωναν νέαν τάξιν πραγμάτων εἰς τὴν Εὐρώπην, ποία ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς; Ὅπου, ὡς νέοι εὐτυχισμένοι τῶν 1845, βλέπετε Βουλὴν καὶ Βασιλέα Ἕλληνα, ἐβασίλευε Τουρκικὸν Καβούκι· εἰς τὰ χωράφια τῶν Ἀθηνῶν ὅπου τώρα σημαίνουν σάλπιγγες, καὶ Σεῖστρα Ἑλληνικά, ἐσφύριζε τὸ τσιρίτι τῶν κατακτητῶν καὶ τὰ ὑπερήφανα ἄτια ἐγέμιζαν ἀφροὺς τὴν ξένην πεδιάδα· ὁ Παρθενώνας ἦτο τζαμί, ἡ ἰδιοκτησίαι τῶν τότε Ἑλλήνων δὲν ἦτον ἀσφαλῆς, μαρτυρία τὰ ψευδοσυμφωνητικά, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Βεζύρης τῶν Ἰωαννίνων ἀγόραζε τὴν περιουσίαν τῶν Ἀκαρνάνων.

Οἱ Μητέρες δὲν χαίρουντο εἰς τὴν ὠραιότητα τῶν θυγατέρων τους, αὐτὴ ἐξυπνοῦσε τὴν ἀσέλγειαν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ὁ κόσμος εἶχε τόσον διαφθοράν, πού δὲν ἦτο σπάνιον τῆς χριστιανικῆς φυλῆς τέκνον νὰ προδίδει τὴν τιμὴν τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας καὶ νὰ γίνεται ἀφορμὴ κυρασιῶς Ἑλληνίδες νὰ παλλαπλασιάζουν εἰς τὰ χαρέμια βλαστάρια ἐχθρική τῆς πατρίδος· λυπηρὰ ἦτον τὰ μέσα νὰ εὑρεῖ τις τὸ δίκαιον του· αὐτὰ ἦτον ἡ δωροδοκία, ψάθες ἀναμμένες εἰς τὴν κεφαλὴν, πονηρία αἱματομένη εἰς τὸ χέρι ἀνθρώπων, πού ἔτρεχον ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, ἦτον τέλος τὰ ἄρματα καὶ κλέφτης εἰς τὴ βουλή! Ἡ στάσις αὐτὴ τῶν πραγμάτων δὲν εἶχε καὶ βελτίωσιν. ἐπειδὴ ὡς σημειώνει σοφὸς γεωγράφος Ἀγγλος (Pinkerthon), ἔγραφε κατὰ τὸ 1802, εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ὀθωμανῶν, νόμιμα μέσα ἀντιπολιτεύσεως τῶν ἰδίων Ὀθωμανῶν ἦτον ἡ ἀπυστάσις τοῦ λαοῦ ἢ τῶν μεγιστάνων, ἰδοὺ θεραπεία!

1. Οἱ Κλέφτες περισσότερον ὠφέλησαν κοινὰ ἀπὸ ὅ,τι ἔβλαψαν καταμέρους. Εἶναι μία ἀλήθεια ἐθνική, Ἑλληνική· αὐτὴ εἶναι ὁ Ἕλληνας γεννᾶται πολέμιπτης, ἀφοβος, ἀλλὰ καὶ οἱ περιστάσεις πλακώνουν αὐτὸ τὸ αἶσθημα ὡς π.χ. βαρβαρικὴ ὁρμὴ ἀκαταμάχητος, νέα τάξις ἰδεῶν ἀνάνδρων σοφιστῶν πνεύματος.

Ἰσως τὸ εἰρημένο αἶσθημα ἐδόθη κατ' ἐξουσίαν εἰς τὸν Ἕλληνα ἀπὸ τὴν προνοητικὴν φύσιν, ἐπειδὴ κάπως εἰς τόπον ὠραῖον, πλούσιον, εὐμορφον διὰ εὐμορφες γυναῖκες, ἐξυπνὰ τὸ κάλλος τῆς γῆς, τὸ φιλόφρονον τῶν ἀλλων καὶ ἡ ἀνδρεία ἀντιπαρτάσσεται εἰς τὸν κίνδυνον. Ὁ πολιτισμός, ἡ ἰδιοκτησία, ἡ τιμὴ τῶν ἐθνῶν σώζονται ἀπὸ τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν. Αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἦτον φύλακες καὶ σωτῆρες οἱ κλέφτες εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς πατρίδος, ἕως ὅπου οἱ 150 σίντροφοι τοῦ Γόσσα, τοῦ Γιάννη Μπουκουβάλα, τοῦ Ζαχαριᾶ, τοῦ Νικοτζίρα, ἔγιναν 12 χιλ. εἰς τὰς Ἀθήνας καπετανεύοντες τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ ἀναστήθη πάλε τὸ ἔθνος.

Εἰς τοὺς κλέφτες ταιριάζει ὁ χαριετισμὸς τῶν Ρωμαίων πρὸς τὸν νικημένον στρατηγὸν τῆς μάχης τῆς Κάννης· δὲν ἐχρῆν νὰ φονεῖται, ὡς ὁ σίντροφος του μέσα εἰς τὰ σπαθιά τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἐσώθη ὁ λαός, ἡ Γερουσία τὴν προϋπέντησαν συγχωριάζοντάς του, ὅτι δὲν ἀπελπίσθη διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς πατρίδος.

Οἱ Κλέφτες εἰς τὴν γενικὴν δουλοπύνην καὶ δυστυχίαν δὲν ἀπελπίζοντο, ἔχουν ἄρματα καὶ ἔβγαιναν εἰς αἱματηροὺς πολέμους. Τὸ Σούλι, ἡ Μάνη, ἡ Πάργος, ἡ Πρέβεζα, ἡ Ἑπτάνησος, τοὺς ἦτον φιλόφρονες καταφύγια. Εἶναι τάχα δίκαιον νὰ μὴν ἀναφέρω ἐδῶ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀνδρός, ὁ ὁποῖος δέκα ἢ δεκαπέντε ἔτη πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅταν οἱ κλέφτες κυνηγημένοι, διασκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ρούμελην, ἐκκέντρουν εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ ἐκεῖ εἰς ὅλους σχεδὸν ἐστάθη φίλος, βοηθός, ὁργανιστής, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς ἀνὴρ πεπαιδευμένος, ἔμπνεε εἰς τὰ στήθη τοὺς θεῖον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν μνήμην τῶν προγόνων; Αὐτὸς εἶναι ὁ στρατηγὸς Τζώρτζ, εὐγενέστατος ἄνθρωπος, καλὴ καρδιά, φιλέλληνας ἄκρος.

Εἰς τὴν εὐτυχισμένην γῆν πού ἐγεννήθηκα, ἔκλυσα γέροντα τυφλὸν μὲ τὴν λύραν του καὶ τραγουδοῦσε· κείμενον εἶχε τὴν πυρκαϊάν τοῦ Ἁγίου Γάβρου, καὶ ἔλεγε:

Ὁ ἅγιος Γάβρος τοῦ Χριστοῦ
Ἡκεῖνος δὲν ἐλάη,
Ἐκεῖ πού βγαίνει τὸ Ἅγιον Φῶς
Ἄλλη φωτιά δὲν πάει.

Οἱ Κλέφτες ἦτον τὸ ἅγιον φῶς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀναγκαίαν καὶ λυπηρὴν δουλοπύνην τῶν πρεσβῶν, τοῦ ἱερατείου, καὶ τοῦ λαοῦ. Πόσον πρέπει νὰ λυπεῖται τινάς, βλέποντας τὴν σήμερον, ὅτι δὲν σέβονται πρεσβύτερος, οὔτε ἀπὸ τοὺς νέους, οὔτε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, τὰ ἔνδοξα ἀπομεινάρια τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ὁ εὐεργετικώτατος Κόστας Ἀγιομιτζίης, ὁ Δημοτσέλιος καὶ ἄλλοι (δὲν ἔμπορῶ νὰ οικιήσω καὶ τὸν ἐφευρέτην τῶν ἐμποροπλοίων Ἰωάννην) δὲν τηράζονται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἀναλόγως μὲ τὴν ἀξίαν τῶν κόπων του. Ὁ Δημοτσέλιος, ὁ ἀπρυσιόνητος Δημοτσέλιος, ὁ φρονόρρχος τοῦ Αἰονίου, ὁ ἀνδραγαθήσας εἰς τὴν Ἀράχοβα, ὁ φίλατος τοῦ Καραϊσκάκη, τρία προϋπουργεῖα ἐπέρχον, τοῦ Μεταξά, τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Κελέτη, καὶ ἀκόμη δὲν ἔχει τὸ γραμματεῖον τῆς πρωκοιότησεώς του, ἔχει μόνον καὶ βαθμὸν Συνταγματάρχου.

Ἡθέλησεν ὁμοῦς ὁ μεγαλοδόναμος, ὅτι οἱ μικρὲς κλέφτικες ἀρχαὲς νὰ γένουν θεμέλια μεγάλου ἐξόχου καὶ νικηφόρου πολέμου· χίλιοι τόποι ἐδοξάσθησαν ἀπὸ τὰς περιβόητας νίκας, καὶ τὸ ἄναμα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλλάδος θὰ σώζεται ἀθάνατο, ὅσο θὰ εἶναι πολύτιμο καὶ ἅγιον εἰς τὴν αἰκουμένην τὸ αἶμα ποῦ χύνεται παλληκαρίστικα διὰ τὴν πατρίδα. Εὐτυχέστατοι ἄνδρες, ὡς τὸν Καραϊσκάκη, τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν Νικηταρᾶν, τὸν Δημοτζίλιον, τὸν Νόττη Μπότσαρη, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν διπλὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Διὰ τὴν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐξοῦσε ὁ ἐνδοξότερος πολεμιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ πατέρας τοῦ Κίτζου, εἰς τὸ σπαθί τοῦ ὁποίου ὀρρίζονταν ὅλη ἡ Ἀρβανιτικὴ ! Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀποζημίωσε εἰς πολλὰ τὸ ἔθνος διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πατρός, ἀλλὰ ἄξιζε πολὺ νὰ ζεῖ καὶ ἐκεῖνος εἰς τοὺς δεινοὺς καιροὺς τῆς ἐπαναστάσεως, διὰτὶ ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας τῆς νέας Ἑλλάδος αὐτὸς εἶχε δεῖξει μεγαλειτέραν ἔννοιαν καὶ ῥλόγη πατριωτισμοῦ. Οἱ βιογράφοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους θὰ μείνουν ἀμφίβολοι, ποῖος νὰ ἔχει τὰ πρωτεῖα αὐτῆς τῆς ἀρετῆς, ὁ Φῶτος Τζαβέλας ἢ ὁ γέρον Κολοκοτρώνης; ἂν τὰ λάβει ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι διὰτὶ ὁ Φῶτος Τζαβέλας δὲν ἐξοῦσε εἰς τὴν ἐπανάστασιν ¹.

«Εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Καλαμάτας ἐβαλλαν δοξολογίας οἱ ἱερεῖς, ἀσπασθήκαμε τὰς εἰκόνας καὶ ἐκινήσαμεν ἔκλαια βλέποντας τὴν προθυμίαν τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν πόλεμον» - γράφει ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του. Ἐκεῖνος οἱ εἰκόνας, ὧς ἄνδρες τῶν 1845, εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς δόξης καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους. Δὲν δειλιάζω νὰ εἶπω, ὅτι τὰ τρόπαια τῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν· οἱ νέοι Ἕλληνες ἐπολεμουῦσαν διὰ τὸν θρίαμβον ἰδεῶν μεγάλου κάλλους καὶ μεγέθους, ἀγνώστων εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ὅσον ὁ Χριστιανισμὸς διαφέρει ἀπὸ τὴν πολυθεϊαν, εἴτε ὡς θρησκεία, εἴτε ὡς νοῦς κοινωνίας ἀνθρωπίνου, τόσον τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν νέων Ἑλλήνων πρωτεύουν εἰς ἐκεῖνα τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Ἐκταταπολεμήθη, ἐνικήθη ὁ ἐχθρὸς· ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου ἐδόξασε διὰ παντὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοὺς δύο Βασιλεῖς, τὰ βασιλεύματα τοῦ ἡλίου ποῦ ἐχαιρέτησαν νικηφόρους τοὺς τρεῖς Ναυάρχους εἶδον καὶ τὸ τέλος τῶν ἐχθροπραξιῶν τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἐγίνε μετέπειτα ἡ Ἑλλάς βασίλειον καὶ δέκα ἔτη εἶχε ἡ Ἑλληνικὴ βασιλεία, ὅταν συνέβη τὸ συμβάν τῆς γ' Σεπτεμβρίου, συμβάν τελειοποιήσεως τοῦ φιλελευθέρου καὶ φιλοθρήσκου ἀγῶνος καὶ τελειοποιήσεως τῆς εὐτυχίας τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ἀξιωματημόνευτον κίνημα ἔχει ἐχθρούς, καθὼς ἔχουν ὅλα τὰ ὠραῖα καὶ ἐνδοξὰ ἔργα - μικροφυχία ἢ ὁ φθόνος δὲν τὰ ἐννοοῦν ἢ τὰ μάχονται.

Ἡ γ' Σεπτεμβρίου ἤθελε εἶναι μεμπτή, ἂν χαλοῦσε μίαν τάξιν πραγμάτων καλὴν, ἂν ὠφελούσε μίαν μόνην τάξιν πραγμάτων ἢ προσώπων καὶ ἔχι τὴν ὀλυμέλειαν τοῦ ἔθνους καὶ τὸν θρόνον, ἂν δὲν συμφωνοῦσε μὲ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, δίδοντας τὰ πιστὰ τῆς υπέρξεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἔθνισμοῦ εἰς αὐτὰ τὰ ἄκρα τῆς ἐλευθερωμένης γῆς, ὅπου, μετὰ σιγῆς καὶ κόσμου, εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ καιροῦ, δύναται νὰ ὑψωθεῖ φῶς σωτηρίας διὰ τὴν ἐπίλοιπον Χριστιανικὴν Ἑλλάδα, τὰ ὅποια πιστὰ τὰ εἶχε χάσει ἡ ἀπόλυτος μοναρχία εἰς τὴν δεκαετίαν τῆς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν σύστασίν της, εἰς τὰς ἡμέρας τῆς Ἀντιβασιλείας, ὁ ἀπολίτευτος τρόπος, ποῦ ἔδωκε ἀποτέλεσμα τὴν διάλυσιν τῶν στρατευμάτων, ἂν γίνονιν λησταὶ οἱ παλαιοὶ στρατιῶται, ἔλεγον οἱ τότε νομοθέται, τοὺς φονεύομεν καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἐγίνε, ἀλλὰ ποῖος ὁ καρπὸς; Τὸ νέον βασίλειον ἐδυσφημίσθη ὡς ληστοφωλιά, πολλοὶ ἄξιαι Ἕλληνες τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης, πολλοὶ ἐπίσημοι Εὐρωπαῖοι δυσχερεστημένοι εἰς τὰς πατρίδας των, ἤθελε ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς εἰς γῆν ἀναπαύσεως καὶ πολυτρόπως ἤθελε τὴν ὠφελήσουν, ἀλλὰ τὸ νέον βασίλειον ἐγίνε κόσμος φόβου. - Τὸ αἶμα ἐχύθη ἀπὸ τὰ στρατοδικεῖα καὶ ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις ἐθησαύρισε μίσος· ἡ συνείδησις τοῦ καθενὸς ἔλεγε, ὅτι ἂν ἡ Κυβέρνησις ἤθελε ἐπιμεληθεῖ ἐκείνους τοὺς φονευμένους, ὡς ἡ κλώσα τὰ πουλιά της (δὲν εἶδατε μὲ πόσῃ ἐπιμέλειαν σκάπτει μὲ τὰ νύχια της νὰ εὑρεῖ εἰς τὸ χέρσο

1. Ποῖος δὲν αἰσθάνεται ἐθνικὴν χαρὰν βλέποντας ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη ἔχουν διὰ πάμπαν τοὺς τὸν Φ. Τζαβέλαν καὶ τὸν Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ διὰ προπάππους τοὺς ἐνδόξους παλαιούς ἀνδρας Λάμπρου Τζαβέλαν καὶ Κωνσταντῖνον Κολοκοτρώνη; Νέοι τῆς Ἑλλάδος, μάθετε ἀπὸ τοὺς γέροντας τὸν βίον τοῦ Φ. Τζαβέλα, διὰ νὰ ἰδῆτε τέλειον Ὀμηρικὸν ἄνδρα, καὶ ὠραῖον ὡς ἦτον οἱ ἀρχαῖοι. Ἐρωτήσατε τὸν σεβάσμιον καπετὰν Ζώη, τῶν ἐνδόξων Ἀνδρονόστου καὶ Λάμπρου Κατσώνη τὸν σύντροφον, ἐρωτήσατε τὸν Δημιτσέλιο, τὸν συστρατιώτην τοῦ Κατσωνίου, τοῦ Λεπενιώτη, τοῦ Δίπλα.

χώρα σπυρί θροσύνης) αν ή κυβέρνησις ήθελε τούς επιμεληθεῖ, δέν έκαικντοῦσαν ἔως ἐκεῖ, καί ή κυβέρνησις εἶχε χρέος μέ κάθε τρόπο νά τή κάμει, διατί ἐκεῖνοι οἱ λογγίσινοι, ἐκεῖνοι οἱ ἀποναρκαλισμένοι εἶχαν διασκορπίσει τόσες ἐκστρατεῖες ὀθωμανῶν εἰς ἡμέρες προμερῶν κινδύνων¹.

Πολλά φλύαρχα, ἐπιζήμια πράγματα ἐνθυμήθη ή μοναρχική κυβέρνησις, ὡς τές εὐμορφες στολές τῶν ὑπαλλήλων, τά παράσημα, τά ὅποια στολίζουν σήμερον ἀδιαφύρως τά στήθη τοῦ προδότη καί τοῦ ἀγωνιστοῦ, ἀλλά τά εὐσιωδέστερα τά ἔφησε εἰς τὸ σκοτάδι, ὡς π.χ. τήν διανομήν τῆς γῆς. Ποιὸς ἤκουσε ποτέ, οἱ κατακτηταὶ νά μὴ μοιρασθοῦν τήν νικημένην γῆν, ποιὸς εἶδε νικητὴν ξυπλήητον εἰς τὰ πλουτοφόρα κατακτημένα χώματα; Ποιὸς εἶδε ἐταιρείαν ἐμπόρων νά μὴ μοιρασθοῦν τὰ κέρδη τῆς ἐταιρείας; Φαντασθῆτε μίαν διανομήν γῆς εἰς 800 χιλ. ψυχές μέ ἀνάλογα κεφάλαια (τά ὅποια ἦτον τότε) πρὸς καλλιέργειαν τῆς στοχασθῆτε πλοῦτος εἰς διάστημα δώδεκαετῆς! Τὰ δάνεια ἐκεῖνα ἦτον χρυσή βροχή, ἀλλ' ἔγιναν ἀστραπὴ πρὸ τσακίζει τὰ κατήματα τοῦ πλοῖου εἰς τὴν ἀνεμοζάλην. Τὸ πλοῖο ἐχάθη, τιμὸν καί τιμονιέρη ἐσώθησαν, τὸ ὁμολογῶ ἐν συνειδήσει χωρὶς κολακείαν, τιμὸν καί τιμονιέρη εἶναι ὁ θρόνος καί ὁ βασιλέας καί θά διευθύνουν κινουρίο σκαρί.

Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς μοναρχίας δέν ἀληθμόνησαν τὴν διανομήν τῆς γῆς, ὅχι — ἀλλὰ ἐφύλαττον τὴν ἐθνικὴν γῆν νά κάμουν πλούσιο τὸ στέμμα· εἰς μερικοὺς ἐξεχώρισαν καί ἐθνοκτῆματα, νά τούς ἔχουν στήριγμα μοναρχικό, μάταιος κόπος! Τὸ ἴσιο καί φρόνιμο πνεῦμα τοῦ τόπου ἀποστρέφεται τὰ προνόμια, καί ἐκείνους πρὸς τὰ δέχονται καί ἐκείνους πρὸς τὰ χαρίζουν.

Ἡ Δικαστικὴ νομοθεσία διὰ τὴν ἀναρμοδιότητά της εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς μὴ προερχομένη ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καί τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, ἐστάθη ἄλλη δυστυχία μεγάλη, ἐπλούτισε ψευδοδικηγόρους, ἐζημίωσε νοικοκυραίους καί ἀδυνάτισεν εἰς τὸ φρόνημα τοῦ κόσμου τὸ σέβας διὰ τὴν Θεῖαν καί σωτήριον δικαιοσύνην. Κοντολογίς ή μοναρχία, πλούσια ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους, ἀπὸ ξένα δάνεια (πηγὴ πολλῶν δακρύων εἰς τούς μεταγενεστέρους) ἐντὸς δεκαετοῦς προεσμίαις ἐχρεωκόπησε, καί εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ὁμοτίμων τῆς Γαλλίας ἤκουσα ἐγὼ τὸν Pelet de la Lozère νά λέγει (καί ἐχρειάζετο ἄνθρωπος ξένος παντάπασιν Ἑλληνικοῦ αἰσθητικῆτος διὰ νά μὴν συντριβεῖ ή καρδιά του ἀκούοντάς τον), τὸν ἤκουσα νά λέγει ὅτι τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος² ἄρχισεν ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τελειώνουν τὰ παλαιὰ καί διεφθαρμένα κράτη, ἄρχισεν μέ τὴν χρεοκοπίαν.

Εἰς αὐτὰ καί ἄλλα πολλά δέν εὐρίσκω δικαιολόγημα κενόν, τόσον μάλλον ὅσον ή μοναρχία ἔλαβεν εἰς χεῖρας ἓνα ἔθνος σφόδρα πρόθυμον διὰ τὸν νόμον καί διὰ τὴν εἰρήνην· αὐτὰ τὰ δύο ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνος πρὸς θέλει νά ζήσει, καί αὐτὸν τὸν πόθον τῆς ζωῆς ἔχει ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, καί αὐτὸς ὁ πόθος εἶναι τόσον πλέον ζωηρότερος εἰς ἐκεῖνον πρὸς ἐδουλίμασε βαρεῖες ἀσθένειες καί εὐρίσκεται εἰς τὴν τέρψιν τῆς ἀναλαβῆς. Ἡ Μοναρχία ἔλαβε περιπλέον ἓνα λαὸν κῆταικον εἰς μίαν γῆν, ή ὅποια χύνει τ' ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, ἀρκεῖ μόνον ὁ νομοθέτης νά μὴν ἀντιπράττει εἰς τὴν φύσιν, καί μ' ὅλα ταῦτα ἐχρεωκόπησε καί ἔγινε παίγνιον τοῦ κόσμου.

Ποῖα εἶναι τὰ ἀγαθὰ τῆς γ' Σεπτεμβρίου; Οἱ ἀχάριστοι ἄς τὰ ἀκούσουν· μία νύκτα χωρίζει τὴν ἄκραν δυστυχίαν ἀπὸ τὴν ἄκραν εὐτυχίαν τῶν Ἑλλήνων· ή ἡμέρα τῶν 2 Σ/βρίου εἶδε τὴν

1. Μοῦ φαίνεται ἐδῶ ἀρμόδιον νά ἀπαντήσω εἰς ἓνα τοῦ ὁποῖου διὰ σέβας σιωπῶ τὸ ὄνομα. Μὲ ἀπάντησε καί μέ εὐχαρίστησεν, ἐπειδὴ τοῦ εἶχα σταίλει τὸν Γῆγαν. Περωνώντας ἀπὸ τὴν δρόμον τοῦ Ἑρμοῦ ἐκοντοστάθηκε εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ «Nouveau Parnasse»: — «Βέβαια ἐδῶ γεῦσαι, μοῦ εἶπε, μοῦ τὸ πιστοποιεῖ ὁ Γῆγας σου» — Ἐγὼ σεβαστὲ μου ἱερέα δέν ἔχω καμμίαν ὁρεξιν νά ἀναβῶ εἰς τὰ τερπνὰ τοῦ Παρνασσοῦ· ἐάν θέλεις νά μάθεις πρὸς ἀναβαίνω συχνὰ γράφοντας τὴν Γῆγαν, ἀναβαίνω εἰς τὴν γκιλοτίναν, πρὸς προπορεύεται τὴν Ἀντιβασιλείαν (μέσον πολιτισμοῦ, ὡς φαίνεται, ἐπειδὴ πολιτισμένοι ἄνθρωποι τὴν ἤφεραν)· ή ὅποια ἐθέρισε ζωὴς ἀνθρώπων καί ἔκαμε πλούσια γεροβόλα καί δερμάτια, καί μοῦ ἔρχεται παραφροσύνη διὰ τόσον αἶμα χυμένον, τὸ ὅποιον μέ μέτρα προληπτικὰ χρησίμου σοφίας δέν θά χύνετο. Διάβασε τὸ *Itineraire* τοῦ Chateaubriand, ἐκεῖ θά εὑρεῖς ὅτι τοῦ πέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν, σὺν τάχα νά ἡγεμόνευσε τὴν Ἀττικὴν, (διέτριβε εἰς τὰς Ἀθήνας), καί λέγει τὸ σύστημα τῆς διουκῆσεώς του, δέν βλέπω πρῶθενά νά ἀναφέρει γκιλοτίναν. Θά εἶπεῖς οἱ καιροὶ ἄλλαξαν· ναί, οἱ καιροὶ ἄλλαξαν καί ὅν ὁ Μπερζαντὲς Σατωβριάν (τίτλος τοῦ ναυλοσυμφωνικοῦ του) ἔρχετο εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Νάπολεον καί τοῦ Ἀλέξανδρου, ὅν ή πατρίς τῆς δάφνης δέν ἦτο ή Ἑλλάς, ἤθελε φέρει χιλιάρμενον φορτωμένον δάφνης νά στεφanoῦσαι τοῖς ἥρωας τοῦ ἀγῶνος, ὅχι ποτὲ λυμνητόμον.

2. Ἦνκε ὁπουργὸς τῆς δεκαετίας ἐδημοσίευσε ὅτι: τὰ δάνεια πλουτίζουν τὰ ἔθνη. Ὁ ἀξιότιμος φίλος μου ἡδύνατο νά δικαιολογήσει τὴν πρότασιν τοῦ ὁμιλῶντος διὰ Κυβερνήσεις ἀξιοχρέους. Ἀλλὰ ποῖος σὲ δανείζει ἂν δέν εἶσαι ἀξιόχρεος; Τὰ κεφάλαια δέν ἔχουν καρδίαν, ἀλλὰ νοῦν καί κεφάλαι.

Ἑλλάδα βασιλευμένην ἀπὸ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἡ Τρίτη Σεπτεμβρίου τὴν εἶδε νὰ θέται τὰ θεμέλια ἐνὸς πολιτεύματος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Βασιλέας συγκυβερνᾷ μετὰ τὸ ἔθνος. Ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία βαρύνει, συγχρᾷ καὶ σκληρᾷ διὰ τὸ ἔθνος ποὺ τὴν ὑποφέρει, εἶναι καὶ ἄκρον δυστύχημα διὰ τὸν ἡγεμόνα ποὺ τὴν ἔχει· ὁ ἀπόλυτος εἶναι ἓνα ὃν ἔρημον, ἀκοινωνήτων, θηρίον, οὐκ ἐνὶ, εἰς τὴν μοναξιάν του δὲν μαυθάνει ποτὲ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶναι νοῦς. ἀρετὴ ἀνθρώπου ποὺ νὰ δυνήθῃ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὰ κακὰ ἐνδεχόμενα αὐθαιρέτου σκήπτρου, τὸ φιλήδονον, ἡ προδοσία, τὸν ἐπιβουλεύονται, τὸν παρασέρνει ἡ φυσικὴ ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τρέχει εἰς τὴν κατὰχρησιν, ἅμα δὲν εὐρίσκει φραγμόν. Δὲν ἀγνοῶ ὅτι ἐστάθησαν Βασιλεῖς ἀπόλυτοι καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος καὶ ὁ Τραϊανός, ἀλλὰ ποῖοι τοὺς διεδέχθησαν; Τὸ ἔθνος πατεῖ πάντοτε εἰς τὴν κόψιν τοῦ ξυραφιοῦ.

Ἐκτὸς κινδύνων εἶναι τώρα ὁ Βασιλέας καὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων· ὁ Βασιλέας δὲν εἶναι πλέον μοναχός, ἀλλὰ ἔχει δύο πτερά, πετᾷ με αὐτά, τὴν Γερουσίαν πλάσμα ἐδικό του καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων, ἡ ὁποία φέρει ἐτησίως τὰς νέας ἐπιθυμίας τοῦ ἔθνους εἰς τὸ συνέδριον, ὡς ἡ πρωτομαχίᾳ φέρει τακτικὰ τὰς νέας στεράνια τῆς ἀνοίξεως· κανένα κακὸν ἐμολυσόμενον δὲν ἔμπορεῖ πλέον νὰ βασανίσῃ τὸ ἔθνος περισσότερον ἀπὸ τὴν τριετῇ περιτέγησιν τοῦ Ἡλίου εἰς τὸ ζῶδιον τοῦ Οὐρανοῦ.

Εἰς τὴν θέαν τῶν Ἑλληνικῶν εὐτυχιῶν δὲν δύναμαι νὰ μὴν ἐκφράσω αἶσθημα ἀπὸ τόσους ἐκφραζόμενον, αἶσθημα ἀναπομπῆς εὐχαριστηρίων εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν, ἡ ὁποία ἐχάριπεν εἰς τὸν Λον βασιλέα Ἑλληνα, ἀρχὴ ἄλλων βασιλέων, ἐντέλειαν ἡθικῆς καὶ πόθον μεγάλον διὰ τὸ καλόν. Τολμῶ νὰ εἰπῶ, ἴσως βουλὴ Θεοῦ ἦτο καὶ ὁ πρῶτος Βασιλέας νὰ εἶναι διὰ ὀλίγην σειρὰ καιροῦ ἀπόλυτος διὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ βεβαιωθεῖ, ἂν ὁ λαὸς τοῦ ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν ἢ ὄχι, διὰ νὰ διδαχθεῖ ὅπως οὖν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ καιροῦ του, τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ ἔργα τῶν πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ παλυδακρύτου ἀγῶνος. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι εἰς ἀπόλυτον σύστημα γνωρίζεται καλύτερα ὁ ἐγωϊσμός, ἡ μεγαλοψυχία τοῦ καθενός· ὁ πρῶτος εὐρίσκει περίθαλψιν, ἡ μεγαλοψυχία τρέχει κινδύνους, ὅθεν ὁ Μονάρχης τῆς Ἑλλάδος ἔλαβεν εἰς τὴν παλάμην του τὴν καρδίαν ὅλων του τῶν ὑπηκόων.

Τοὺς χρόνους ποὺ ἔζησεν ὁ σεβαστ. Βασιλέας τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ τοὺς τριπλώσῃ καὶ νὰ τοὺς τετραπλασιάσῃ, ἂν ἡ θεία χάρις εὐδοκήσῃ νὰ εἰσακούσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ζώντων, καὶ ποῖα ἀγαθὰ δὲν πραγματοποιεῖ Βασιλέας μακρόβιος, φιλάγαθος, πλούσιος τοῦ Θεσαυροῦ τῆς πείρας! Εἶθε ἡ πρόνοια νὰ σπέρξῃ εἰς τὴν παράκλησιν τῶν ζώντων, τελειοποιώντας ἡ θεία χάρις τὸ ἔργον τῆς καὶ νὰ δώσῃ κληρονόμους διαδόχους εἰς τὸ σκήπτρουχον ἀνδρόγυνον.

Δὲν στοχάζεσθε, ἄνδρες φίλοι τῆς πατρίδος σας, εἰς πόσα ἄγρια κύματα θὰ συρθεῖ πάλιν τὸ γένος, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι, ὅταν ἡ μοῖρα τοῦ θανάτου καλέσῃ τὸν βασιλέα ἐν κόλποις Ἀβραάμ. Δὲν χαίρεσθε τὰ μέγιστα, μόνον στοχάζόμενοι τὸ τερπνὸν ἀκρόαμα τεκνοποιίας Βασιλικῆς; Διάδοχος γεννημένος εἰς τὴν ἡρωϊκὴν Ἀθήναν θὰ μορφώσῃ καὶ ἐθνικωτάτην τὴν Βασιλείαν. Ποῖα εὐχαιρίστησις, ποῖον κέρδος νὰ ἀναθραφῇ διάδοχος τοῦ θρόνου ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων. Πόσον κάλλος ἐνδύξου καταγωγῆς! Εἶναι μία εὐγένεια εἰς τὸν κόσμον ἀληθινή, ἡ εὐγένεια τῆς πατρίδος· ὁ νέος διάδοχος θὰ χαίρεται τὰ πρωτεῖα τῆς εὐγενείας αὐτῆς, ἐν τῷ μέσῳ ὅλων τῶν ἄλλων διαδημοφόρων ἡγεμόνων, ὡς γεννημένος εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι δοξολογοῦνται ὡς οἱ καθηγηταὶ καὶ ἱεροκέρυκες τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Κόδρου ἐψήφισαν οἱ συμπολιῖται του τὸν Δία βασιλέα, δὲν ἀναλογοῦσεν εἶπαν ἄλλος βασιλέας διάδοχος τοῦ φιλοπάτριδος ἡρωικοῦ ἡγεμόνος· αὐτὸν τὸν θρόνον κατέχει τώρα ὁ Ὀθων, εἶθε καὶ τὰ παιδιὰ του.

Ἄνδρες Ἕλληνες βασιλευόμενοι ἀπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ Ὀθωνος! Δὲν εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ σᾶς συγχαρῇ τινας ὡς εὐδαίμονας, ὡς μακαρίους, ἀφοῦ δὲν σᾶς πλῆκνουν πλέον τὰ δεινὰ τῶν προπατόρων σας καὶ χαίρεσθε τόσες εὐλογίαι; Στοχασθῆτε ἀκόμη διὰ νὰ δώσετε καὶ μεγάλαι τιμὴ εἰς τὰ σημερινὰ ἀγαθὰ, στοχασθῆτε μὲ πόσες ἀνδροφονίες, καταστροφές πόλεων, πολυειδεῖς θανάτους αὐτὰ ἀποκτήθησαν. Δὲν σκέπτεσθε περιπλέον ὅτι ἂν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς γ' Σεπτεμβρίου, ἂν ἡ φρόνησις τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶχε φέρῃ τὸσον δεξιὰ καὶ εὐστόχως τὸ κίνημα, δὲν στοχάζεσθε ὅτι ὁ ἐθνομίσητος Χριστίδης¹ ἤθελε βᾶψαι τὸ δάκτυλόν του εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐνδο-

1. Ὅταν ἡ κακὴ μου τύχη ἠθέλησε νὰ εὐρεθῶ δίκαστῆς εἰς τὴν δίκην τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, μίαν ἡμέραν, νομίζω, πρὶν τοῦ τέλους τῆς δίκης, ὁ κ. Χριστίδης ἐπαρουσίασε μίαν ἐκθεσιν διὰ τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἐπικρα-

ξοτάτων ἀνδρῶν Καλλέργη, Λόντου, Μεταξᾶ, Μακρυγιάννη, Σκαρβέλη, καὶ ἄλλων μὲ τῶν ὑποίων τὸ ὄνομα ἀναγγαλλιάζει ἡ ἱστορία καὶ ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ φυλή;

Μοῦ ἔρχεται τώρα μία ἀπορία εἰς τὸν νοῦν, μία ὑποψία βαρειά. Τάχα ἡ σημερινὴ κατάστασις τοῦ τόπου ἀναλογεῖ μὲ τὰς θυσίας, μὲ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν εἰρήνην τῆς πατρίδος; Τὸ καλὸ ἀργοπατεῖ, τὸ κακὸ μένει· ἡ γνώμη τοῦ κόσμου δὲν ἀνδρώθηκεν ἀκόμῃ, καὶ εἶναι καιρὸς· φθονερὸ στόμα δὲν ἠδύνατο νὰ εἰπεῖ, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμοιάζει τὰ λαλοῦμενα, ποὺ βγάζουν ὠραία φωνήν, οἱ ἄνθρωποι τὴν αἰσθάνονται, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ἴδια δὲν κατέχουν τὸ λάλημά τους. Πολλὰ πράγματα ἔσται, ἔνδοξο, μεστὰ κινδύνων, ἔκαμιν ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὴν σήμερον δὲν θερίζονται καρποί, ἀναλόγως τῶν κόπων.

Δὲν θέλω νὰ ἐξιστορήσω τὰ κακὰ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν τὰ δύο συστήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πηγάζουν τὰ κακὰ· μὲ ἀτελεῖ ὄνομα τὰ ὀνομάζω, διότι δὲν ἔχω καλύτερον, μὲ τὴν λέξιν λογιστατοκρατίαν καὶ πονηροκρατίαν.

Οἱ πρῶτοι μισοῦν καὶ καταφρονοῦν τὸ ἔθνος ὡς μὴ ἔμπειρο τοῦ ἀλφαβήτου, (ὡς τάχα αὐτοὶ νὰ τὸ ἤξεύρουν), οἱ δεῦτεροι μισοῦν κάθε τίμιον καὶ ὅσιον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος· οἱ πρῶτοι γυναικοκρατούμενοι, ὅθεν ὀηλυκόφρονες καὶ πολυειδῶς δουλόφρονες, οἱ δεῦτεροι ἀνοσιόφρονες, ὅθεν ληστόφρονες· οἱ κορυφαῖοι καὶ τῶν δύο συστημάτων ἀναρμόδιοι μὲ τὴν ὁλότητα νὰ πράξουν τὸ καλόν, οἱ πρῶτοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὸ ἴσιον μονοπάτι τὸ ἐθνικὸ καὶ τὸ ἀγνοοῦν, οἱ δεῦτεροι μυστήριον ἂν τὸ γνωρίζουν, ἀλλὰ βεβαίως τὸ μισοῦν· αἰώνιος πόλεμος χωρίζει τὸ ψεῦδος, τοὺς φόνους ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, καὶ μόνον μὲ τὴν ἀρετὴν ζοῦν καὶ αὐξάνουν τὰ ἔθνη. Πολυτελεῖς, ἡ κερδοσκοποί, πρῶτοι καὶ δεῦτεροι, φίλαρχοι, ὑπερημένοι φιλοκαλίας, ἐγκρατεῖς, ἐπιπόλαιοι γνώσεων ἐπιπολαίων, λατρευταὶ πανηγύριοι ἢ νυκτοήμεροι ὅχι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἢ θρόνου, ἀλλὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ταμείου, τύποι ἀκέραιοι ἰδιοτελείας, ὑλατῆρες ἀκοίμητοι τῶν χρυσῶν ἐλπίδων τῆς πατρίδος.

Νέαι τῆς Ἑλλάδος, πρωτόβολα ἀστάχια τοῦ ἔθνους, ἀντιτάξετε εἰς τὴν λογιστατοκρατίαν τὸν Αὐτοχθονισμόν, καὶ εἰς τὴν πονηροκρατίαν τὸν Χριστιανισμόν, συγκερνώντας καὶ τὰ δύο διὰ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος θέλει ἔχετε τὴν ἀληθινὴν ἔννοιαν τοῦ Αὐτοχθονισμοῦ.¹ Μιλεῖτε καὶ γράφετε θαρρετὰ τὴν γλῶσσαν ποὺ ἐμάθετε ἀπὸ τὰς βυζαντινὰς σας, καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα θὰ σᾶς χειραγωγῇ εἰς φρονήματα τιώοντι Ἑλληνικὰ τοῦ καιροῦ σας. Μὴν νομίζετε ὅτι ἐκερδίσατε κανένα μεγάλο πρᾶγμα ἂν π.χ. ὀνομάζεσθε Χατζηλάμπης καὶ μεταμορφώθητε εἰς Μιλτιάδης, διὰτὶ ὁ Μπότσαρης ἐλέγετο Μάρκος, ὁ Καραϊσκάκης Γεώργιος, ὁ Κολοκοτρώνης Θεόδωρος, καὶ ὁ Μεταξάς, ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος Ἀνδρέης. Δὲν ἐδοξάσθηκεν ὁ Μάρκος μ' ὄλον ἵππου δὲν ὀνομάζετο Ἀριστόβουλος· Δὲν ἐδοξάσθηκαν οἱ Σπέτσες, μ' ὄλον ἵππου δὲν ὀνομάζονταν Τυπάρης; Ἐντραπεῖτε! Ὅποιος μικροφρονεῖ διὰ

τείχε, οἰκτρὸν λέγεσθαι, τὰ πλάγια ἄσχετα μέσθ' ἢ ἐπιχειρήματα ἐμπεριεχόμενα εἰς τὴν ἐκθεσιν ἐκείνην διὰ νὰ βλαφθοῦν οἱ δύο ἐγκαλούμενοι πολῖται. Μοῦ φαίνεται ὅτι δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ἀλλὰ ποῶς τῶν ὀρθοφρονούντων Ἑλλήνων δὲν τὸ βεβαιώνει σήμερον, καὶ ἡ ἀπαιθὴς ἱστορία δὲν θὰ ψεύσῃ μίαν ἰωὺτα ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου, ὅτι ἡ δίκη ἐκείνη ἦτον τὸ πικρό, ὀλέθριον ἐξαγόμενον τῆς φονικῆς ραδιουργίας τῶν πολιτικῶν ἐχθρῶν τῶν ἐγκαλυμμένων, καὶ τῆς ἀπλότητος, τῆς πλάνης, τῆς ἐγκληματικῆς πλάνης τῶν μελῶν τῆς Ἀντιβασιλείας.

1. Δὲν ἤμπορῶ ποτὲ νὰ ἀλησιμονήσω ἓνα περιστατικόν, τὸ ὁποῖον ἀποδείχνει πολὺ φανερά τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν χάριν τῆς κοινῆς γλώσσας. Ἦμουν κατὰ τὸ 1832 καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Ὑψηλίδων· εἰς τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων ἦλθε λόγος διὰ τὸν Πλάτωνα, καὶ ἠθέλησα νὰ ἀνογνώσω εἰς τοὺς νέους τὸν Κρίτωνα. Ὑπάρχει μία μετάφρασις τοῦ Ι. Βηλτρᾶ· ἔκαμα ἀρχὴ τῆς ἀναγνώσεως εἰς τὰ τέλη τοῦ μαθήματος, ἐπρυχωροῦσα, ἀλλὰ ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε, καὶ δὲν ἔβλεπα πλέον νὰ διαβάζω, ἦταν τρεῖς τέταρτα σχεδὸν περασμένα ἀπὸ τὴν ὥρα μου, ἔκαμα νὰ φύγω, ἀλλὰ οἱ μαθηταὶ μὲ ἐπαρεκάλεσαν νὰ τελειώσω, ἀκυλισθοῦσα, ἀλλὰ τέλος δὲν ἔβλεπα μὲ τὴν ὁλότητα, τοὺς εἶπα ὅτι φεύγω· ἀκούει κρυφουμιλήματα μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ 3-4 δίνονται τῆς κοπῆς· ἐγὼ ἐπῆρα τὰ χαρτιά μου καὶ ἔφυγα ἀπὸ τὸ τραπέζι τῆς παραδόσεως, ἡ σάλα ἐκείνη ἦτον μεγάλη, ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ ἐπαρέδιδα ἕως εἰς τὴν θύραν εἶναι ἀρκετὸ διάστημα· ἦτον ἡ σάλα, ὅχι κατὰ τὸ πέλαγος, ἀλλὰ κατὰ τὴ στερεὰ· φθάνοντας εἰς τὴν θύραν νὰ ἔβγω μὲ ἐσταμάτησαν δύο νέοι, ὁ ἓνας ἔφερεν ἓνα ζυγκυκέρι εἰς τὸ χέρι, ὁ ἄλλος ἓνα πῆλινον λύχνον, μὲ πιπιγιπσαν, μ' ἔφεγγαν, καὶ ἐτελείωσα τὴν ἀνάγνωσιν. Ἀναχωρῶντας, τέλος πάντων, μοῦ φαίνεται ὅτι ἔβλεπα τὸν νέον Σωκράτη νὰ κινεῖ τὰς χεῖρας του, νὰ εὐλογεῖ τοὺς νέους ἐκείνους, γυνήσινά του καταγωγῇ ἐξ αἵματος καὶ πνεύματος. Ὁ ἓνας τῶν νέων ἦτον ὁ Πονηρόπουλος, ὁ μεγαλειότερος κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὁ ἄλλος ἦτον ἡ Τζακάλωφ ἢ Ἡσαῖας δὲν ἐνθυμοῦμαι σωστά, ἔκτοτε τὰ ἐσύγχισα, ἦτον δύο παιδιὰ εὐμορφὰ ὡς 14 χρόνων, καὶ ὁμοιάζον. Ὅσας φορές ἐνθυμοῦμαι αὐτὸ τὸ περιστατικὸν νιώθω εἰς τὴν καρδίαν μου βαθυτάτην ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην, πρὸς τὸν τιμωτάτον ἄνδρα, ἀγωνιστὴν φιλέλληνα κ. Ρένεκ. Ἦτον διευθυντὴς τῆς σχολῆς, καὶ μὲ εἶχε αὐτὸς διορίσει εἰς τὴν εἰρημένην θέσιν.

τὴν πατρίδα του, διὰ τὰ ἔθιμα τῶν γονέων του, διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς μητρὸς του εἶναι προδότης τοῦ ἔθνους του.

Ὁ σοφὸς Σουλεῶν, λέγει ὁ Ἰησοῦς, εἰς ὕλην του τὴν δόξαν καὶ τὴν πολυτέλειαν, δὲν ἦτο τόσον εὐμωρᾶ ἐνδυμένος, ὥσον οἱ κρίνοι τοῦ κάμπου κρίνος ἀειθαλῆς, παρθενικός, εὐοδιασμένος εἶναι ἢ νέα γλῶσσα τοῦ νέου ἔθνους τῆς Ἑλλάδος¹.

Σέβεσθε τὸν Χριστιανισμόν, μελετᾶτε, ἐνσαρκωθῆτε τὰς ἐντολάς του τὸ ἥμερον, σωτήριον πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἅς μετριάσει τὸν Ἀποχθονισμόν² ἃν αὐτὸς φυλάττει ἄγριόν τι, ἐχθροπαθές, φιλέκδικον, ἀφορμῆς τῶν 24 ἑτῶν τὴν μάστιγα τῆς λογιτοκρατίας καὶ πονηροκρατίας³.

1. Ὁ Κυβερνήτης δὲν ἐμελέτησεν ἀρχιόντως τὴν τέχνην τὴν ἀλήθειαν τοῦ Περικλέους (οἱ λόγοι τῶν ἀρχαίων εἶναι χρηστοὶ καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἔργον δὲν τοῦς μελετᾷ), αὐστὺς σκέπτεται, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν χάριν τοῦ λόγου, δὲν διαφέρει ἀπὸ ἐκείνων ὑπὸ δὲν σκέπτεται. Ὁ Κυβερνήτης ὁμιλοῦσε εἰς τὰ ἔθνη μὲ τὸ ὕψος τῶν λογιωτάτων. Περίεργον καὶ ἀξιολύπητον! Ὁ Κυβερνήτης θέλει νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄργους, συνθέτει χαλκιστὶ τὸν λόγον του, μεταφράζεται ὁ λόγος του εἰς τὸ γνωστὸν ἀγδὲς ὕψος, ὁ Κυβερνήτης πρέμοντας ἀναγινώσκει. Πόσον ἤθελε κάμε, καλλίτερα νὰ ὁμιλήσῃ τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζε ἀριστά, τελειοποιημένος εἰς αὐτὴν διὰ τῆς συχνῆς τῶν συναναστροφῆς μὲ τοὺς Ἑλληνας φίλους του τῆς Πειρουπόλεως. Βιέννας κ.τ.λ. καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ὁμιλῶντας πρὸς τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸν ὄντα του, ὡς πολλοὶ μὲ εἶπαν, τοῦς ἄφηκε ἐκθαμβοὺς. Εἰς κράτη μὴ ἐλεύθερα, μέσῃ Κυβερνητικῇ εἶναι τὰ παράσημα, ἡ διαφθορά, κυβερνοῦν καὶ τὰ φουστάνια τῶν γυναικῶν, ὡς ἔλεγεν ὁ μέγας Φρειδερίκος διὰ τὰς ἀγαπητικὰς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' *Colillon premier*, φουστάνι πρῶτον, φουστάνι δεύτερον, τρίτον κ.τ.λ. Εἰς τὰ κράτη τῆς ἰσότητος πρέπει νὰ βασιλεύει ὁ λόγος, τὸ φυσικότερον τουτέστι καὶ δημοκρατικότερον μέσον κυβερνήσεως. Ὅπου εἶναι ἐλευθερία πρέπει νὰ πείθεις τοὺς πολίτας, καὶ δὲν τοῦς πείθεις παρὰ μὲ τὴν καλλονὴν τῆς φυσικῆς καὶ γνωστῆς διαλέκτου τοῦ ἔθνους. — Ὅσον ἐν πολέμῳ δύναται ὁ σίδηρος, τοσούτον ἐν πολιτείᾳ ὁ λόγος, λέγει ὁ Δ. Φαίηρεϋς. Ὁ κυβερνήτης ἐκατηγόρησε τὸν κ. Σ. Τρικούπην ὅτι τοῦ ἔκρυψε ἓνα δικαστικὸν ὄργανισμόν, δὲν νομίζω νὰ ἦτον προμελέτῃ ἐκ μέρους τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας, ἀλλ' ἐγὼ ἐγκαλῶ τὸν κ. Τρικούπην καὶ τὸν θεωρῶ ὡς τὸν πλέον ἐπιζήμιον πολίτην τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, τὸν ἐγκαλῶ ὅτι ἔκρυψεν εἰς τὸν Κυβερνήτην τὸ ἔθιμον τῶν ἐθιμῶν, τὴν ζωσαν διατύπωσιν τοῦ νεοελληνικοῦ νόου, τὸν ἔθνικὸν τύπον τῆς κοινῆς διαλέκτου ἔδωσαν νὰ πιστεύσει τοῦ Κυβερνήτου, ὅτι ἡ κοινὴ γλῶσσα ἔπασεν εἰς ἀχρησίαν, οἱ ἄδικοι! Σήκωναν ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ σκῆπτρον τῆς γλώσσης, σκῆπτρον ποῦ τοῦ ἔχάρισεν ἡ φύσις καὶ τὸ ἀντεκατέστακτον μὲ τὸ βρυκολακιστικὸν τὸ ἐδικὸν τους . . . Οἱ νεκροὶ θάπτουν τοὺς ζωντανούς.

Κατηγορῶ τὸν Σ. Τρικούπην ὡς τὸν εἰδημονέστερον ἄνδρα τῆς κοινῆς γλώσσης, χαριέστατον συγγραφέα, καὶ ὃς ἔλεγα περισσότερα ἢ δὲν ἀποστρέφομαι νὰ τὸν ἐπαινέσω. Ὁ γέρο-Κολοκοτρώνης μὲ τὸν λόγον του εἰς τὸν ἄμβωνα τοῦ Δημοσθένους. Ὁ Ἰωάννης Κολέττης μὲ τὸν λόγον του εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὁ Τρικούπης μὲ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Μπάιρον, εἶναι οἱ μόναι ποῦ ἔδωσαν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν ἄριστα δοκίμια τῆς νεοελληνικῆς χαριτωμένης φωνῆς. Ἀναγέρω καὶ τὸ πηλοῦμα αἰβυλιγράκι κατ' ἐρωταπύκρυσον τοῦ μακαρίτου Σ. Κανέλλου, ὅπου εὐρίσκω αὐτὸ τὸ πολύτιμον ἐγκώλιον ἰδεῶν καὶ λέξεων. Αἱ πρῶτον ὅτιν εἶναι φιλονικία διὰ τὸ ἐδικόν μου καὶ τὸ ἐδικόν σου πρέπει νὰ γίνῃ κρίσις καὶ ν' ἀποφασίζεταί τὸ δίκαιον, ἔπειτα πρέπει ἡ ζωὴ καὶ τὸ τίμιον ὅλων νὰ εἶναι εἰς ἀσφάλειαν. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ διδάσκηται καὶ νὰ κηρύττεται τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια διὰ τῆς ἀνατροφῆς νὰ γένωνται καλοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ὅταν εἶναι πόλεμος ἡ πατρίδα νὰ ἀσφαλιζέται καὶ διαφεντεύεται ἀπὸ αὐτούς. Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀγαθὲ Κωνσταντινουπολίτα ἀγωνιστὰ Σ. Κανέλλε!

2. Δὲν ἐσχολίασα ἀκόμη εἰς τὸν Ἰήγαν μου τὸ Β' ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως, ἀλλὰ ὅλον μου τὸ σῆμα ἐναπόκειται εἰς αὐτὴν τὴν ἐννοίαν τοῦ Θεοκωδίδου. (Βιβλ. Α') Ἄνθρωποι ποῦ κτυποῦν τοὺς ἀντιπάλους τοῖν μὲ ἀρχὰς δικαιοσύνης, ἀλλὰ παρασέρνονται ἀπὸ ἀμάθειαν καὶ ὀργήν. Τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τῆς δικαιοσύνης βούλομαι νὰ φωτίσω δὲν καλύπτει τὸν σκοπὸν μου λόγους ἐλαφροσυνούς ὡς πρὸς τὸ περιστατικὸν τῆς ἀμαθείας, καὶ ὀργῆς θὰ φανερώσω πολλούς, διηγοίμενος πῶς ἐπαυδαγωγῆθη αὐτὸ τὸ ἔθνος ἀπὸ τοὺς προύχοντάς του. Κάποιος δύναται νὰ εἰπεῖ, οὔτε οἱ παιδαγωγοὶ ἔξευρυν περισσότερον, δὲν εἶχαν ἄλλην μέθοδον καλλιέργειας. Οἱ παιδαγωγοὶ λοιπὸν ἐθέρυσαν τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου ποῦ ἐφύτευσαν. Τί παραπονοῦνται;

3. Ἀντιλέγω, ἂν εἰπεῖ κανένας ὅτι ἐκγράζομαι μὲ ὑπερβολήν, ἐμπάθειαν ἢ ἀσυλλαγησίαν. Ὁ τόπος τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς ἡμέρας τῆς ἐλευθερίας του ἕως σήμερον ὑπόφερε πάντοτε ἀπὸ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ὄργανισμοὶ πάντοτε ἀναρχίδιοι, εἴτε οἰκονομικοί, εἴτε διοικητικοί, εἴτε καὶ κυβερνητικοί. Αὐτὸ προήρχετο, διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἐνομοθετοῦσαν, ἢ ἐσέβοντο ὡς ἄξιοι νὰ εἶναι νομοθέται, κατὰ ἀυστηρίαν, πρῶτον δὲν ἐμελετοῦσαν ἀρχιόντως τὴν κατὰστασιν τοῦ τόπου, γεωγραφικήν, ἱστορικὴν, τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νέας κοινωνίας, τὴν ἀληθινὴν φύσιν τῆς ζωῆς διαλέκτου τοῦ ἔθνους, σοβαρὸ ἀντικείμενον, ἔπειθ' εἶναι ἡ γέφυρα τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ Κυβέρνησις ὁμοιάζει καθηγητὴν, διδάσκει. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας ἐπρυσπαιθοῦσαν νὰ σέρνουν εἰς τὸν ἐκπύον τους καὶ εἰς τοὺς φίλους τους τὰ κέρδη καὶ τὰς τιμὰς τοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐνομοθετοῦσαν, καὶ ἐνομοτελοῦσαν, ὅσον τὸ δυνατόν κατὰ αὐτὸ τὸ ποθοῦμενον.

Τὸ πρῶτον περιστατικὸν αἰτιολογεῖται ἀπὸ τοῦτο, ὅτι οἱ νομοθέται ἐκεῖνοι δὲν εἶχαν ἀρκετὰ φῶτα, μεγάλαν νομίαν, πνεῦμα ἐλεύθερον προλήψεων, ἢ πατριωτισμὸν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τὸ δεύτερον εἶχε αἰτίαν τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν κερδοσκοπίαν. Ἄς προσθέσωμεν, ὅτι καὶ ἓνας τόπος νεοσύστατος ἔχει καὶ πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν διουσίν του. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι κανένα μνημεῖον νομοθετικόν, ἔθνικόν πρωτότυπον, ἄξιον τῶν ἐγκωμίων τῆς

τέχνης δὲν σώζεται αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. "Ας ὁμολογήσωμεν ἀκόμη, ὅτι διαρκούντος τοῦ πολέμου, τὸ γενικὸ καὶ μερικὸ συμφέρον ἦτον ἕνα· συμφωνοῦσαν πληρέστατα τὰ δύο συμφέροντα εἰς τὴν ἀποδίωξιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ πύον· τας ὁ πόλεμος εὗρεθ' εἰς ἀντιπαράθεσιν τὸ γενικὸ καὶ τὸ μερικὸ συμφέρον, τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πατρίδος· κατὰ τὴν ἀνθρώπινον ἀδυναμίαν, τὸ πρῶτον, τοῦ ἀτόμου, νικᾷ τὸ γενικόν, ἐκτὸς μεγάλων προσπαθειῶν τῆς φύλης, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τυπᾷ ὑψοῦται ἀπὸ γενναϊότητα καὶ πατεῖ τὸ προσωπικὸν συμφέρον διὰ τὸ κοινὸν ὄφελος.

Τώρα τί ἐσυνάβη; "Οἱ οἱ κακοὶ ὀργανισμοί, ὅπου εἰς τὸ διάστημα 24 ἐτῶν ἔγιναν, εἶναι ὡστόσο κεφάλαια πού κακῶς ἐνδύσε μὴ ἐπιτήδειος κερδοσκοπῶς· τὸ κακὸ κεφάλαιον θὰ φέρει ὅλα του τὰ ἀποτελέσματα, καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος θὰ πιεῖ ἕως τὸν πᾶτο τὴ ποτῆρι, θὰ τὸ στραγγίσει. Οἱ μεταγενέστεροι θὰ θερίσουν τὸν καρπὸν τῶν κακῶν μέτρων, θὰ πληρώσουν καὶ τὰ κακῶς ἐξοδευμένα δάνεια· ὁ τόπος τῆς Ἑλλάδος βεβαίως θὰ εὐτυχῇσιν ἀλλὰ χάρις τῶν ἀκοιμήτων εὐεργεσιῶν τῆς φύσεως.

Ἡ διοίκησις τοῦ Κυβερνήτου ἐστάθη ὡς χελιδὼν τῆς ἀνοίξεως, πού ἔρχεται καὶ φεύγει.

Ὁ Κυβερνήτης θὰ γίνῃ ἀντικείμενο πολλῆς μελέτης ἐκ μέρους τῶν ἱστοριογράφων τῆς ἐποχῆς μας. Ἐπειδὴ ἐγὼ γράφοντας σκοπὸν καὶ πόθον ἔχω νὰ ὠφελήσω τοὺς νέους, (ἂν τάχα εἰπῶ ὀρθὰ πράγματα) καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἐπιτύχω ἀκρόασιν παρὰ ἀπὸ τοὺς νέους, ἐπειδὴ οἱ ἡλικιωμένοι ἄνδρες ἔχουν τὰ προηγούμενά τους, τὰς προλήψεις των, ἢ ἔκλεισε τέλος τὸ στάδιον τῆς ζωῆς των καὶ δὲν ἀλλάζουν, διὰ τοῦτο, καὶ θέτω ἀρχὰς πρὸς ὀδηγίαν τῶν νέων ἴσως καὶ περιττολογῶ, ἀλλὰ καὶ ἡ περιττολογία εἶναι καλὴ, ὁ νοῦς τῆς νεότητος φύσει διασκορπίζεται, καὶ ἡ ἐπανόληψις ἀνενηθμίζει. Λέγω λοιπὸν, ἔτι δύο μέθοδοι εἶναι διὰ νὰ κρίνῃ ἕνας ἄνθρωπος ἀξιὸν μελέτης ἱστορικῆς. Ἡ μέθοδος τῆς ζωῆς, καὶ ἡ μέθοδος τοῦ θανάτου. Ἡ μέθοδος τῆς ζωῆς εἶναι ὅταν ὁ ἱστορικὸς φωτίζει ὅλα τὰ περιστατικά, πού, οὕτως εἰπεῖν, περιζώνουν τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν ἐξηγεῖ διὰ μέσου τῆς καταγωγῆς του, τῶν ἀναλογιῶν του, καὶ τοῦ ἰδίου του βάρους καὶ ἐπιστημότητος. Ἡ μέθοδος τοῦ θανάτου εἶναι ὅταν ἀφήνῃ ὁ ἱστορικὸς, εἴτε διὰ ἀμάθειαν, εἴτε διὰ ἐπιβουλήν, ἀφήνῃ σκοτεινὰ, νεκρὰ τὰ περιστατικά, ἢ ὅλα, ἢ μέρος, καὶ τότε ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐξόχου ἀνδρός, εἶναι ἀτελής καὶ ψευδής. Ἐφαρμόζοντας αὐτὰ τὰ στοιχεῖα εἰς τὸν Κυβερνήτην, τρεῖς παρατηρήσεις ἔρχονται πρόχειραι. Πρῶτον ὅτι ὁ Κυβερνήτης, ἂν καὶ κατὰ τὴν γέννησίν του Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἦτον ξένου προτῆν. Ἡ μάθησις του ἐπῆγαγε, ἀπὸ τὸν τριανταετῆ βίον του εἰς τὴν Εὐρώπην· θεατῆς αὐτός, παρατηρητῆς καὶ σύνδρομος πολλῶν τῶν συμβάντων τῆς περιφέρειας ἐποχῆς του, ἡ ὁποία ἰσοδυναμεῖ μὲ τριάντα αἰώνων συμβάντα. Ἐνλεγόμενος κυβερνήτης τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος βλέπει καθέναν τὴν τάσιν του, τὴν προσπάθειάν του νὰ ταυρίσῃ τὰς γνώσεις του τῆς Εὐρώπης μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, τὰ δύο στοιχεῖα, τοῦ ἦτον πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐβασανίζετο νὰ τὰ συγκεράσῃ καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν του φαίνεται φανερὰ τὸ πνεῦμα τεχνίτου ἀνδρός. Δὲν εἶναι εἰς μίαν σημείωσιν πού δύναται τις νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σύστημά του, τὰς δυσκολίας, πού τὴν ἀντεμάχοντο, καὶ τὴν ἐδικήν του ἀδυναμίαν.

Τώρα τί θέμις, προβάλλει εἰς δικαστὴν ἀμερόληπτον ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία; Ἐνεν ἄσπονδον πόλεμον μεταξὺ πολιτισμοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἐντοπίου στοιχείου, πόλεμος πού ἄρχεται ἀπὸ τὸ 1821. Ἀκροαζόμενον μὲ πόθον τὰς συζητήσεις τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐπαρατήρησα τὴν φύσιν των· δὲν ἦτον ζήτημα μεγάλο ἢ μικρό, πού νὰ μὴν βλέπει τινὰς τὰ δύο στοιχεῖα πινασμένα ἀπὸ τὰ μαλλιά. Ἀπὸ ἀτζαμήτικους νόας μὴ εἰδήμονας, δηλαδὴ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλλάδος, εἰσάχθη παρακαίρως, καὶ ἀστόχως, εἰσάχθη, λέγω, ὁ πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης, τὸ στοιχεῖον τὸ αὐτοχθονικόν, πνιγόμενον, ὑβρίζόμενον, καταπατούμενον φωνάζει, ἔχει δίκαιον, γιατί εἶναι ὁ νοικοκύρης τοῦ τόπου, ἔχει καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοχθονισμὸς τὸν πολιτισμὸν του, τὸν ὅπου οἱ πεπαιδευμένοι ἀγνοοῦν, βυθισμένοι εἰς τὰς γηραλέας των καὶ προνομιόχους προλήψεις. Ποῖο πνεῦμα, ποῖα σειρὰ σκέψεων, ἠδύνατο τώρα νὰ ὠφελήσῃ τὸν τόπον, καὶ νὰ βοηθήσῃ, οὕτως εἰπεῖν, ὡς ἀνεμὸς εὐδίδος, τὴν ναυτιλίαν τῆς νέας πατρίδος; Ὁμιλῶ πάντοτε εἰς τοὺς νέους. Ἐν πρώτοις πλάκα θανάτου εἰς τὸν Μαυροκυρδατισμὸν καὶ Κωλετισμὸν (μὴ γένοιτο νὰ νομίσει τινὰς ὅτι ἐχθροπάθεια καμμία κινεῖ τὸν κάλαμόν μου, ἂν μοιάζει ὅτι τοὺς προσβάλλω, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀλήθεια, μάχομαι ὑπὲρ τῶν παιδιῶν τους· ἂν γελιοῦμαι εἶμαι ἀκίνδυνος, δὲν βιάζω κανένα νὰ μὲ ἀναγνώσει). Ἐμπρώτως, πλάκα θανάτου εἰς τὸν Μαυροκυρδατισμὸν καὶ Κωλετισμὸν ἔχασαν μὲ τὴν ὁλότητα τὰ πιστὰ τοῦ καλοῦ λατοῦ, ἔδειξαν ἀνεμπειρίαν, ἀνηθικότητα, ἐχθραὶ τῶν ἐτεροχθόνων καὶ αὐτοχθόνων. Δεύτερον, ὁ θρίαμβος τοῦ ἐντοπίου πνεύματος. Ὑγιὲς ἐντόπιον πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού βαθαίνει εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου, τοῦ τόπου λέγω, καὶ προμηθεύει τρόπους νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ· ὕγιες ἐντόπιον πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο, πού δὲν θέτει ὡς ἀρχὴν τὴν θεραπείαν τοῦ συμφέροντος τοῦ καθενὸς ἀτομικῶς, ἀλλὰ τὸ γενικόν, τὸ συμφέρον ὅλων τῶν αὐτοχθόνων· ὕγιες ἐντόπιον πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού δὲν συγκρούεται, μάλιστα συμμαχεῖ καὶ φιλιώνεται μὲ τὸ γενικὸ συμφέρον τῶν ἄλλων μὴ ἐλευθερωμένων Ἑλλήνων. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὸ ἴδιον τὸ γενικὸ συμφέρον καὶ ἡ δικαιοσύνη τῶν αὐτοχθόνων (ὁ ἄστος πάσης κοινωνίας). Ἄν νομοθέτης παρέβλεπε αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἡ νέα Ἑλλάς ἤθελε εἶναι (τρόπος τοῦ λέγειν) ὡς ἡ Μάνη καὶ τὸ Σούλι ἦτον πρὶν τῆς Ἐπαναστάσεως, χωρὶς σχέσιν κραταιὰν μὲ τὸν ἐπίλοιπον Ἑλληνικὸν κόσμον. Ἐπειτα εἰς τὴν τωρινὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας, ἡ μὴ ἐλευθερωμένη Ἑλλάς ἦ συνέδραμεν ἐνεργῶς, ἡ ἐκακοπάθησε τὰ μέγιστα· ὀρθὸ ὕγιες πνεῦμα ἐντόπιον εἶναι ἐκεῖνο πού παραδέχεται τὰ δοκιμασμένα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην μέτρα σωτήρια κυβερνητικὰ ἢ κοινωνικά· περιττὸ εἶναι νὰ εἰπῶ, ὅτι προσὸν ἀχώριστο τοῦ ἐντοπίου πνεύματος πρέπει νὰ εἶναι, καὶ εἶναι ἀληθῶς, ἡ λατρεία, τολμῶ νὰ εἰπῶ, τοῦ θρόνου τοῦ Ὀθωνος.

Ἀρμόζει μοῦ φαίνεται ἐδῶ, (ἂν ἡ φωνή μου ἔχει κανένα βάρος) νὰ ἀποζημιώσω τὴν ὑπόληψιν δύο Ἑλλήνων, (ἐπειδὴ νομίζω πῶς δὲν σώζεται εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπος Ἑλλήνας, πού νὰ ἐπιβουλεύεται, ἢ νὰ φθονεῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ θρόνου τοῦ σεβαστοῦ ἐθνεγάρτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος), δὲν μοῦ φαίνεται λέγω παράκαιρο νὰ ἀνυψέρω τὸ ἀνυπαρκτὸν τῆς κατηγορίας ἐναντίον δύο ἀνδρῶν Ἑλλήνων, αὐτῇ ἡ κατηγορία ὅπως οὖν κινεῖται, (δὲν βεβαιοῦται) καὶ εἰς φυλλάδιον νεωστὶ τυπωμένον γαλλιστί, τὸ ὅποιο προδίδει δόκιμο κοντύλι παλαίου ἀγωνιστοῦ (ἔχει τοῦ κ. Δομνάνδου) εἰδήμονος πολλῶν πραγμάτων τῆς κοινωνίας μας, ὅτι δηλαδὴ ὁ κύριος Καταμάζης καὶ ὁ κύριος Μ. Σοῦτζος

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐκ Θεοῦ, μεγάλοι ἄνδρες ὡς οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι τὸν ἐσπερέωσαν· τὸ μεγαλεῖο, ἡ χάρις τῆς Ρωσίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, χρεωσταῖται εἰς τὸν Χριστιανισμόν, (εἶμαι μάρτυρ αὐτόπτης). Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι καὶ πολίτης Ἑλλήνας· ἡ ἐγγραφή του εἶναι χαρταγμένη εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν τοῦ Μισολογγίου, εἰς τὰ ἀκουπελάγια τῶν Ψαρῶν, εἰς τὰ χωράφια τῶν Ἀθηνῶν, μέ τὸσον αἶμα νεοαθλοφόρων μαρτύρων. Παύσεθε νὰ εἰσθε χριστιανοί! Παύσεθε νὰ εἰπθε Ἑλλήνες, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἄνθρωποι. Νέοι τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἀκούετε τὴν σάλπιγγα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία σᾶς φωνάζει, μεστὸς εἶναι ἀπὸ τὴν φωνὴν τῆς γῆ καὶ οὐρανό, δὲν τὴν ἀκούετε; Ἐγὼ τὴν ἀκούω ποῦ ἐτράχυσεν ἡ ἀκοή μου ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ ἐσεῖς ὅχι! Τὴν ἄκουα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, τὴν ἤκουσα εἰς τὸ Μεσόγειον, τὴν ἤκουσα εἰς ὅλες τὰς στεριὰς τῆς Ἑυρώπης· αὐτὴ ἡ σάλπιγγα σᾶς λέγει νὰ πολεμεῖτε τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος σας, οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ ἀκυρώσουν τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐλευθερίας. Οὔτε τὴν παιδείαν ἐνὸς κλήτορος δὲν ἔχουν καὶ θέλουν νὰ εἶναι πρωθυπουργοὶ καὶ δὲν ἀναπληρώνουν τὴν στέγνῃν τοῦ νοῦς των μὲ τὸ φιλόγαθον, τὸ ἥσυχον τῆς καρδίας, ἡ ὁποία εἶναι ὥς ἡλιοφειγγὲς εἰς τὰς τρικυμίας τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας. Πολεμούμενοι, ὧ νέοι τῆς Ἑλλάδος, μὲ ὅπλα λογικὰ οἱ πλάνοι καὶ δόλιοι ἄνδρες τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ νικώμενοι, δὲν θὰ ἀναστηθῶν πλέον, οὔτε θέλει ἀναστηθεῖ ὁμοιόμορφος ἀπὸ ἄλλην τάξιν ἀνθρώπων σύστημα, ποῦ νὰ ἔχει διὰ ἔμπνευσίν του τὸν ρηχὸν ἐγωϊσμόν, τὴν ἀναίδειαν ἢ τὴν ἀρπαγὴν· ἡ κρίσις τῆς κακίας εἶναι μία, καὶ ὁ θάνατος τῆς ἑνός.

Οἱ κακοῦργοι δὲν ἔχουν πλέον καὶ βοήθημα τοὺς ἐμφυλίους πολέμους· οἱ καιροὶ ἔλλαξαν, καὶ ἡ Βασιλεία ἐφορεῖται τὰ πάντα καὶ δίνει τὸ δίκαιον ὅπου πρέπει, καὶ εἶναι ἄγκυρα ἀκαταμάχητος τοῦ πλοίου τῆς πατρίδος, σώζεται καὶ σώζει.

Μελετᾶτε, ὧ νέοι Ἑλλήνες συχνὰ τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸν βίον τοῦ Ἀθηναίου Σωκράτους, εὐφραίνεσθε συλλογιζόμενοι ὅτι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἡ πλειοψηφία ἦτο κακὴ, ἡ μειοψηφία καλὴ, τὴν ἐξεναντίας ἡ πλειοψηφία τῶν ἐθνῶν καλὴ, οἱ κακοὶ ὀλίγοι, ὀλιγέτατοι· μὴ φοβεῖσθε λοιπὸν οὔτε ἀκάνθινον στέφανον, οὔτε κώνειον· λέγετε τὴν ἀλήθειαν καὶ θὰ ἔχετε διὰ ἅντα μοιβὴν τὰς εὐχαριστηρίους εὐχὰς τῶν συμπατριωτῶν σας, καὶ τὰς εὐφημίας ἑλης τῆς Ἑυρώπης.

Ἐυχαριστῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ποῦ μοῦ ἐφύτευσεν εἰς τὴν καρδίαν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς μελέτης καὶ μοῦ ἐ χάρισεν ἀνάλογον σγῆλην, καὶ ἐνθυμοῦμαι, ἔν δὲν ἀπατῶμαι, ἐδιάβασα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φλωρεντίας, ὅτι μία φορὰ οἱ Φλωρεντινοὶ στασιάζοντες ἀναμεταξύ τους καὶ ἀσυμφωνώντας διὰ τὴν ἀρχηγίαν τῆς πόλεως, ἐψήφισαν ἀρχηγὸν τοῦ πολιτεύματος τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸ ἀταίριαστον τῆς ἐκλογῆς, διὰ λόγους πολιτικῆς ἐπιστήμης, φανερό, ἀλλὰ ἡ ἐκλογὴ ἐκείνη μαρτυράει τὸ φιλόθρησκο τῶν ἐνδόξων Φλωρεντινῶν, καθὼς τὸ βεβαιωνόμεθα καὶ τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς περικαλεῖς ναοὺς τῆς περιφήμου πόλεως· ἀλλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα τί βλέπομεν σήμερον; Δὲν δειλιάζω νὰ τὸ εἰπῶ. Βλέπω ἐνθρονισμένον πνεῦμα Ἑωσφόρου. Τὸ παλάτι τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ναὸς τῆς ἀρετῆς, ὁ λόγος μου κλίνει τὸν ἀόχενον ἐνώπιον τοῦ φιλολάου καὶ ἡθικωτάτου Ἡγεμόνος.

Τὸ νέον σωτήριον σύστημα τῆς πατρίδος πρὸς τούτους θεωρεῖ καὶ ἀναμάρτητον τὸν Βασιλέα κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα. Οἱ κακὲς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως γίνονται ἀπὸ τοὺς Ὑπουργοὺς, καὶ

ἐπιβουλευόντο τὴν ὑπαρξίν τοῦ θρόνου κατὰ τὴν Τρίτη Σεπτεμβρίου. Ὁ κ. Κατακάζης πρὶν γίνῃ ὑπάλληλος Ρώσος, ἐγεννήθη Ἑλλήν, καὶ δὲν γίνονται τόσο εὐκολὰ τὰ προσόντα τῆς ρώσεως. Ὁ κ. Μ. Σοῦτζος, εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐντίμου ζωῆς του δὲν δίδει τὴν παραμικρὰν λαβὴν παρομοίας ἐθνοκαταράτου ὑποψίας. Ὁ κ. Σοῦτζος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ εἶναι, ὁ σωτήριος πολῦτιμος συνδρομητὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰ 1821, ὁ ἀγχιὸς πρέσβης τῆς Ἑλλάδος κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καὶ ὁ τιμιότατος οἰκονομειάρχης τῆς νέας Ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Συλλογισθῆτε, κατὰ τὴν ἐννοιαν τοῦ φυλλαδίου, δύο ἔρημοι ἄνθρωποι, ἕνας ὁ Κατακάζης, ὁ Σοῦτζος ὁ ἄλλος, ἕνας ὁ Κατακάζης, καὶ ὁ Σοῦτζος δύο, ὅσον καὶ ἂν τινὰς τοὺς μετρά δὲν τοὺς βγάνει περισσοτέρους ἀπὸ δύο, καὶ αὐτοὶ οἱ δύο ἔρημοι ἄνθρωποι θέλουν νὰ κρεμίσουν τὸν θρόνον. Δὲν ἦτον βέβαια στὰς φρένας των, καὶ ἂν τὸ εἶχαν κατὰ νοῦν εἶναι ἀνεύθυντοι.

Τὸ φέροισμον τῆς Σεβαστῆς εὐεργετίδος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς Ἀγλῆς τῆς Ρωσίας: Ὅπουνος ἔχει γνῶσιν τῆς διπλωματικῆς μεθόδου δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἴσα ἴσα ἀπὸ τὸ φέροισμον τῆς σεβαστῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀγλῆς, ἐξάγομεν τὴν ἀθωότητα τοῦ ἀνδρός Ἑλλήνος ὑπαλλήλου Ρώσου. Τὸ φιλόφρονον τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπὲρ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος ἐθυσίασε εἰς ἀπλήν μόνον ὑποψίαν τὸν πρέσβην του, αἱ ὁποῖαι ὑποψίαι εὐκολὰ ἐγείρονται εἰς τὴν βραχυὴν μίαν μεταβολήν, εἰς σύγκρουσιν τῶσων παθῶν καὶ εἰς διπλωματικὴν πάλιν. Ὁ καιρὸς, εἰρετῆς τῆς ἀληθείας, θέλει φωτίσει προπόντως τὸν σεβαστὸν Αὐτοκράτορα ὑπὲρ τοῦ πρέσβεως του.

εἶναι εἰς εὐθύνην τους, μάλιστα τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἡγουμενάει. Δὲν εἶναι λοιπὸν πνεῦμα Ἑωσφόρου ἐκεῖνο ποὺ φυλάττει εἰς θέσεις καθηγητῶν, δικαστῶν, τοὺς φωνεῖς τῶν ἀγωνιστῶν; Ποίαν ἱστορίαν νὰ διδάξουν εἰς υἱοὺς πατέρων, τῶν ὑποίων προσπᾶθῃσαν μὲ τὴν πύον τὸν θάνατον; Ποίαν δικαιοσύνην νὰ διανέμουν; Τὸ λόγγευμα τοῦ στρατιώτου εἰς τὴν καρδίαν τοῦ θρασυ-Ορώπου Ἰησοῦ!

Δὲν εἶναι πνεῦμα Ἑωσφόρου ἐκεῖνο ποὺ ἐκλείπει τὴν εἴσοδον τῆς Βουλῆς εἰς ἄνδρα τῷ ὄντι Ἑλληνα, τὸν Σπύρο Μήλιον; Εἶδα τὰ δάκρυα τῆς λύπης εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνδρός, ὅταν ἐννόησε τὸ ἀποτέλεσμα. Κλαῖε, Σπύρο Μήλιο, τώρα, καὶ ἀπὸ χαράν, μ' ἐσὲ ἐκλαΐζε ὅλη ἡ Ἑλλάς¹. Ἐύτυχισμένε Χειμαρᾷε, ἐσύ εἶσαι τὸ τερπνότερον ἄνθος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, αὐτῆς τῆς βασιλείσσης τῶν φυλῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

Πρωθυπουργέ τῆς σήμερον Κυβερνήσεως, τὴν παραμονὴν τῆς 2ῆς Μαρτίου ἔγινε εἰς πολλοὺς πιστευτὴ ἡ φωνή, ὅτι θέλεις νὰ καταλύσεις τὸ Σύνταγμα· οἱ φραγμοὶ σου, ποὺ ἔφραξαν τοῦ Σπύρου Μήλιου τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Βουλὴν, ἦτον τῇ ἀληθείᾳ ἀρμόδια προλεγόμενα. Δὲν εἶναι πνεῦμα Ἑωσφόρου ἐκεῖνο ποὺ μᾶς φοβερίζει μὲ τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑπαλλήλων, ἐνὸς ἀνθρώπου ἀποτροπαίου εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ βασιλείου; Ἄν αὐτὸ συμβεῖ ποτὲ ἡ ὑπὸ ἀπὸ τὰ δύο συμβεῖ, πρέπει ὁ λαὸς, οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, νὰ δείξουν τὴν ἀποδοκιμασίαν τους. Ἐνὰς τρόπος σερνοπρεπῆς εἶναι· κατὰ τὴν ἐνιαύσιον ἡμέραν ποὺ θὰ ἀνανεώσει τὴν ἡμέραν τῆς σφαγῆς τοῦ ἀγαθοῦ δικηγόρου πρέπει οἱ πολῖται ὅλοι συναζόμενοι νὰ παρασταθοῦν εἰς μνημόσυνον τοῦ φονευμένου· ἅς εἶναι ἐκεῖ οἱ δύο τοῦ ἀδελφοῦ (καθὼς εἶδα κατὰ τὰ 1842 στημένα, ὡς εὐμορφα κυπαρίσσια, γύρω τοῦ νεκροῦ νέου, τὰ τέσσαρα ἀδελφία τοῦ πολύκλαυστου ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ δουκὸς τοῦ Ὀρλεάν) ἅς εἶναι τὸ τάγμα ἔλο τῶν δικηγόρων, ἅς εἶναι οἱ ἐνδοξοὶ τῆς πόλεως, ἅς εἶναι ὁ ἀριστος νέος τῆς πατρίδος Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης² καὶ ἀναφέρω τὸ ὄνομά του ὡς τεκμήριον ὑπολήψεως, ἅς εἶναι

1. Ἐνὰς μὲ ἐβεβαίωσε ὅτι ὁ κ. Μεταξῆς, ἀποδίδοντας τὸν ἐφειλόμενον ἔπαινον πρὸς πολλοὺς τῶν συνεργῶν τῆς γ' Σεπτεμβρίου κατὰ τὴν πρωτεύουσάν καὶ τὰς ἐπαρχίας, εἶπε ὅτι ἂν ἦτον λίγος νὰ δοῖτο εἰς ἕνα τὰ ἀριστεῖα, αὐτὰ χρεωστοῦνται εἰς τὸν Σπύρο Μήλιο, διὰ τὸ ἀναίμακτον καὶ τὸ εὐστοχὸν τοῦ σχεδίου τῆς θρονοσωτηρίου καὶ λαοσωτηρίου αὐτῆς ἡμέρας.

2. Ὁ κύριος Κυλλῖνος ἐπρότεινε εἰς τὴν Βουλὴν (ὅρα Ε τοῦ Αἰ[ῶνος] ἀρ. 598) τὴν ἐγγραφὴν τοῦ γεναίου Στάϊκου, ἄλλου ἀγωνιστῶν καὶ ἐνδόξου φιλελλήνων εἰς τὸ κατὰ τὴν τῆς Βουλῆς, δὲν μ' ἐκταφρόνησε ὁ ἀξιότιμος νέος, μάλιστα μοῦ ἔδειξε καὶ εἰς τὰ πραχτικά τῶν συμβουλίων τῆς Ἐπαρχίας του κατὰ τὸ 1840 καὶ μίαν πρότασιν καὶ τοὺς λόγους του διὰ νὰ οἰκοδομηθῇ μνησολεῖον εἰς τοὺς ἐνδόξους ἀγωνιστάς. Ποτὲ δὲν ἐδοκίμασα τὴν εὐχαρίστησιν, ὅσον διὰ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ κυρίου Κωνσταντίνου, ἡ πατριὰ φλέβα τῆς τιμῆς δέρνει γερὰ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ νέου. Ὅπου ἐγεννήθη ὁ κ. Κυλλῖνος ἐγεννήθηκα καὶ ἐγώ, καὶ εἰς τοὺς δύο ἡ ἀνδοσταλισμένη ἐκείνη νῆσος ἐστάθη γῆ φιλόξενη, ἐπειδὴ οἱ γονεῖς τοῦ κυρίου Κυλλῖνου ἦτον ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, οἱ δικαί μου ἀπὸ τὴν παράλιον Γαλλίαν. Τέκνον εὐπατρίδων ἀνδρῶν ὁ κ. Κωνσταντῖνος, ἀξιότιμος ὁ ἴδιος διὰ τὸν πολιτικὸν του βίον, ἐπῆρα βαρὺ τὴν μὲ ἐγγραφὴν εἰς τὸ κατὰ τὴν τῆς ἐνδόξου καὶ ἀτυχοῦς Στάϊκου, καὶ ὁ ἔλεγχος μου ἦτον ἔλεγχος φιλίας καὶ πόνου. Δὲν μοῦ φαίνεται ἀναρμόδιον νὰ ἀπαντήσω τώρα εἰς ἕνα, ὁ οὐκ οἶος (νομίζει νὰ μὲ βλάψαι) καὶ συνάξει μαρτυρίας διὰ νὰ ἀποδείξει πῶς εἶμαι τοῦ Αὐτικοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Μάθετο, κ. Μάσσον, τρεῖς οἰκογένειαι ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν (Carnois, Mai, Terset) ἦλθαν καὶ ἐγκατοίκησαν εἰς τὰς Πάτραις, καὶ εἰς τὴν εὐμορφὴν νῆσον τῆς Ζακύνθου, καὶ μετέρχοντο τὸ ἐμπόριον, εἶναι χρόνοι ἑκατὸ. Σοῦ ἐπῆρα τὰ εὐρετήρια διαπὶ σοῦ τὸ εἶναι. Εἶμαι καθὼς βλέπεις ἀπὸ τὴν Ἐπαρχίαν ποὺ ἐγέννησε τὸ ἄσμα ἀσμάτων τοῦ καιροῦ μας, καὶ ἀγαπῶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δὲν σὲ εὐχαρίστησα, διὰτὶ ὅσο ἀγαπῶ τὴν ἐλευθερίαν, τόσον σέβωμαι τὴν ἀθωότητά τῶν ἀθώων. Παλαιὸ γινώριμα κύριε Μάσσον, σοῦ ἐκκαλοφάνεται ὅτι σὲ κακολογῶ, ἀλλὰ ἂν ἔχεις σπουρὴ δικαιοσύνης κρίνε· ἐγὼ σὲ κακολογῶ μόνον, καὶ ἐσύ μὲ ἐκακοποίησας ἀδικότητά· ἴδε πόσον εἶμεθα ἀκίμη ἄνιστοι.

Μὴ μὲ ξεσυνερίζεσαι, κύριε Μάσσον, μ' ἐπῆραν στὸν λαιμὸν τους οἱ κύρες τῶν στραβῶν, σοῦ βάζω μάρτυρα ἄνδρα ἀληθινόν, τὸν οἰκουδεσπότην μου Γεώργιον Λιούμη, τὸν παλαιὸν ἡμερῶν καὶ δόξης Νικηταρᾶ· μίαν φορὰ εἶπαμε ἐνὸς στραβοῦ, καὶ ἦλθε νὰ μῆς τραγουδήσει μὲ τὴ λύρα του, καὶ ἔλεγε κάτι τραγοῦδιον τοῦ καιροῦ τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ ἐκεῖνα τὰ τραγοῦδιον σὲ ἐξωγράφισαν, ὅπως ἐγὼ σὲ εἶπα, καὶ μᾶς ἔλεγε ὁ στραβός, ὅτι ἐκεῖνα τὰ τραγοῦδιον μάλιστα ὁρέγεται ὁ λαὸς νὰ ἀκούει εἰς τὰ πανηγύρια, καὶ πέφτουν πολλὰς δεινὰς εἰς τὸν δίσκον του. Τί σοῦ πταίω ἐγώ; Μᾶσε τὰς κύρες τῶν στραβῶν, τὰ βιολιά, τὰ λαγυῖα, τὰ τουμπελέκια τους, καὶ τζάκισέ τα, τότε καὶ ἐγὼ σιωπῶ.

Ὅρεγεςαι νὰ μάθεις κ. Μάσσον, διὰ τὴν θρησκείαν μου; Νὰ σὲ εὐχαριστήσω· ἀρχίζω ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ἐγεννήθηκα, ὅχι πρὶν. Χεῖρες ἱερέως Ακτίνου μ' ἐβάπτισαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἐκεῖ ὅπου 20 χρόνους ἔπειτα ὁ Δεσπότης τοῦ Αὐτικοῦ δόγματος ἐφαλλε δοξολογίας διὰ τὰ νικητήρια ἄρματα τῶν Ἑλλήνων· ἦλθε λόγος εἰς τὴν πόλιν, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐπῆρα τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς, ὡς ἦτον φυσικόν, ἔτρεξε εἰς τὸν Δεσπότην τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, ἀλλ' αὐτὸς φοβούμενος ἀπὸ τὴν τότε διοίκησιν δὲν ἔστερξε εἰς τὸ ζήτημα τοῦ λαοῦ νὰ δοξολογήσει τὴν τερπνοτάτην ἑθνικὴν εἰδῆσιν· ἐσῶθη τὸ κύμα τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Ακτίνων,

ὁ σεβαστὸς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν ἀποδειχθεῖ εἰς τὸν κόσμον ὅλον, ὅτι ἡ κοινωνία τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς δὲν Καίφρουον.

Νέοι ἄνθρωποι τῆς Ἑλλάδος ἐμβᾶτε εἰς ἀμιλλαν ἀρετῆς μετὰ τὰ πολιτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης. Ἡ Εὐρώπη σᾶς ἐδέχθη, σᾶς ἀσπάσθη εἰς τὴν ἡμέραν μας, ὡς εὐαίσθητος ἄνθρωπος δέχεται τὰ παιδιὰ, τὰ ὁρφανὰ ἐγγόνια ἐνὸς μεγάλου παλαιοῦ ἐργέτου. Ἕλληνες τῶν 1845, εἴσθε εἰς μίαν θέσιν

ὁ Δεσπότης ἦτον Δαλμάτης, ἀνυῖξε τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ἡ ὁποία εἶχε βασιλεύσει τὸν κόσμον, ἐψάλλε τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Θεόν. Ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου μὲν φαίνεται ἐκάθονταν εἰς θρόνον προφήτου, ἀλλὰ εἰς τὸ πότε τῆς προφητείας του ἐσφαλλε. Δὲν θέλω νὰ πὲ ἀφήσω παραπνευμένον κ. Μάσσουν, καὶ θέλω νὰ σοῦ ἀνυῖξω ὅλον τὸν χάρτην τοῦ Χριστιανισμοῦ μου. Ἡ Μητέρα μου ἐπῆρε τὴν εὐχὴν τῶν λεγουσῶν εἰς τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα, καὶ ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς, ὡς εἶναι τὸ θέλημα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, μετέπλησσε εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἔπειτα ἡ τροφὸς μ' ἐπῆγε, ὦρα μεσημέρι, καλὸν κίρι ἦτον, εἰς τὸν ἑρημέριον τῆς Ἀναλήψεως (ἦτον ἑρημέριος ὁ σεβάσιμος ἱερεὺς Διονύσιος, ἐκεῖνος ποὺ εἰς τὸ Μισολόγγι ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων ἐβγάλε λόγον εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ πρὶν τῆς νίκης καὶ μετὰ) μετέπῃγε, λέγων, ἡ τροφὸς διὰ τὴν νὰ με ἀγιομυρίσει. Ἀλλὰ τί συνέβη; Ἀὐτὰ τὰ περιστατικὰ τὰ εἶπε ὁ σεβάσιμος Διονύσιος ἐνώπιον τῆς σεβαστῆς οικογενείας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Τί συνέβη; Με ἀγιομύρισε καὶ με ἐβάπτισε πατόκορφα, καὶ ἔλεγε ὁ ἱερεὺς ὅτι ἐγὼ μέσσω εἰς τὴν κοιλιαβήθρα ἐχαρμογελοῦσιν. Εἶχα δίκην, πάτερ Μάσσουν νὰ γελῶ καὶ νὰ χαίρομαι, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὰ τὰ περιστατικὰ γνωρίζω τὴν εὐτυχίαν τῆς ζωῆς μου. Στάλα θεολογικῆς χολῆς δὲν πνέει εἰς τὴν καρδίαν μου, οἱ ἀνθρώπινες ἀντιπάθειαι, ποὺ χωρίζουν τοὺς ἄνδρας τῶν δύο δογματῶν δὲν ἔχουν καμμίαν πέρασιν εἰς τὴν ψυχὴν μου, καὶ βλέπω καθαρὸν καθαρὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ εὐφύτης. Κάποιος θὰ ἔλεγε δὲν τὸ δείχνεις τόσο, ἐπειδὴ κακυλογεῖς τὸν δαίμονα καὶ δαίμονα ποὺ δὲν σοῦ ἀρέσουν. Ὅσο μὲν διὰ αὐτό, ἀποκρίνομαι: Ἐδιάβασα τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἐδιάβασα τὸ Εὐαγγέλιον, ἐδιάβασα πολλοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀλλὰ δὲν εἶδα πουθενὰ ὃ Μαγιστὸν δύναιτο νὰ ἐκδώσει ψήφισμα ἀμνηστίας κατὰ τοῦ Ἡωσφόρου καὶ τῶν ἄλλων ἀνταρτῶν τῆς βασιλείας του.

Διὰ τῆς Ἑλλάδος, πᾶτησε ἄφοβα εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου, καὶ μετὰ τὸ παράδειγμα του μὴν χαρίσεις ποτὲ ἀμνηστίας εἰς τοὺς στρατάρχας τῶν ἐμφυλίων πολέμων, εἰς ἐκείνους ποὺ ἔσυραν εἰς τὴν σφαγὴν τοὺς ὀπληρχηγούς σου.

Τὴν ἡμέραν ἐπυλεμοῦσαν, τὴν νύχτα ἐκλαιν, καὶ ἐπὶ Μάσσουν καιροφυλακτοῦσες νὰ τοὺς στήσεις τὴν θηλιά. Στρατηγὲ Γριζιώτη, δὲν σ' εὐρίσκω εἰς τὸν νοῦ μου ἐπνίξες τὴν Κιλοτίνα, ποὺ ἦταν καρφιά καὶ ξύλα, καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Κιλοτίνης κάθεται καὶ κρένει εἰς τὸν Ἀρειοπάγον. Νικηφόροι στρατηγοὶ Κίτζο Τζαβέλα, καὶ Γριζιώτη, ἂν οἱ φίλοι τοῦ ἔθνους χαίρουνται, ποὺ εἴσθε σήμερον εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πατρίδος, ἐγὼ μετὰ τῶν ἄλλων πρῶτος χαίρομαι τὸ ὄνομα τοῦ φύλλου ποὺ ἐκδίδω μοῦ ἐπιβάλλει τὸ χρέος τῆς ἄκρας χαρᾶς. Ἄν ζῆτε δὲν εἶναι ἔργον τῆς προαιρέσεώς σας τόσο πισταὶ ἐκινδυνεύσατε τὴν ζωὴν σας διὰ τὴν πατρίδα εἰς χιλιούς πολέμους, καὶ διὰ τοῦτο εἴσθε καὶ τόσοι ἀρστοὶ εἰς τὸν πρωτομάρτυρα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὡς ὁ ἥλιος ἀνατέλλει τὸ πρωῒ, δίδει τὸ ἑσπέρας, ὅμοια μετὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κίτζου ἀνατέλλει καὶ δίδει μετὰ τὰ προσώπατα τῆς οικογενείας αὐτῆς ἡ δόξα, καὶ τρίτη φορά εἰς τὸ πρόσωπο τοῦ Κίτζου φέγγει ἥλιος δόξης ἐθνικῆς. Μ' ἐσὲ Γριζιώτη, ποῖος ἄλλος ῥήτορας τῆς Συνελεύσεως ἰσοδυνάμισε ὅταν εἶπες: «Ἐνθυμηθεῖτε ὅταν ἤθελα νὰ φρονέσω τὸν Λερινό, ποὺ μοῦ ἐπρόββαλε νὰ παραδώσω τὴν Ἀκρόπολιν μετὰ συνθήκην, καὶ ἐγὼ ἤθελα νὰ ἐβγῶμεν σὺν οἱ Μισολογγίτες»; Δὲν εἶναι σφάλμα σου στρατηγὲ Γριζιώτη, ἂν δὲν ἐδευτέρωσες τὸ κάμωμα τοῦ Μισολογγιοῦ, εἶναι σφάλμα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων ποὺ ἔχουν ὅρους, δὲν δευτερώνεται τόσο εὐκόλως εἰς ἕναν αἰῶνα ἐκείνη ἡ ἄγρια Τραγωδία τῆς ἀνδρείας.

Ἀλλὰ θὰ σᾶς κάμω μίαν παρατήρησιν στρατηγοί, θὰ σᾶς βγάλω ἀπὸ μίαν πλάνην. Νομίζετε ὅτι τὰ δοξασμένα σας ἔργα τὰ ἐκάματε μόνοι σας χωρὶς τὴν συνδρομὴν τοῦ Θεοῦ, εἴτε ὅταν εἰς τὴν Κλείσοβα ἐγέμισε κουφάρια ἡ λίμνη, εἴτε ὅταν, Γριζιώτη, πηδώντας ἀπὸ τὰ ταμπούρια ἐκῶνες μονόφυρα τοὺς τρεῖς βεβαιωθῆτε, ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μικρὴ ἂν δὲν νεύει τὸ βλέφαρον τοῦ Κυρίου. Ὑποπτεύομαι τὴν πλάνην σας, ἐπειδὴ βλέπει, ὅτι δὲν σέβεσθε τώρα τὸν Θεόν καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Εἶναι δικαιοσύνη Θεοῦ, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς δόξης σας, νὰ ἐνθρονισθεῖ εἰς τὴν πρωτοκαθεδρίαν τῶν δικαστηρίων τῆς πατρίδος σας, ὁ ἀδικος καταδιώκτης τοῦ ἰσολύμου συναγωνιστοῦ σας γέροντος Κολοκοτρώνη; Τάχα νομίζετε ὅτι δὲν ἐχάσατε ἀρκετοὺς συντρόφους εἰς τοὺς πολέμους, ποὺ βραβεύετε τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς σφάζουν, καὶ εἰς τὴν εἰρήνην; Ἐνοχος ἦτον, ἡ ἐνοχοί; Ἐνοχοί εἰσασθε ἐσεῖς τάχα, ποὺ ἀσπρομαλλιάσατε, ποὺ ἐδαρθήκατε εἰς τὸν Ἰτζακλή; Θὰ σᾶς εἰπῶ ἕναν λόγον πικρὸν, δὲν τολμῶ νὰ σᾶς τὸν εἰπῶ ἐγὼ, θὰ τὸν εἰποῦν τὰ παιδιὰ σας, ὅπου λήπτεσθε αὐτὰ, εἶναι τέκνα θυμαστῶν ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἀνδρῶν ἡ φήμη θὰ σώζεται ὥστε θὰ σώζεται ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ στοχασθοῦμε ποτὲ νὰ ἐμπαῖ εἰς τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ ὁ ἀφρανισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔσπειρε ἀπὸ τόσοις κινδύνους καὶ τὴν ἐκάμα σήμερον δοξασμένην καὶ λαμπροτάτην. Ἀκούσατε λοιπὸν τί θὰ εἰποῦν τὰ παιδιὰ σας σταφνιζόμενα τὴν ἡλικίαν. Οἱ πατέρες μας ἅμα ἦλθε ἡ βασιλεία ἐφυλακίσθησαν, ἐλευθερώθηκαν ἔπειτα, ἔγιναν μεγάλοι καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης των ἐγκαθιδρύθη κριτῆς, κριτῆς τῶν κριτῶν, ὁ καταδιώκτης αὐτῶν τῶν πατέρων μας, καὶ ἄλλων περιφήμων συναδελφῶν τους! Τί δηλοῖ αὐτό, ἡ ὅτι οἱ πατέρες μας ἦτον ἐγκληματικοί, φεῦ, ἅμα ἐσυστήθη ἡ πολυπόθητος Βασιλεία, ἡ ξένοι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γνώσεως τοῦ δικαίου, ἡ δαίμοι καὶ δὲν ἀντιπαρέτατον στήθος εἰς τοὺς προστάτας τῆς ἀδικίας.

Βεβαιωθῆτε στρατηγοί, ὁ Θεὸς ποὺ σᾶς προτίμησε νὰ ἀναστήσετε τὴν πατρίδα, βεβαιωθῆτε, μεγάλην ἀξίαν ἔχετε εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ μὴν καταφρονεῖτε τὸν ἑαυτὸν σας.

πολλά δεινόν, ἂν δὲν φανεῖτε σήμερον οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων, θὰ φανῇτε οἱ τελευταῖοι τῆς πλάσεως· αὐτὴ ἡ κρίσις γίνεται διὰ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι βοηθημένοι ἀπὸ χιλίων εἰδῶν βοηθήματα ζέωνων φιλοφρονούντων ἔθνων καὶ βασιλέων, οἱ ὅποιοι κάτκει τοῦ εὐτυχεστέρου μέρους τῆς οἰκουμένης, ἐνδοξοὶ διὰ πατραρχίας, ἡμεῖς διὰ σύγχρονα κατορθώματα, ἀμελεῖτε διὰ αὐτά, καὶ ζῆτε ὡς φυλὴ τις τῆς βαρβαροῦ Ἀφρικῆς ἢ τῶν Ἀγρίων τοῦ νέου κόσμου. Στοιχασθῆτε τὸ μεγαλεῖον, εἰς τὸ ὅποιον δύναται νὰ φθάσει τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς στερεᾶς, καὶ μαζί του ἡ γείτονος χριστιανοσύνη ὅλη, ἂν δὲν ξεπέσετε ἀπὸ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν σᾶς προσδιορίζει ἡ μίση, ἡ ὀρυστέρα ὀμιλώντας τὸ ἴδιον δάκτυλο τοῦ Θεοῦ.

Ἐνα θέαμα λυπηρὸ πλανάει τὰ μάτια μου τώρα ποῦ γράφω· βλέπω γονυκλιτὸν τὸν πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, σηκώσατέ τον γλήγορα, λούσατε τὸν τόπον· τὸ τσάκισμα τοῦ κορμιοῦ μαρτυράει τὸ τσάκισμα, τὴν χαμέρπειαν τῆς ψυχῆς, σηκώσατε τον γλήγορα, ἐκείνη ἡ θέσις ἀτιμάζει τὸν βασιλέα καὶ τὸ ἔθνος, ὅχι δὲν εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὸν κόσμον δύναμις καμμία, δὲν εἶναι βασιλέας, δὲν εἶναι ἔθνος, δὲν εἶναι ὠραιότητα γυναικός, ἃς ἔχει τὰ κάλλη τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὴν φρόνησιν τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς ἡ βασίλισσα τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἶναι λέγω δύναμις καμμία, ἐνώπιον τῆς ὁποίας νὰ γονατίσει πρεπόντως ὁ πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς τῆς γενεᾶς τῶν 1840. Ἐξαλείψετε ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ χρονικά τὸ ὄνομα τοῦ Προέδρου, ἐξαλείψετε τὸ ὄνομα τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ποῦ ἐστάθη σύρτης τοῦ κινήματος καὶ ἐλυπήσατε ἕναν χριστιανὸν βασιλέα, ὁ ὅστις ἤξεύρει ὅτι εἰς τὴν ἡμέραν μας δὲν γονατίζουν οἱ ἄνθρωποι παρὰ εἰς τοὺς ναούς, ἐνώπιον τῶν εἰκόνων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἀγίων ὡς καὶ ἀπὸ τὰ πενταετῆ παιδιὰ τοῦ σχολείου ἐξορίσθη τὸ γονάτισμα. Λέγουσιν ὅτι ἡ βασίλισσα ἐκὰ λυφε τοὺς ὠραίους τῆς ὀφθαλμοῦς μετὰ τὴν κρυνιδάκτυλὴν παλάμην της. Μὴν λυπεῖσαι βασίλισσα, τερπνὰ ἄλλα θεάματα μετὰ τὸν καιρὸν θὰ εὐχαριστήσουν τὴν ὄρασίν σου, θὰ ἰδεῖς, καὶ ἕνας θεὸς ἐμπνέει τὰ λόγια μου θαρρῶ, θὰ ἰδεῖς ὁλόγυρά σου ἀνθηρὰ τέκνα, δικὰ σου καὶ τῆς πατρίδος, τέκνα, ἀρχὴ βασιλέων ἐνδόξων, πολεμιστᾶδων ἀνδρῶν δαφνηφόρων ἡρώων καὶ σοφῶν νομοθετῶν¹.

Εἶναι ὥρα νὰ τελειώσω ἀφοῦ ἐξεθύμανε ἡ καρδιά μου λέγοντας τὴν ἀλήθειαν, καὶ τελειώνοντας μαρτυρῶ καὶ βεβαιῶναι ὅτι εἰς τὴν ἡμερούσιον περιφυρὰν τοῦ ἡλίου, ὁ πανόπτης τοῦ ὀφθαλμοῦ δὲν βλέπει εἰς τὸν κόσμον γενεᾶν ἐνδοξοτέρων ἀπὸ τὴν σημερινὴν γενεάν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀληθινὸν μεγαλεῖον τῶν ἔθνων δὲν μετράται ἀπὸ τὰ πολλὰ καράβια, ἀπὸ τὰ στρατεύματα, ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπικράτειαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τὸ ἠθικόν, καὶ αὐτὸ τὸ μεγαλεῖο τὸ ἠθικὸν τῆς νέας Ἑλλάδος εἶναι γραμμένον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθανασίας μετὰ δύο ἀρχαῖα στοιχεῖα ἀνεξάλειπτα, τὴν 29 Μαρτίου καὶ τὴν 3 Σεπτεμβρίου.

Ὅσοι νομίζουν ὅτι προσβάλλονται ἀπὸ τὸ φύλλον τοῦ «Ρήγαν», τοὺς παρακαλῶ νὰ μὴν πάρουν εἰς ἔχθρα τὸν γράφοντα, καὶ ἂν εἰσκούσουν τὴν δέησίν μου θὰ εἶναι δίκαιοι. Δέχομαι τὸν ἔπαινον τοῦ κυρίου Κυπαρίσση, ὅτι ὀμιλῶ ὅπως ἠδύνατο νὰ ὀμιλήσει ὁ ἀληθινὸς Ρήγας, ἃς στοιχασθοῦν λοιπόν, ὅτι εἶναι ἕνα κρῖο κουφάρη, ποῦ τοὺς ὀμιλεῖ. Εἴτε ἀπὸ τὰς ἐξεις τῆς νεότητός τους, εἴτε ἀπὸ ἀμέλειαν νὰ καταγίνονται εἰς τὴν μελέτην τῶν ιστορικῶν τῶν ἔθνων, ποῦ εἶναι τὸ μυαλὸ τῆς προφῆς τῶν ἀληθινῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, εἴτε ἀπὸ πάθος, ποῦ ζοῦν εἰς τὴν καρδίαν των ἀπὸ τὰ συμβάντα τοῦ καιροῦ τους, εἰς τὰ ὅποια ὡς πολιτικὸι ἄνδρες ἐπλέχθησαν, δὲν δειλιάζω νὰ βεβαιώσω, ὅτι ὁ δρόμος ποῦ ἐπάτησαν οἱ πρωθυπουργοὶ τῆς 29 Μαρτίου καὶ 6 Αὐγούστου, ἀφορμῆς τῶν εἰρημένων αἰτιῶν, δὲν εἶναι ὁ ὀρθός. Τοὺς πᾶναι ἐπ' αὐτοφόρῳ ἦσαν γενόμενος λόγος νὰ συνθέσουν αὐτοὶ οἱ δύο ὑπουργεῖον, (κατὰ τὴν ἄδειαν τοῦ σεβαστοῦ Μονάρχου) δὲν ἐσυμφώνησαν. Ἡ μὲν συμφωνία τους δὲν μαρτυράει τὴν ἰδιοτέλειάν τους; Τόσον θυλὲ, τόσον σκοτεινὸ εἶναι εἰς τὰ μάτια τους τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, διὰ τὴν ὁποίαν δείχνονται τόσον ἀσπλαγχνοὶ! Ὁ δρόμος ποῦ ἐτράβηξαν καὶ τραβοῦν αὐτοὶ ἢ ὅποιοι ἄλλοι τὸ ἴδιον σύστημα ἀκολουθήσουν, κατεβαίνει εἰς τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος· ὅπου εἶναι ἀδυναμία εἶναι κίνδυνος, καὶ εἶναι κίνδυνος ὅπου δὲν εἶναι πνεῦμα, γενναιότης καὶ ἀγάπη· εἶναι ἀπατημένοι, ἂν νομίζουν νὰ μείνουν αὐτοὶ σῶοι καὶ εὐτυχεῖς εἰς τὴν γενικὴν δουλείαν καὶ δυστυχίαν τῆς πατρίδος. Μοῦ διδάσκει αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἡ ἱστορία, ποῦ εἶναι ἡ κλινικὴ τῶν ἔθνων.

1. Ἡ βασίλισσα τὴν νύκτα τῆς 3 Σεπτεμβρίου ἔλεγε τοῦ σεβαστοῦ βασιλέως, προθυμοτάτου εἰς τὸν σκοπόν, νὰ μὴν ματώσει τὴν νύκτα ἐκείνην δάκτυλο Ἑλλήνος. Δὲν κάμνω σχόλια, τὸ σχόλιον γίνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τὴν φιλογερτὴν ἀγάπην ὅλου τοῦ ἔθνους διὰ τὸν σεβαστὸν βασιλέα καὶ τὴν σεβαστὴν βασίλισσαν.

Ἐγὼ δὲν ἔχω κανένα παράπονο ἐναντίον τῶν εἰρημένων προσώπων, διατὶ οὔτε τοὺς ἐζήτησα ποτὲ τίποτε, οὔτε μοῦ ἔδωσαν, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἂν ἤθελε τοὺς ζητήσω, δὲν ἤθελε μοῦ τὸ ἀρνηθῆναι, καὶ εὐγνωμονῶ ὅτι δὲν μὲ ἐνθυμήθησαν καὶ οὕτως ἔχωσχόλην, καὶ γράφω τὰ φύλλα τοῦ «Ρήγα», εἰς τὰ ὅποια προσπαθῶ νὰ ἐκθέσω τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, καὶ πιστεύω, ὅτι περισσότερον τοὺς ὠφελεῖ ἐγὼ ἀπὸ τοὺς παρασίτους καὶ ψευδοσυμβούλους τῶν.

Διὰ νὰ ἀγαπᾷ τινὰς τὴν Ἑλλάδα φθάνει εἰς τὰ γυμνάσια νὰ ἀνάγνωσε τὴν παλαιὰν ἱστορίαν, ἀγαπᾷ τὸ λαοπὸν ἢ ἑλληνικὴν γῆν χάρις τῶν ἀρχαίων εἰς τὰς ἡμέρας τῆς δουλείας της, πῶς νὰ μὴν ἀγαπᾷται σήμερον, ποὺ λαὸς ἄξιος μυρίων ἐπαίνων τὴν δόξασε ! Ἐγὼ ἀμυβᾶλλω ἂν εἶμαι ἢ δὲν εἶμαι δημότης Ἀθηναίου, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπόψιν ὅτι εἶμαι, χαίρομαι καὶ μεγαλοφρονῶ, καὶ δὲν ζητῶ τι περισσότερον.

Βεβαιώνομαι ὅτι ὁ κύριος Νικοθέος ἐστάθη ἓνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς συνεργοὺς τῆς 1^{ης} Σεπτεμβρίου ὅθεν ἡ γλαμὺς τῆς ἐνδόξου ἡμέρας τὸν στολίζει καὶ τὸν σεμνύνει τὸ περιστατικὸ τοῦτο γέμει τὴν καρδίαν μου χαρᾶς. Ἄς στοχασθεῖ καθένας τὸ κάλλος ποὺ ἔχει ὁ ἔπαινος· ἔπαινος, ποὺ σχετίζεται μὲ τὸ καλὸ τῆς πατρίδος. Σημειῶνω διὰ τελευταίαν φοράν, ὅτι ὁ ἔπαινος ἢ ἡ κατηγορία μου ἔχουν μόνον αἰτίαν τὰ ἔργα τῶν ζώντων ἀναφορικῶς μὲ τὴν πατρίδα, καὶ ἄς μὴν πάρει κανεὶς ἀψήφιστα αὐτὸ τὸ σύστημα· εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῶν συγγραφέων της, ἀπόρροια Αὐτῆς καὶ εἰκῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἦτον μεγάλη ἢ μικρὴ σχετικῶς μὲ τὰ μεγάλα ἢ μικρὰ ἔργα τῶν τέκνων της, τὸ ἄτομον δὲν ἔζη χωριστόν, εἶχε ζωὴν μὲ τὴν ὁλομέλειαν τοῦ ἔθνους· ὁμοιόμορφοι καιροὶ φέρουν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, καὶ δὲν φοβοῦμαι νὰ σφάλλω.

Ὅποιος φιλοφρονεῖ εἰς τὸν «Ρήγα» καὶ θελήσει νὰ τὸν ἀναγνώσει προβλέπω τὸν ἑλεγχον ποὺ θὰ κάμει, πέφτω θὰ εἰπεῖ εἰς ἀντιλογίας. Ἡ ἀντίφασις εἶναι εἰς τὰ πράγματα, ὅχι εἰς τὸν γράφοντα. Ἐγὼ ἐξομολογῶ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ κοινωνῶ· μόλις καταβάλλοντας περισσίους κόπους, πρὸς φωτισμὸν τῆς ψυχῆς μου, πλησιάζω, κινδυνεύω νὰ φανῶ ἄξιος, μὲ πολλὴν ἀτέλειαν, τοῦ πρώτου ἔργου, διὰ τὸ δεύτερον δὲν εἶμαι ποσῶς ἄξιος, ἄλλος θὰ ἔλθῃ. — Ὁ σοφὸς Shelling θέλοντας νὰ δώσῃ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἐργασίας τεχνίτου ἀνδρὸς λέγει : L'ouvrage de l'artiste c'est une contradiction apaisée. Εἶναι ἀντίφασις γαληνοποιημένη· καὶ ἡ κοινωνία ἐργάζεται ὡς ἄνθρωπος τεχνίτης, τὸ ὅλικόν εἶναι, τὰ στοιχεῖα μάχονται, δὲν πληρώθη ἀκόμη ἡ γαλήνη, τὸ ἀριστούργημα δὲν ἔφεξε εἰς ὅλην του τὴν λαμπρότητα, ἡ λύρα τοῦ Ἀμφίωνος προσιμιάζει τοὺς ἤχους της.

5 Μαΐου 1855

5. [PHILIPPOΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑ] *

(1854)

Le Charivari du 19 avril contient un article sous le titre *Philhellène et repentir*, très remarquable, je dirais volontiers, sous trois rapports pour n'en parler d'autres.

Le premier, c'est que le spirituel journal, mettant de côté l'accent comique de sa gaieté, traite d'une manière bien sérieuse l'événement insurrectionnel de l'Épire et de la Thessalie. Nous lui devons savoir gré de cette transformation, car c'est contre art et nature de glisser le badinage dans ce qu'il y a de plus sérieux parmi les humains, le malheur ou l'héroïsme. Personne ne s'aviserait de placer parmi les gravures du Charivari le vieux Œdipe, et sa fille Antigone invoquant l'aide des Athéniens dans le bois des Euménides.

2. L'article en question nous donne la mesure du riche capital d'amitié et de bienveillance dont jouissaient les hellènes dans un pays peuplé par tant de guerriers, d'hommes savants, pieux, généreux.

* Πρωτοδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Γεώργιο Τερτσέτη, σὲ συνέχειες, στὴ γαλλόφωνη ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα «Pan-hellénium», ἀριθ. φφ. 25 (5 Μαΐου 1854), 26 (12 Μαΐου 1854) καὶ 27 (19 Μαΐου 1854). Στὸν τελευταῖο ἀριθμὸ καὶ τὸν ἀριθ. 28 (26 Μαΐου) βλ. καὶ σχετικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη πρὸς τὸν διευθυντὴ τοῦ «Pan-hellénium».